BISERICA

ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTĂ PERIODICĂ ECLESIASTICĂ

Anul al VIII-lea, No. 8.

AUGUSTŬ.

TABELA MATERIEĬ

BUCURESCI

TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICESCI

Strada Principatele-Unite No. 34.

1884.

ANUL VIII. BUCUREȘTĬ, AUGUSTŬ 1884. No. 8.

BISERICA ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTĂ PERIODICĂ ECLESIASTICĂ

APARE O DATĂ PE LUNĂ

„Predică Cuvêntul"
II. Tim. IV. 2.

CALINIC

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Smeritul Archiepiscop și Mitropolit al Ungro-Valachieĭ și Primat al Românieĭ.

Tuturor Preasânțiților Frațĭ Episcopĭ, Preacuvioșilor Starețĭ, Egumenĭ și Archimandrițĭ, Preacucernicilor Protoiereĭ și Iereĭ, care sub orĭ ce titlu păstorescŭ turma cea cuvêntătóre încredințată nouĕ de maĭ marele Păstorilor; și tuturor iubitorilor de Christos cetățenĭ aĭ Românieĭ, de orĭ ce tréptă și condițiune, care facŭ parte între membriĭ Sânteĭ Biscricĭ, pe care Domnul și Mântuitorul Nostru Iisus Christos ș'a agonisit'o prin însușĭ scump sângele seŭ, charŭ vouĕ și pace de la Părintele luminilor, eară din partea Smerenieĭ Nóstre Archipăstoréscă bine-cuvêntare și dorință de sănĕtate, prosperitate și mântuire în Domnul.

Sânta Nóstră Biserică, conformându-se ordinuluĭ ce a primit de la Intemeietorul eĭ și de la sânțiĭ seĭ Apostolĭ, în tóte ḑilele se rógă luĭ Dumneḑeŭ *pentru pacea a tótă lumea, pentru bună-starea sântelor bisericĭ în genere,* și maĭ cu sémă *pentru sânta sobornicéscă și apostolécă biserică, cea de la margenĭ până la margenile lumeĭ.* Asemine, se rógă și *pomenesce necontenit pre iubitoriĭ de Christos Impĕrațĭ, Regĭ, și Domnĭ, pre cariĭ Dumneḑeŭ 'ĭ-a îndreptat să stăpânească pe pământ cu arma adevĕruluĭ, cu arma buneĭ-voințĭ.*

Se rógă *să-'ĭ încununeze Dumneḑeŭ, să le umbréscă capul în ḑioa de rĕsboiŭ, să le întăréscă brațul,*

să le înalțe drépta, să le susțină stăpânirea, să le supună tóte némurile păgâne care voescŭ resbóie, să le dărueascâ adâncă și stătătóre pace, să grăéscă Domnul, în inimele lor, cele bune pentru biserica sa și pentru poporul seŭ; pentru ca întru liniștea lor să petrecem o viață lină și fără gâlcévă, întru tótă bună chreștinătatea și curăția.

Sânta biserică se maĭ rógă, *să pomenéscă Domnul tótă domnia și stăpânia, pre frațiĭ noștri ceĭ din palaturĭ și pre tótă iubitorea de Christos óste.* Ca *pre ceĭ bunĭ să-'ĭ păzéscă întru bunĕtate, și pre ceĭ reĭ să 'ĭ facă bunĭ cu bunătatea sa.*

Se rógă *pentru ceĭ ce ne iubescŭ și pentru ceĭ ce ne urĕscŭ, și pentru ceĭ ce ne-aŭ poruncit nouĕ nevrednicilor să ne rugăm pentru dânșiĭ.*

Se rógă *să 'șĭ aducă aminte Domnul Dumnedeŭ și de tot poporul seŭ, și să verse peste toțĭ mila cea bogată, îndeplinind tuturor cererile cele spre mântuire.* Se rógă *să isbăvéscă Domnul Orașul și téra în care trăim, și tóte orașele, cetățile și satele, de ciumă, holeră, de fómete, de cutremur, de potopŭ, de focŭ, de sabie, de venire-asupră a altor neamurĭ* **și de rĕsboiul celŭ dintre noĭ!**

Este o datorie, iubiților meĭ frațĭ și fiĭ în Domnul, este o datorie religiósă și de consciință pentru tot celŭ ce pórtă numele de chreștinŭ, să împărtășéscă și să propage în cuvêntŭ și în faptă, prin suflet și corpŭ, și prin întréga viață, acest spiritŭ de pace, de iubire și de ordine, care este temelia orĭ căreĭ societățĭ, fără care nu putemŭ progresa în nimica, fără care nu putemŭ avea aice pe pământŭ nicĭ umbră de fericire, și pe care nesocotindu-lŭ perdem chiar viața spirituală și eterna fericire în Domnulŭ!

Nu disperăm de a fi bine înțeleșĭ de buniĭ chreștinĭ care maĭ pórtă pe frunțile lor și în inimile lor *pecetea charuluĭ sântuluĭ Duh*, și cu care s'aŭ mândrit în toțĭ timpiĭ scumpa nóstră patrie. Este adevĕ-

rat că numĕrulŭ aseviosilor şi derizĕtorilor a crescut fórte şi în acéstă binecuvêntată ţéră, maĭ ales în acest veacŭ de materie şi corupţiune ; este adevĕratŭ că avem din nefericire mulţĭ de ceĭ ce pentru interese lumescĭ aŭ părăsit calea adevĕruluĭ, s'aŭ depărtatŭ de la staululŭ Domnuluĭ, şi se facŭ unelte persecutorilor bisericeĭ ; este adevĕrat că nişte asemenĭ chreştinĭ numaĭ cu numele, nu vorŭ să audă de principiile cele salutare, de instituţiunile şi educaţiunea bisericeĭ; totuşĭ Noĭ ne facemŭ sânta datorie a provoca pe toţĭ credincioşiĭ şi necredincioşiĭ, spiritualiştĭ şi materialiştĭ, dedaţĭ bineluĭ comunŭ séŭ egoiştĭ — să gândéscă serios, acum maĭ cu seamă în împrejurările delicate prin care trecemŭ, la calea practică a vieţeĭ. Stăruind în propoveduirea spirituluĭ de blândeţe, Noĭ sperăm că în vecĭ nu se vor astupa fôntânele cele cu apă vie, din care s'aŭ adăpatŭ moşiĭ şi strĕmoşiĭ noştri, şi nicĭ se vor recomanda pentru adăpare şi recorire nişte cisterne cu apă stătătóre şi coruptă, improvisate de aceĭ ce n'aŭ imitatŭ de câtŭ rĕulŭ de la strĕinĭ ! Nu vom lăuda noĭ înaltele principiĭ ale sânteĭ nóstre religiunĭ ; Ele aŭ fost admirate, îmbrăţişate şi adorate de întréga lume păgână, asupra căria s'a făcutŭ marea fermentaţiune evangelică, care a datŭ naşcere lumeĭ moderne, lumeĭ luminate şi civilisate la care ne-a învrednicit bunul Dumnedeŭ să luăm şi noĭ parte. Ele s'aŭ afirmatŭ cu deosebire în ţéra nóstră, chiar de la întemeierea chreştinĕtăţeĭ, în viaţa şi faptele gloriόse a strămoşilor noştri, şi maĭ ales a marilor noştri Domnĭ; aşa că istoriciĭ şi poeţiĭ noştri până astădĭ, vorbind de un Mircea cel mare, de Alexandru cel Bunŭ, de Ştefan cel mare, de Neagoe Basarabŭ, de Michaiŭ Bravulŭ şi de alţiĭ, pe lângă epitetele relative la patriotismul şi eroismul lor, adaugŭ şi pe acela de *bunŭ creştinŭ;* titlu mare, titlu glorios, pe care noĭ în decadenţa morală de astădĭ, se pare că ne ruşinăm a

ni-lŭ însuşi, chiar atuncĭ când 'lŭ pronunţăm pentru aceia cu emfasŭ şi mândrie naţională! Şi aceasta nu este de cât o probă, dintre cele maĭ evidente, despre independenţa şi divinitatea adevĕruluĭ Evangelic. Până astădĭ staŭ neperitóre bisericile, monastirile rîdicate de aceĭ glorioşĭ Domnĭ, ca să spună neamurilor, că în trecutul nostru, nedeslipită a fost credinţa de vitejie, religia de faptele cele marĭ, şi eroiĭ noştri aparŭ ca eroĭ aĭ chreştinĕtăţeĭ chiar. De aceia noĭ nu trebue să urîm acéstă lumină evangelică atâtŭ de bine-făcĕtóre chiar atuncĭ când ea ne descopere defectele!

Maĭ este un pĕcatŭ mare, pĕcatŭ imitatŭ în strĕinĕtate de tineretul nostru, acela de a vedea în biserică o putere streină de interesele naţiuneĭ, contrară libertăţilor Statuluĭ, şi care n'ar avea nimica comunŭ cu naţionalităţile.

Sunt înşelaţĭ tineriĭ noştri, aceĭ care credŭ aşa în acéstă privinţă. Căcĭ biserica ortodoxă în genere este aşa de strîns legată de diferitele naţionalităţĭ care 'ĭ aparţin, că s'ar părea că este maĭ cu totul confundată în ele; aşa noĭ audim în fie-care minut vorbindu-se de biserica Grécă, de biserica Rusă, de Biserica Română, de cea Bulgară, de cea Sêrbă, ca de nişte bisericĭ separate între ele; acéstă separare de formă este anume în interesul fie-căria din aceste naţionalităţĭ, este o separare şi nicĭ cum desbinare; căcĭ o unitate dogmatică le légă pe tóte în unŭ totŭ indisolubilŭ, lăsându-le în acelaşĭ timp deplină libertate în ceia ce priveşce esteriorul şi caracterul naţional.

O asemine constituţiune a bisericeĭ ortodoxe este conformă principiuluĭ consacrat chiar prin dogma Trinităţeĭ: *Unire, fără confundare saŭ amestecare, şi împărţire fără despărţire saŭ desbinare.*

Asemenea caracter distinctivŭ transpiră în întrégă viaţa bisericeĭ, în relaţiunile intime dintre păstorĭ şi

păstoriţĭ, dintre scólă şi discipulĭ. Biserica ortodocsă în genere şi biserica Română în parte nu are un cler abstrasŭ din naţiune şi formând congregaţiunĭ separate. Clerulŭ nostru este eminaminte naţionalŭ şi cetăţeanŭ, legatŭ prin întrégă viaţa sa cu poporulŭ; nicĭ chiar Monachismul la noĭ nu forméḑă o castă a parte, care să fie independentă de nevoile şi interesele nóstre naţionale. Şi apoĭ, cine a făcut cele maĭ marĭ serviciĭ Patrieĭ, dacă nu clerul în genere?

Ca al doilea punctŭ fórte caracteristicŭ Noĭ vedemŭ în tóte ḑilele că Biserica Ortodocsă Română nu se serveşce de câtŭ de limba sa naţională pe care tot-deauna o a conservatŭ şi cultivatŭ, în câtŭ chiar uniĭ din rĕŭ-voitoriĭ eĭ sunt siliţĭ a o recunóşce şi numi *paladiŭ al limbeĭ şi naţionalităţeĭ străbune.*

In fine, Biserica Ortodocsă în genere, prin urmare şi cea Română, nu s'a constituitŭ nicĭ-o-dată Statŭ în Statŭ; n'a impus nicĭ-o-dată nimica societăţeĭ în mod despotic şi arbitrar; a respectatŭ totdeauna principul Evanghelicŭ: *daţĭ cele ce sunt ale Cesaruluĭ Cesaruluĭ, şi cele ce sunt ale luĭ Dumneḑeŭ luĭ Dumneḑeŭ.*

Şi încă, a fost pururea în fruntea naţiuneĭ, precumŭ în ḑilele eĭ de sĕrbătóre, aşa şi în timpiĭ de restrişte şi cumpenĭ grele, nepărăsindu-'şĭ nicĭ-o-dată postul seŭ de santinelă credinciósă.

Am creḑutŭ de datoria mea iubiţilor de a vĕ pune în vedere aceste adevĕrurĭ pentru a rîdica prestigiul sânteĭ Nóstre bisericĭ şi al religiuneĭ ce profesăm, dacă va fi prin putinţă, până şi în ochiĭ şi în sufletele şi conşciinţele celor în inima cărora lumina n'a pătruns încă, saŭ s'a întunecat din rele pilde, saŭ din nebăgărĭ de seamă; convins fiind că cu câtŭ adevĕrulŭ se întunecă cu atâtŭ este datoria Nóstră a combate întunericulŭ cu lumina Cruceĭ.

Aşa, biserica luĭ Iisus Christos nu se rógă de câtŭ pentru pace, pentru dragostea reciprocă, pentru or-

dine, şi priveşte neînţelegerile, urile, desbinările şi maĭ alesŭ luptele şi resbóele dintre noĭ, ca nişte marĭ calamitățĭ.

Adevĕrațiĭ fiĭ aĭ bisericeĭ se distingŭ anume prin caracterul de *iubire:*

Intru aceasta vor cunósce toțĭ că sunteţĭ discipulĭ aĭ meĭ, ḑice Mântuitorul, *de vețĭ avea dragoste între voĭ.* (Ión 13, 35). Şi este prea adevĕratŭ că în primele secule, pe când biserica era persecutată de păgânĭ, dragostea reciprocă între fiiĭ eĭ era aceia ce-'ĭ strângea la unŭ locŭ spre a lupta cu puterĭ întrunite contra duşmanuluĭ comunŭ; dragostea le era unicul scutŭ, unica armă de luptă, pentru că, dupre cum ḑice S-tul Apostol Pavelŭ, *dragostea îndélung rabdă şi este bine facĕtóre, dragostea nu pizmuesce, nu se îngânféză, nu se pórtă cu necuviință, nu caută ale séle, nu se întărîtă, nu gândesce rĕulŭ, nu se bucură de nedreptate ci se bucură de adevĕrŭ. Tóte le sufere tóte le crede, tóte le speră, tóte le rabdă; dragostea nicĭ-o-dată nu cade.* (I. Cor. 13,4—8).

Urile şi desbinările, fie în biserică fie în Statŭ, n'aŭ pututŭ să aducă de cât rele asupra națiuneĭ.

Noĭ avemŭ de fată Istoria Patrieĭ, n'avemŭ de cât să o deschidemŭ, să cetimŭ şi să ne încredințăm că unirea dintre membriĭ Statuluĭ a adus tot tot-deauna cea maĭ mare tărie Țĕreĭ, a făcut'o respectată streinilor şi înfricoşată duşmanilor; Şi tóte casurile de decadență şi umilire națională n'avemŭ a le atribui decât intrigilor streine prin care s'a isbutit, din când în când, a aduce desbinare în Statŭ.

Acum, avem iubiților, probe fórte recente, că Româniĭ prin unire şi patriotismŭ aŭ căpătatŭ drepturile lorŭ recunoscute de Europa întreagă; tot ce aŭ astăḑĭ mare şi național; şi nu se va găsi credemŭ nicĭ o inimă atâtŭ de neagră care se nege partea de acțiune a bisericeĭ în afacerile nóstre naționale; nu

se va găsi nimene care să nu fi vĕḑutŭ tot-deauna pe *Păstorĭ în capul turmeĭ!*

Drepturĭ marĭ câştigate saŭ recunoscute, amenințărĭ şi pericule înlăturate, fie pe terenul bisericescŭ, fie pe celŭ naționalŭ, nu le putem atribui de cât bunеĭ înțelegerĭ dintre fiiĭ Patrieĭ!

Numaĭ unirea face tăriea: şi maĭ cu seamă la popórele micĭ şi în condițiunĭ geografice ca noĭ, unirea se póte ḑice că este singurul elementŭ al traiuluĭ şi prosperităţeĭ lor. O de ar da Dumneḑeŭ să sărbătorim vre-o-dată acea ḑi fericită, atâtŭ de multŭ dorită şi cerută de sânta nóstră biserică, care se rógă neîncetatŭ pentru *unirea tuturor*, ca să vedem pe fiiĭ Patrieĭ uniți într'un cugetŭ şi inimă, în fapte marĭ şi gloriόse pentru scumpa nóstră țéră!

Față cu acestŭ principiŭ salutarŭ, față cu dorința cea purure arḑĕtóre a bisericeĭ de a vedea pe toțĭ fiiĭ eĭ şi aĭ patrieĭ tot-deauna întruniţĭ sub acelaşi stindard al *bineluĭ comunŭ*, Noĭ privim cu multă durere sufletéscă la intrigile ce se desfăşură astă-ḑĭ şi în care vor uniĭ să târéscă şi biserica.

Datoria însă ne impune să veghemŭ şi să avisăm. ca nu cum-va rĕulŭ să ia proporțiunĭ din causa nesciințeĭ şi neesperiențeĭ celor mulțĭ, pe care sîntem datorĭ a-ĭ lumina în orĭ-ce privință.

Nu este biserica şi nicĭ a fost vre-o-dată instrumentŭ politicŭ la disposiția cuĭ-va. Biserica însă, nu cată să se separe de nație. Biserica este a națieĭ, a tuturor de o potrivă, şi datóre a bine-cuvênta *tótă calea cea bună* şi a desaproba şi înfera *căĭle perverse* fie ele orĭ de unde.

Biserica din înălțimea spirituală la care se află nu póte avea interese mărginite; şi de aceea ea nu aprobă luptele şi faptele partidelor politice, de cât numaĭ atuncĭ când este vorba de interese vitale, de existența, gloria, şi pacea națiuneĭ. Ea nu are a se preocupa de greşelĭ trecĕtóre ca valurile lumeĭ, căcĭ e

datŭ muritoruluĭ să greşéscă, şi toţĭ 'şĭ aŭ greşélele lor, dar ea privesce cu mârdrie la fapte marĭ şi glorióse, la fapte drepte şi utile; le ajută, le bine-cuvintéză, căcĭ ele ţinŭ de inima chiar a naţiuneĭ; ea privesce cu grózǎ la neînţelegerĭ şi desbinărĭ, la pericole naţionale, la totŭ ce tinde a semăna vrajba între iubitoriĭ de Dumnedeŭ şi de naţie, şi a desbina elementele vitale a le naţiuneĭ: Credinţa, Poporul, şi Tronul Ţěreĭ.

Cu atâtŭ maĭ multŭ că asemenea desbinărĭ nu potŭ fi opera patriotismuluĭ, de care toţĭ fiiĭ ceĭ maĭ eminenţĭ aĭ Ţěreĭ aŭ datŭ probe în atâtea rîndurĭ, punênd mintea, cuvêntul şi munca lor în serviciul bisericeĭ, Poporuluĭ, Tronuluĭ, orĭ când a sunat ceasurĭ de primejdie; Ci numaĭ opera uneĭ orbirĭ momentane, a unor patimĭ trecĕtóre, pe care timpul şi cugetarea nu va întârdia de a le risipi din spiritele cele luminate, căcĭ nu póte dorul de putere pentru care mulţĭ se luptă, să se înfigă într'atâta în sufletele lor, în câtŭ nicĭ lumina să n'o maĭ vadă, nicĭ raţiunea să n'o maĭ asculte, nicĭ amórea de ţéră să nu'ĭ maĭ învingă!

Românul cu bun simţŭ, priveşte cu indiferenţă aceste ambiţiunĭ, aceste lupte pasionate pentru putere. El le arată zădărnicia într'un înţeleptŭ proverbŭ : *Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor*; şi în adevĕrŭ omulŭ cu minte, acela care 'şĭ urmăresçe adevĕratele interese şi care doresce în adevĕrŭ fericirea ţĕreĭ sale, nu pofteşte nicĭ o dată de câtŭ liniştea şi stabilitatea, ca unica garanţie pentru prosperitate şi perfecţionare în orĭ-ce privinţă.

Aşa dar cu multă mâhnire vedemŭ că astădĭ se speculédă cestiunea relativă la dotaţiunea Corónei; şi voind a implica în certele lor Biserica, uniĭ din eĭ umblă să 'şĭ facă din credinţele strămoşeşcĭ un calŭ de bătae pentru a aţâţa spiritele, pentru a provoca

la desordine, nevrênd să 'şĭ dea seamă de tótă rěutatea fapteĭ.

Biserica nu póte aproba nicĭ într'un chipŭ luptele de interese personale care facŭ rěŭ tuturorŭ fiilor eĭ, şi maĭ ales acelor maĭ micĭ *care pórtă greutatea dileĭ şi zăduful!*

Şi în asemenea împrejurărĭ este datoria bisericeĭ de a vorbi, pentru a se opune la acea rătăcire care în dispreţul adevěratelor interese ale Patrieĭ, tinde să sape o prăpastie între domnie şi ţéră, tinde să înstreineze pe Poporŭ de Rege, pe Rege de Poporŭ, Tinde să pue desbinarea între biserică şi Tronŭ.

S'a dis că biserica este jefuită. De cine? In alte timpurĭ de restrişte s'a jefuit şi s'a micşorat biserica, dar sub domnia Augustuluĭ şi gloriosuluĭ Nostru Rege, Biserica ca tóte instituţiunile cele de viéţă s'a mărit şi s'a întărit.

Să se témă dar, aceĭ carĭ caută să desbine poporul şi să 'lŭ provóce la mijlóce violente, să nu li se aplice cuvintele Prophetuluĭ: *Opriţivă, ruşinaţivă, căcĭ mâinile vóstre sunt pângărite cu sânge, şi degetele vóstre cu nedreptate; buzele vóstre vorbesc minciunĭ, limba vóstră spune nedreptate. Nimine nu strigă după dreptate, nimine nu se judecă într'adevěrŭ; se încredŭ în deşertăciune şi vorbescŭ minciunĭ; concepŭ rěutate şi nascŭ nefericire. Clocescŭ ouě de basiliscŭ şi ţesŭ pânză de paianjenŭ; Cine mănâncă din oule lor móre, şi de se calcă vre-unul, ese din el vipere. Lucrurile lor sunt lucrurile rěutăţeĭ şi fapta silniciei este în mâna lor. Calea păceĭ nu o cunoscŭ, nu este dreptate în paşiĭ lorŭ, şi sucescŭ cărările lor.* (Isaia 59, 3—8). Maĭ departe, profetul domnuluĭ se plânge cum asemine ómenĭ amăgescŭ pe ceĭ micĭ la sufletŭ: *Se află dice, în poporul meŭ nelegiuiţĭ, care se punŭ la pândă, cum se plécă păsărarĭĭ, aşadă rěţeaua, prind ómenĭ. Precum cuşca păsěraruluĭ este plină de pasěrĭ aşa şi casele lor sunt pline de înşelă-*

ciune. Prin înşelăciune s'aŭ mărit şi s'aŭ inavuţit, s'aŭ îngrăşat, s'aŭ făcut tarĭ, şi trecŭ cu vederea faptele celor rĕĭ, nu facŭ judecată (dreptate) orfanuluĭ ca să prospereze, nicĭ dreptatea săracilor nu o facŭ (Ieremia 5, 26—29).

Eĭ ţin tare la înşelăciune, şi nu voescŭ să se întórcă, 'ĭ-am ascultatŭ şi i-am audiţŭ, nu vorbescŭ dreptŭ. Pana scriitoruluĭ o a prefăcutŭ în minciună. Eĭ lepădară cuvêntul Domnuluĭ; ce înţelepciune decĭ este într'înşiĭ (Ieremia 8; 5, 6, 8, 9,)?

In fine profetul aseamănă pe ómeniĭ turburătorĭ cu profeţiĭ luĭ Baal:

Vĕdut-am prostia şi în profeţiĭ Samarieĭ; aŭ profeţit în numele luĭ Baal, şi aŭ amăgit pe poporul meŭ Israil. Şi chiar între profeţiĭ Ierusalimuluĭ am vĕdut că umblă cu minciunĭ şi împuternicescŭ mânile rĕilor, aşa că nicĭ unul nu se întórce de la rĕutatea sa. Aşa dice Domnul Dumnezeul oştirilor: Nu ascultaţĭ cuvintele profeţilor care vĕ profeţescŭ; aceştia vĕ ademinescŭ la deşertăciune, vorbind visiunĭ din inima lor, şi nu din gura Domnuluĭ. Eacă Eŭ sunt împrotiva celor ce profeţescŭ visurĭ minciunóse, dice Domnul, şi le spunŭ şi amăgescŭ poporul cu minciunile lor şi cu semeţia lor; şi totuşĭ Eŭ nu 'ĭ-am trimis nicĭ li-am ordonat, şi nicĭ nu folosescŭ poporuluĭ acestuia, dice Domnul.

Eacă cum şi câtŭ de bine caracterizéză profeţiĭ luĭ Dumnezeŭ pe turburătoriĭ şi profeţiĭ luĭ Baal, din mijlocul poporuluĭ Iudeŭ.

Eacă şi în noul Testamentŭ cum se inarmează Apostoliĭ Domnuluĭ contra aceloraşĭ falşĭ învĕţătorĭ, eacă cum sunt eĭ demascaţĭ, pentru ca poporul să-ĭ cunóscă şi să se feréscă de dênşiĭ. *Aŭ fost şi profeţĭ mincinoşĭ în poporŭ*, dice S-tul Apostol Petru, *precum şi între voĭ vor fi învăţătorĭ mincinoşĭ, a căror desfrênărĭ le vor urma mulţĭ, şi din causa cărora se*

va defăima calea adevĕruluĭ. Care cu cuvinte închipuite vĕ vor precupeţi pre voĭ. (2 Petru 2, 1—3).

Aceştia umblând trupesce în pofte necurate, despreţuescŭ domnia; îndrăsneţĭ, aroganţĭ fiind, nu se cutremură a vorbi reŭ de autorităţĭ.

Aceştia ca nişte ómenĭ fără de minte, născuţĭ spre cotropire şi stricăciune, vorbescŭ de rĕŭ de cele ce nu înţelegŭ şi ademenescŭ sufletele cele nestatornice (*ibid.* 2,10—15.)

Aceş*tia sunt isvóre fără de apă, norĭ carĭ se pórtă de viforŭ, cărora în vecĭ se păstréză ceaţa întunerecului. Căcĭ vorbind cuvinte îngâmfate ale deşĕrtăciuneĭ, ademenescŭ pe alţiĭ prin fapte trupeşcĭ.*

Făgăduindu-le libertatea, eĭ înşuşĭ sunt sclavĭ corupţiuneĭ. (*ibid.* 2, 17—19).

Noĭ maĭ ales îndemnăm pe toţĭ să reintre în eĭ înşuşĭ, şi pe aceĭ căror le aŭ fost datŭ să cârmuiască Statul, să-şĭ aducă aminte de chiar faptele lor, căcĭ ne place să recunóscemŭ, că nu aŭ fost nimine din ceĭ ce s'aŭ succedat la putere fără durere de ţéră saŭ streinĭ de interesele eĭ. Toţĭ după credinţele şi mijlócele lor s'aŭ cercatŭ a lucra pentru binele eĭ.

Mărturisim că, precum ne am bucurat de împroprietărirea agricultorilor pe părţile celor alte domeniĭ care aparţinŭ naţiuneĭ, totŭ atâtŭ ne-am bucurat şi de înfiinţarea domeniuluĭ Coróneĭ; căcĭ numaĭ în aşa felŭ, moşiile Statuluĭ nu se înstreinéză, ci rĕmân ale ţĕreĭ şi ale naţiuneĭ.

Maĭ mult de cât atâta, noĭ sperăm a vedea în curînd pe domeniile Coróneĭ; atâtea comunĭ—modelŭ şi ferme modelŭ,—pe care întrégă ţéra se va sili să le imiteze. Şi apoĭ era şi un dreptŭ incontestabilŭ, ca dupĕ ce Domnul ţĕreĭ a devenit Rege pe o cale gloriósă, şi ţéra l'a încoronat, să se dea aceleĭ coróne regale mijlóce de-a se representa cu tótă demnitatea eĭ.

De faptŭ Ţéra întrégă trebue să priméscă cu bucurie o dotaţiune pe care necesităţile chiar ale tim-

purilor o impunea, pentru a da tronuluĭ Regal al României splendórea ce i se cuvine, faţă cu cele-lalte tronurĭ din lume. Nicĭ un om cu raţiune şi cu inimă, afară numaĭ când ar fi orbit de patimĭ, nu va tăgădui acest dreptŭ, acéstă necesitate atât de simţită. Atât de simţită, ḑicŭ, în câtŭ sub un altŭ guvernŭ, şi de la 1870 încă, se ceruse o dotaţiune care să permită tronuluĭ să se arate în lume între cele-lalte domniĭ într'un modŭ demnŭ de importanţa sa; cu tóte că la acea epocă eram departe de a fi dobândit izbânḑele pe care Domnul Puterilor ni le a trimis în urmă, şi cu tóte că resursele ţĕreĭ eraŭ mult maĭ restrînse, şi nu aveam încă desvoltarea politică şi financiară de care ne bucurăm astă-ḑĭ.

Ast-felŭ că se póte zice, că toţĭ bărbaţiĭ noştri ceĭ maĭ eminenţĭ, aŭ recunoscut dreptatea causeĭ, şi orĭ ce guvern era dator să facă acest act de dreptate.

Faţă cu aceste juste aprecierĭ a bisericeĭ, Noĭ rugăm pe fraţiĭ noştri Episcopĭ şi pe totŭ clerul a lumina, la ocasiunĭ, pe ceĭ ce doresc a fi luminaţĭ şi ale arăta că adevĕrul mântuireĭ nóstre şi pe pămênt şi în ceriŭ nu stă decâtŭ în păstrarea armonieĭ între puterile care constituescŭ Statul şi Biserica nóstră naţională, ca fie care să pótă profita de timpŭ spre a 'şĭ îndeplini sacrele datoriĭ ce'lŭ privescŭ. — *Ajunge ḑileĭ rĕutatea eĭ!*

Nu trebue să maĭ contribuim şi Noĭ a înmulţi rĕutatea.

Rugăm dar pe toţi fiiĭ spiritualĭ aĭ Sânteĭ Nóstre Biseticĭ, să nu se încreadă lesne la totŭ duhul; căcĭ nu tóte duhurile sunt de la Dumneḑeŭ.

Charul Domnuluĭ Nostru Iisus Christos şi dragostea luĭ Dumneḑeŭ şi Tatăluĭ şi împărtăşirea Sântuluĭ Duh să fie cu voĭ cu toţĭ.

Dată în palatul Nostru Mitropolitan, în anul mântuireĭ una mie opt sute opt ḑecĭ şi patru—Luna Iulie.

† CALINIC.

In jurnalul Bisericesc literar „Candela“ No. 7, a. III din Cernăuţĭ, este imprimat articulul de maĭ jos, în care să arată raportul scrierilor luĭ Moisi despre facerea lumeĭ, şi sciinţele Naturale. Acest articul fiind de mare însemnătate, maĭ ales pentru timpul present, credem a face un mare serviciŭ tutulor clericilor, a-l reproduce în acéstă revistă.

Raportul mosaicŭ despre facerea lumiĭ şi sciinţele naturale.

Nu-ĭ carte atâtŭ de multŭ cernută în sita criticeĭ omenescĭ ca sânta scriptură şi cu deosebire ca raportul mosaicŭ despre facerea lumiĭ. De acestŭ din urmă afirmă critica necredincĭoşilor, cum că elŭ stă în contraḑicere deplină cu resultatele sciinţelor naturale şi cu deosebire cu cele ale astronomieĭ, ale geologieĭ şi ale paleontologieĭ. Şi spre a popularisa acéstă afirmaţiune, nu trece anŭ, în care să nu apară cărţĭ scrise în limbagiul poporuluĭ, cu scopŭ, de a combate autoritatea sânteĭ scripturĭ şi învĕţăturele creştinismuluĭ. Totŭ acestŭ scopŭ îlŭ urmăresce şi presa periodică, beletristica şi sciinţifică, care conţine între altele şi articole, ce atingŭ biblia dea-dreptul, susţinêndŭ, că credinţa creştinuluĭ în cele ce-lŭ învaţă biblia, nu se unesce cu resultatele sciinţifice ale secoluluĭ nostru şi cum-că creştinul trebue să renunţe orĭ la credinţa sa religiósă, orĭ la adevĕrurile sciinţelor de astă-ḑĭ. Ba maĭ multŭ, în numele sciinţelor naturale (!) se pretinde de uniĭ, ca să se ştérgă chĭar din învĕţământul tineretuluĭ istoria biblică despre facerea lumiĭ şi a omuluĭ, despre raĭŭ şi potopŭ etc., ca nisce lucrurĭ fără înţelesŭ— ca nisce mincĭunĭ. (1)

(1) Schleiden, über den Materialismus, p. 8.

Contra învĕţăturelor acestora biblice se îndréptă maĭ vêrtos polemica necredincioşilor, pentru că se scie, că cu dînsele stă şi pică şi creştinismul. Şi fiindŭ polemica purtată cu multă sofistică, ea a aflat şi adepţi numeroşĭ, aşa că pentrŭ mulţĭ a devenitŭ, dacă nu întrégă biblia, celŭ puţinŭ cartea «Faceriĭ» unŭ lucru, de care, se temŭ, să-lŭ maĭ iea în apĕrare şi aşa credinţa în neadevĕrul eĭ câştigă pre ḑi ce merge totŭ maĭ multŭ terenŭ. Sub astŭ-felŭ de împrejurărĭ, întrebarea despre referinţa dintre bibliă şi resultatele sciinţelor naturale a devenitŭ o întrebare de cea maĭ mare însemnătate. Şi cine se încércă a aduce lumină în întunericul necredinţeĭ ce stă să se lăţéscă totŭ maĭ multŭ, acela întreprinde o faptă bună şi chĭarŭ şi cândŭ întreprinderea nu ĭ-ar reuşi după dorinţă, am trebui totŭ să ḑicemŭ cu poetul: tamen est laudanda voluntas.

In cele următóre ne vom ocupa şi noĭ cu întrebarea acésta, şi vom demonstra, cum-că contraḑicerea dintre învĕţăturele biblieĭ şi resultatele sigure ale sciinţelor naturale nu este reală, ci numaĭ părută. Altŭ-fel nicĭ nu se póte. Este dóră numaĭ unul şi acela-şĭ D-ḑeŭ, care vorbesce către noĭ atâtŭ în cărţile biblice câtŭ şi în cele ale natureĭ.

Observăm din capul loculuĭ, cum-că descoperirea supra-naturală dumneḑeĭască nu tinde a ne înavuţi cu sciinţe lumescĭ, ci a ne împărtăşi adevĕrurĭ religióse morale, şi aşa dar şi biblia n'are a deslega problemele sciinţelor naturale, ci a-lŭ conduce pe creştinŭ la cunoscinţa făcĕtoruluĭ a tóte, a luĭ Dumneḑeŭ.

In privinţa acésta scrie Nevman: (1) «Teologia şi sciinţa naturală se mişcă în douĕ câmpurĭ deosebite; fiă care învaţă nedependinte una de alta şi fără a se amesteca una în drepturile celeĭ-lalte».

---

(1) Die Theologie und die Naturwissenschaft bewegen sich auf zwei gesonderten Gebieten; jede mag auf ihrem Gebiete lehren, ohne eine Einmischung der anderen befürchten zu können. Vorträge und Reden, übersetzt von G. Schündelen (Köln 1860), p. 276.

«Biblia, observă şi Kurtz, (1) îşĭ păstréză caracterul eĭ religiosŭ cu aceea, că nu se ocupă nicĭ decum cu problemele, a cărora deslegare cade în sfera cercetărilor empirice. Din acéstă causă nicĭ nu póte vre unŭ resultatŭ de ale lor veni în contradicere cu biblia şi a provoca vr'unŭ conflictŭ cu adevĕrurile descopeririĭ. Descoperirea nu stă nicĭ pe partea Vulcanismuluĭ nicĭ pe partea Neptunismuluĭ; căcĭ ea vorbesce numaĭ de lucrurĭ, ce se ţinŭ de religiune. Ea decide între Neptuniştĭ şi Vulcaniştĭ totŭ atâta, pe câtŭ nu alege nicĭ între Homeopaţĭ şi Allopaţĭ.»

Dreptŭ că vorbindŭ biblia de adevĕrurĭ religióse-morale, de multe orĭ nu póte vorbi de dânsele, fără ca să nu atingă în trécĕtŭ şi de obiectele natureĭ. Dară de aicĭ nu resultă, cum-că ea cu acésta ş'ar părăsi terenul propriŭ şi s'ar îndesa în alŭ sciinţelor naturale.

Dacă dice spre esemplu Ecclesiastul: (2) «Tóte rîurile curgŭ în mare şi marea nu se maĭ împle; la locul, de unde aŭ venitŭ rîurile, acolo se întorcŭ éră̆şĭ», apoĭ, dicêndŭ aşa, nu voiesce să ne înveţe, cum se nascŭ aburiĭ măriĭ şi se prefacŭ érăşĭ în plóie, adăpândŭ isvórele şi rîurile ci voiesce numaĭ să ne înveţe, că tóte în lume se schimbă după voia luĭ D-deŭ şi se află într'o circulaţiune continuă. Totŭ aşa nu se póte pretinde dela scriitoriĭ biblieĭ, ca eĭ, vorbindŭ de referinţe şi fenomene naturale, să se rĕspice în termenĭ sciinţificĭ, după cum se rĕspică învĕţaţiĭ din

(1) Kurtz. Bibel und Astronomie, p. 397: Die Bibel bewährt darin ihren religiösen Character, dass sie nie und nirgends der menschlichen Wissenschaft vorgreift, nie und nirgends Probleme behandelt, deren Lösung der empirischen Forschung obliegt. Darum kann auch kein Resultat dieser mit der Bibel in Widerspruch gerathen, keins einen bedrohlichen Conflict mit der geoffenbarten Wahrheit hervorrufen. Die Offenbarung lässt für die Resultate der Naturforschung carte blanche. Sie steht weder auf der Seite des Vulkanismus noch des Neptunismus; sie nimmt nur Partei in Dingen, die die Religion betreffen. Sie entscheidet so wenig zwischen Neptunismus und Vulkanismus, wie zwischen Homöopathen und Allopathen.

(2) Eccl. 1, 7.

timpul nostru. In ḑioa de astă-ḑĭ bună-óră le este tuturora cunoscut, cum-că pămêntul se învêrtesce împregiurul só relui, şi cu tóte aceste nimĕruĭ nu'ĭ vine în minte, a se rĕspica în viéţa de tóte ḑilele altŭ-felĭŭ de câtŭ, că sórele apune şi rĕsare, sórele s'a suitŭ de o prăjină, etc. De ce să nu fiă decĭ ertatŭ şi psalmistuluĭ a se rĕspica totŭ aşa? De ce să nu ḑică şi elŭ în modŭ poeticŭ: Sórele e ca unŭ mire, ce ese din cămara sa de nuntă, se bucură ca unŭ vitézŭ, făcêndu-şĭ cursul sĕŭ. De la o margine a ceruluĭ plécă şi drumul sĕŭ şi-lŭ încheiă la cea-laltă margine a luĭ.» (1) Şi cine să-ĭ iea a nume de rĕŭ luĭ Iosua, dacă dorindŭ ferbinte, ca ḑiua să dureze, până ce-şĭ va învinge duşmaniĭ, rĕspică acésta cuvintele: «Sóre opresce-te asupra Ghibeonuluĭ, şi tu, lună, în valea Aiaonuluĭ», şi apoĭ împlinindu-i-se dorinţa prin atotŭ-putinţa dumneḑeĭască, spune maĭ departe: «Şi sórele se opri şi stătu până ce poporul îşĭ rĕsbună asupra duşmanilor sĕĭ». (2)

De care părere va fi fostŭ Iosua şi contimpuraniĭ luĭ în privinţa referinţeĭ pămêntuluĭ către sóre, nouĕ ne e totŭ atâta, căcĭ scriitoriuluĭ inspiratŭ nu-ĭ e aminte a da desluşirĭ astronomice, ci a ne spune numaĭ, că în urmă a totputinţeĭ dumneḑeescĭ a fostŭ ḑioa aceea de totŭ lungă. Pentru aceea îşĭ îmbracă elŭ spunerea în cuvinte întrebuinţate în viéţa de tóte ḑilele, ca şi cum pămêntul ar sta loculuĭ şi sórele s'ar învêrti împrejurul luĭ.

In acestŭ înţelesŭ poporalŭ vorbesce şi Moisi în cap. I. alŭ «Faceriĭ» de sóre şi de lună ca de luminătoriĭ ceĭ maĭ marĭ aĭ ceruluĭ în referinţă către cele-lalte stele nu pentru că ar fi ele în adevĕrŭ cele maĭ marĭ stele, ci pentru că ni se înfăţişadă ca cele maĭ marĭ, şi pentru că şi astă-ḑĭ, nevorbindŭ ca astronomiĭ, le numimŭ încă aşa. A deduce însă de aicĭ, că după învĕţătura biblieĭ ar fi sórele şi luna în adevĕrŭ cele maĭ marĭ stele, ar fi lucru totŭ aşa de rîsŭ, ca şi cândă am pretinde, că, vorbindŭ Moisi de corpurile

(1) Psl. 19, 5, 6.
(2) Iosua, 10, 12, 13.

cerescĭ, ca scriitorŭ inspiratŭ de D-ḍeŭ să se fi rĕspicatŭ în nisce terminĭ, ce astronomiĭ de astă-ḍĭ să le afle corese. In privinţa acésta, unul din ceĭ maĭ renumiţĭ învĕţătorĭ aĭ bisericeĭ, fericitul Ironimŭ, ḍice următórele: Multa in scripturis sanctis dicuntur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, et non juxta quod rei veritas continebat». (1) Éră astronomul Keppler scrie: (2) «Astronomia descopere causele lucrurilor naturale, ea cércă amăgirile

(1) In Ier. 28, 10, 11.

(2) Die Astronomie eröffnet die Ursachen der natürlichen Dinge. sie untersucht die optischen Täuschungen ex professo. Die heilige Schrift, welche höhere Dinge Lehrt, bedient sich der gevöhnlichen Redeweise, um verstanden zu werden, und spricht nur ganz beiläufig von natürlichen Dingen nach Massgabe wie sie erscheinen, als wonach der menschliche Sprachgebrauch gebildet ist. Die Schrift würde sich ebenso ausdrücken, wenn auch alle Menschen Einsicht in die optischen Täuschungen hätten. Denn auch wir Astronomen bilden ja nicht in der Absicht die Astronomie aus, um den gewöhnlichen Sprachgebrauch zu verändern, sondern wir wollen die Pforten der Wahrheit eröffnen, ohne jene anzutasten. Wir sagen wie das Volk: Die Planeten stehen still, gehen zurück...., die Sonne gehe auf und unter, sie steige zur Mitte des Himmels empor u. s. w. Dieses sagen wir mit dem Volke so wie es unseren Augen erscheint, obgleich nichts davon wahr ist, worüber alle Astronomen einig sind. Um wie viel weniger dürfen wir von der göttlich inspirirten Schrift fordern, dass sie mit Hintansetzung des gewöhnlichen Sprachgebrauchs ihre Worte nach dem Leisten der Naturwissenschaft abmesse und mit dunklen und ungehörigen Redensarten über Dinge, welche die Fassungskraft der zu Unterrichtenden übersteigen, das einfältige Volk Gottes verwirre und sich dadurch selbst den Weg zu ihrem eigentlichen und erhabenen Ziele versperre? Gesetzt, ein Religionsstifter wie Moyses wäre bereits im Besitze aller neuern Erkenntnisse der Astronomie und Geologie gewesen, was hätte es genutzt oder wielmehr was hätte es nicht geschadet, wenn er die Sprache des Copernicus, Newton, Laplace, Werner, K. von Buch oder Sir Charles Lyell geredet hätte? Er wäre zweitausend Jahre lang gewiss missverstanden und missachtet worden und dies alles nur, um dem neunzehnten Jahrhundert einige Satisfaction zu geben; denn das zwanzigste Jahrhundert würde schon nicht mehr die Genugthuung des neunzehnten empfunden haben. Ausland 1861, p. 410.

opticé ex professo. Sânta scriptură, care învață lucrurĭ maĭ înalte, întrebuințează modul deprinsŭ alŭ vorbiriĭ, spre a fi priceputŭ, şi vorbesce de lucrurĭ naturale numaĭ în trécătŭ, după mĕsura, cum ni se parŭ. Scripturele s'ar rĕspica totŭ într'acelŭ modŭ, dacă ar şi înțelege toțĭ ómeniĭ amăgirile optice. Căcĭ şi noĭ astronomiĭ nu cultivămŭ astronomia cu scopŭ, de a schimba modul deprinsŭ alŭ vorbiriĭ, ci spre a deschide porțile adevĕruluĭ. Noĭ ḑicemŭ ca şi poporul: planetele staŭ pe locŭ, mergŭ îndărătŭ . . . , sórele apune şi rĕsare, se suĭe spre amédă-ḑi ş. m. d. Aceste le spunemŭ cu poporul aşa, cum parŭ ochilor noştri, măcar că nu'sŭ adevĕrate. Cu câtŭ maĭ puținŭ putemŭ pretinde de la scriptura dumneḑeĭască, ca lepĕdându-se de modul deprinsŭ alŭ vorbiriĭ, să-şĭ mĕsóre cuvintele după calupul şciințelor naturale si să conturbe numaĭ poporul cu frase întunecate despre lucrurĭ, ce nu le póte pricepe, zădărnicindu-şĭ astŭ-felŭ numaĭ ținta sa adevĕrată şi sublimă.»

Scopul biblieĭ nu este aşa dară decâtŭ descoperirea adevĕrurilor religióse-morale şi conducerea omuluĭ la cunoscința făcĕtoruluĭ nostru. (1) Peste acestŭ scopŭ nu trece biblia nicĭ chĭarŭ atuncĭ, când vorbesce de lucrurĭ, ce se ținŭ de şciințele naturale, căcĭ ea amintesce de lucrurile aceste nu pentru interesul lor şciințificŭ naturalŭ, ci pentru însemnătatea lor religiósă-morală.

Si în adevĕrŭ, dacă citimŭ cu luare a minte capitolul I alŭ «Faceriĭ», în contra căruia se îndréptă maĭ cu sémă naturaliştiĭ necredincĭoşĭ, aflămŭ, că tóte, câte se cuprindŭ în elŭ, aŭ însemnătate religiósă-morală. Moisi începe cartea «Faceriĭ» cu cuvintele: «Întru început a făcutŭ D-ḑeŭ cerul şi pămêntul.» Acestŭ adevĕrŭ are însemnătate emininte teologică. Ceea ce urmézá acesteĭ proposițiunĭ, nu servesce, decâtŭ spre a o lămuri. Omul privesce cerul şi'lŭ vede ornatŭ cu sórele, cu luna şi cu nenumĕratele stele; îlŭ vede acoperitŭ cu norĭ, din care cade plóie pe

(1) Chrisost. Hom. III. in genes 4.

pământŭ; și despre tóte acestea îĭ spune biblia, cum-că D-ḑeŭ este celŭ ce le-a făcutŭ. Elŭ este celŭ ce a făcutŭ tăria ceruluĭ și a prevĕḑut-o cu apă necesariă pentru răcorirea și fructificarea pământuluĭ; elŭ este celŭ ce a făcutŭ sórele, luna și tóte corpurile cerescĭ, ce luminéză pământul. Omul vede uscatul și marea, vede uscatul acoperitŭ cu tot felul de erburĭ și de arborĭ, vede aerul, uscatul și apele împoporate cu felŭ de felŭ de vietățĭ. Și întrebândŭ: de unde să fiă tóte aceste? îĭ rĕspunde biblia, că D-ḑeŭ este celŭ ce a făcutŭ, ca apele să se strîngă la unŭ locŭ și să se arate uscatul; elŭ este celŭ ce a dispusŭ, ca pământul să rĕsară totŭ felul de érbă și de copacĭ și să producă semințe după felul lor, ca să se îmmulțéscă. D-ḑeŭ este celŭ ce a făcutŭ mulțimea vietăților ce trăiescŭ și se mișcă în apă, în aerŭ și pe uscatŭ: celŭ ce le-a bine-cuvântatŭ și le-a ḑisŭ cresceṭĭ și vĕ îmmulțițĭ. Elŭ așa dară le-a datŭ putința de a se îmmulți, și dacă vietățile, ce trăiescŭ astă-ḑĭ, nu suntŭ nemijlocitŭ făcute de D-ḑeŭ, totu-șĭ ele tóte se tragŭ de la cele ce-sŭ făcute de D-ḑeŭ la începutŭ, și se tragŭ anume în modul voitŭ și ordinat de dînsul.

Totŭ așa și omul, ființa cea maĭ măréță dintre tóte ființele pământescĭ este făcutŭ de D-ḑeŭ și așijderea bine-cuvêntatŭ ca să créscă, să se îmmulțéscă și să umple pământul. Așa dară toțĭ ómeniĭ, carĭ aŭ trăitŭ maĭ 'nainte, toțĭ cârĭ trăiescŭ și astă-ḑĭ pe pământŭ, suntŭ făpturele luĭ D-ḑeŭ, fiindŭ-că se tragŭ cu toțiĭ de la aceea păreche de ómenĭ, ce era creată la începutŭ de dînsul. In modul acesta se specialiséză adevĕrul despre facerea lumiĭ și se face maĭ priceputŭ pentru toțĭ ómeniĭ, decâtŭ dacă s'ar rĕstrânge la propozițiunea scurtă și precisă: «Intru începutŭ a făcutŭ D-ḑeŭ cerul și pământul.»

Totŭ din cause religióse-morale învață maĭ departe biblia, că creațiunea lumiĭ s'a făptuitŭ de D-ḑeŭ în rĕstimpŭ de șése ḑile. Și carĭ vor fi fostŭ óre acele cause religióse-morale? Rĕspunsul ni-lŭ dă versul 3 din cap. II alŭ «Faceriĭ»: «Și D-ḑeŭ bine-cuvêntă ḑiua a șéptea și o sânți pre ea; că întru acésta se repausă elŭ de tóte lucrurile sale». Acé-

sta se dice aşa, nu în înţelesul ca şi cândŭ D-deŭ ar fi încetatŭ a maĭ fi activŭ, căcĭ după cuvintele Domnuluĭ nostru Isus Christosŭ, (1) elŭ lucréză necontenitŭ, susţinêndŭ şi conducêndŭ tóte la ţinta prefiptă, ci numaĭ pentru-că elŭ a sĕvêrşitŭ în timpŭ de 6 dile creaţiunea universuluĭ în tóte părţile luĭ. Acestŭ timpŭ de 6 dile este şi pentru lucrarea omenéscă mĕsura cea maĭ potrivită şi pentru aceea are şi omul să-şĭ mărginéscă activitatea la 6 dile, éră a 7 di să o serbeze spre mărirea luĭ Iehova, în semnŭ de recunoscinţă şi mulţămită pentru bine-facerile luĭ.

Din aceste se vede, că biblia nu ese de felŭ din terenul religiosŭ, dacă specialiséză creaţiunea lumiĭ; şi chiarŭ unde vorbesce de lucrurĭ naturale, nu o face acésta din punctul de vedere alŭ interesuluĭ sciinţificŭ naturalŭ, ci numaĭ din puntul de vedere alŭ momentelor religióse, ce suntŭ îmbinate cu dînsele. Adevĕrurile religióse suntŭ scopul descopeririĭ D-deescĭ; cele-lalte obiecte suntŭ numaĭ mijlocŭ la scopŭ. Pentru aceea amintesce ea dintre lucrările luĭ D-deŭ maĭ alesŭ acelea ce staŭ în óre care referinţă cu omul. De cerŭ bună-óră vorbesce biblia numaĭ cu privire la referinţa luĭ către pămêntŭ. In carĭ referinţe staŭ corpurile ceresci între olaltă, orĭ de esistă în ele óre-care vegetaţiune şi fiinţe etc. — de tóte aceste nu ne spune ea nimica. Totŭ în acestŭ chipŭ se caracteriséză istoria biblică şi în privinţa desvoltăriĭ pămêntuluĭ. Totŭ ce ne spune Moisi şi în privinţa acésta, se mărginesce numaĭ la despărţirea apelor de pămêntŭ, la crearea plantelor şi a vietăţilor. De lăuntrul pămêntuluĭ, de formaţiunile munţilor, împărţirea plantelor şi a animalelor, etc., nu amintesce Moisi nimica şi nu a mintesce anume din causă, că n'ar fi avutŭ cunoscinţă de tóte aceste — măcarŭ că acésta o putemŭ şi admite, — ci din causă, pentru că ele n'aŭ însemnătate religiósă şi nicĭ nu caracteriséză posiţiunea morală a omuluĭ.

Botaniciĭ şi zoologiĭ se potŭ minuna, séŭ dacă vor, potŭ să şi rîdă de împărţirea plantelor şi a animalelor din cartea

(1) Ioan 5, 17.

«Facerii», acésta însă nu atinge de felŭ autoritatea bibliei, căcĭ scriitorul n'a fostŭ inspiratŭ de D-ḑeŭ, spre a scrie unŭ opŭ botanicŭ saŭ zoologicŭ, ci spre a ne descoperi, că totŭ ce esistă este făcutŭ de Dumneḑeŭ.

Totŭ așa potŭ ḑice și astronomiĭ, ce le place de împărțirea biblică a corpurilor ceresci, acésta âncă nu atinge de felŭ autoritatea sânteĭ scripture, căcĭ precum ḑice fericitul Augustinŭ: Noĭ nu citimŭ în evangeliŭ, că Domnul ar fi spusŭ: Eŭ vĕ voiŭ trămite vouĕ pre Spiritul sântŭ ca să vĕ învețe pre voĭ cursul sóreluĭ și alŭ luneĭ, așa dară ca să fimŭ astronomĭ, și ca să fimŭ creștinĭ bunĭ. (1)

Vorbindŭ decĭ de referința dintre biblie și sciințele naturale, este lucrul principalŭ, ca să cunóșcemŭ marginele d'ntre amêndouĕ. Căcĭ sânta scriptură spune adevĕrurĭ, cu carĭ n'aŭ nimica a face sciințele naturale și cu care n'aŭ ele nicĭ un amestec. Din altă parte învață și sciințele naturale adevĕrurĭ, cu carĭ n'are éră biblia a se ocupa și în privința cărora n'are nimica a spune. Acésta se întêmplă și atuncĭa chĭarŭ, când vorbescŭ amêndouĕ totŭ de unul și acela-șĭ obiectŭ. Biblia învață bună-óră, că D-ḑeŭ ne dă pâĭnea cea de tóte ḑilele; vorbindŭ și sciințele naturale de pâne, ne învață, cum încolțesce pânea, cum rĕsare, cum cresce și cum se cóce. Se póte decĭ ḑice, că fiindŭ una adevĕrată, cea-laltă să nu maĭ fiă adevĕrată? Noĭ credemŭ, cum-că amândouĕ învĕțăturile suntŭ în dreptul și la locul lor. Propusițiunea: Quí bene distinguit, bene judicat» este aicĭ cu deosebire la locŭ. Căcĭ ca orĭ unde, așa și aicĭ vorbindŭ de referința dintre biblie și sciințele naturale, este cunoscința marginilor lor calea păciĭ.

Fie-ne aicĭ ertat a atinge pe scurtŭ și problema sciințelor naturale, pentru ca să cunóscemŭ, până unde potŭ ajunge cercetările lor, adică peste care margine n'aŭ ele voie nicĭ dreptŭ a păși. Se înțelege, că pășindŭ pe acestŭ terenŭ, lăsămŭ să vorbéscă bărbați erudițĭ pe câmpul sciințelor naturale și anume dintr'aceia ce în opurile lor nu

(1) De act. c. Fel. Manich. I. 10.

vădescŭ nicĭ unŭ interesŭ apologeticŭ în favórea bibliei şi a descopeririĭ.

Ţinta cercetăriĭ natureĭ este după Humboldt, (1) de a cuprinde fenomenele lucrurilor corporale în conexul lor generalŭ şi a cunósce natura ca ceva întregŭ şi pusŭ în mişcare de puterĭ interne. Ea se ocupă decĭ cu lumea vĕdută, cu fenomenele, ce le vedem, ce le audim şi le simţim. Lucrurile şi fenomenele natureĭ le constată, le aseménă şi le ordinéză sciinţele naturale, spre a descoperi legile lor şi a reduce fenomenele complicate la principiĭ şi elemente simple.

Nu-ĭ nicĭ o îndoială, că în privinţa acésta sciinţele naturale aŭ făcutŭ progrese minunate. Invenţiunile se înmulţescŭ şi cunoscinţa sistemuluĭ natureĭ cresce pe di ce merge. (2) Cu tóte acestea nu afirmămŭ, cum că sciinţele naturale s'aŭ apropiatŭ de ţinta lor, adecă de cunoscinţa deplină a obiectelor materiale şi a fenomenelor lor, cu atâtŭ maĭ puţinŭ de cunoscinţa tuturor puterilor active în universŭ. (3) Invenţiunile bună-óră, ce le-a făcutŭ astronomia cu ajutorul telescopuluĭ şi alŭ analiseĭ spectrale, suntŭ de bună sémă fórte importante cu tóte acestea cunoscinţa însuşielor fisice ale corpurilor cerescĭ este încă fórte neînsem-

(1) Cosmos I., p. 11.

(2) Card Wieseman, Reden und Vorträge übersetzt von Reusch, pag. 332. Von den Tagen Newtons bis auf unsere Zeit hat man mehr wissenschaftliche Entdeckungen gemacht und eine genauere und ausgedehntere Kenntniss des ganzen Systems der Natur gewonnen, als in Jahrhunderten der früheren Zeit, ja man darf wohl sagen, als seit dem ersten Beginne der Civilisation. Wenn wir Newtons grosse Entdeckungen ausnehmen, so können wir sogar sagen: In wenig mehr als einem Menschenalter hat unser Jahrhundert grössere Entdeckungen gemacht und das Gebiet der exacten Wissenschaften mehr erweitert, als viele Menschenalter vorher, wenigstens seit dem Wiederaufleben der Wissenschaften.

(3) Wer verbürgt uns, — scrie Humboldt — dass auch nur die Zahl der lebendigen, im Weltall wirkenden Kräfte bereits ergründet ist? Cosmos I, 31.

nată, ne maĭ vorbindŭ de istoria formăriĭ lor şi a locuitorilor lor. (1)

Ce se atinge de cunoscinţa pămêntuluĭ şi a lăuntruluĭ luĭ, geologia a ajunsŭ multŭ maĭ departe, decâtŭ astronomia în direcţiunea eĭ. Cu tóte acestea pânĭ acum abia póte a ḑecea miiă parte a pămêntuluĭ e cercată cum se cuvine. (2) Éră câtŭ de adâncimea în pămêntŭ, pînă la care aŭ putut ajunge geologiĭ cu cercetările lor, ea nu întrece cu multŭ 2000′ sub nivelul măriĭ, aşa dară maĭ puţinŭ de 1/11 milă şi de abia a 10.000 parte din raḑa pămêntuluĭ.

(1) „Die Erfahrungen über den Bau der Himmelscörper im Einzelnen sind unbedeutend und wegen mangelhafter, nur aus zu grossen Entfernungen mit unzureichenden Hilfsmitteln möglicher Wahrnehmungen kaum geeignet, uns über die physische Beschaffenheit dieser Körper im Ganzen aufzuklären, geschweige denn von ihrer Bildungsgeschichte, ihren Entvickelungskatastrophen und ihren Bewohnern eine deutliche Vorstellung zu verschaffen.“ Burmeister, Geschichte der Schöpfung p. 1.

(2) „Drei Fünftel der gesammten Oberflache der Erdkugel — scrie Huxley — bedeckt das Wasser und es hat sie auf dieselbe Weise bedeckt, seitdem der Mensch seine Beobachtungen aufgezeichnet hat, nicht zu reden von der ganz kurzen Periode, während welcher er geologische Untersuchungen angestellt hat. So sind also drei Funftel der Erdoberfläche unseren Augen verschlossen. Lassen Sie uns nun die zwei andern Füntfel betrachten, und sehen, in welchen Ländern eine Untersuchung, die den Namen einer geologischen Forschung verdient, statt gefunden hat: Ein grosser Theil Frankreichs, Deutschlands. Grossbritanniens und Irlands, Stücke von Spanien, Italien und Russland sind untersucht worden; aber von der ganzen grossen Masse Afrika's mit Ausnahme einiger Theile der Südspitze wissen wir fast gar nichts; kleine Stücke von Indien; doch nichts von dem grösseren Theile des asiatischen Continents; Stücke von den nordamerikanischen Staaten und von Canada, aber von dem grösseren Theile des nordamerikanischen Continents und in noch grösserem Verhältnisse von Südamerika — nichts! Unter diesen Umständen ergibt sich, dass selbst bei jener unvollkommenen Kenntniss, die wir haben können, nur etwa der zehntausendste Theil der zugänglichen Theile der Erde gehörig untersucht worden ist. Ueber unsere Kenntniss... p. 30.

Ceea ce se află maĭ josŭ, ne este totŭ atâtŭ de cunoscutŭ ca și lăuntrul celor-lalte planete ale sistemuluĭ solarŭ. (1)

Sciințele naturale potŭ conchide cu totŭ dreptul din rĕmășițele fosile ale plantelor și ale animalelor, cum că ele aŭ esistatŭ odată, dară nu potŭ demonstra, cum-că aŭ ajunsŭ cu cercetările lor la rĕmășițele fosile cele maĭ adâncĭ, și cum-că nisce descoperirĭ nouĕ, ce se vor maĭ face în locurĭ încă necercate, nu vor duce la alte resultate. (2)

Orĭ și cum, natura este pentru omŭ, în partea eĭ cea maĭ mare, *o carte încă închisă*, și de și trebue s'o spunemŭ, cum că s'aŭ făcutŭ progrese marĭ în citirea și explicarea cărțiĭ acesteia, totu-șĭ nu negămŭ că avemŭ înaintea nóstră încă fórte multe lucrurĭ de lămuritŭ, dintre carĭ éră vor rĕmâne fórte multe pentru spiritul omenescŭ nisce secrete, așa că cunoscința exactă a cuprinsuluĭ cărțiĭ acesteia va fi pentru dînsul unŭ idealŭ pururea nerealisatŭ. (3)

Geologia pe temeiul cercetărilor făcute și a cunoscințelor câștigate despre puterile și legile active în timpul nostru se maĭ încércă a descoperi și starea de maĭ înainte a pămêntuluĭ precum și schimbările, prin care a trecutŭ în desvoltare-ĭ; dară fiindŭ-că cunoscința stăriĭ de astă-dĭ a globuluĭ nostru e încă nedeplină, se înțelege, că și conclusiunele, ce se facŭ la periódele de maĭ 'nainte ale istorieĭ pămêntuluĭ, suntŭ în mare parte numaĭ ipotese și combinațiunĭ fără probe. «Geognosia adevĕrată, dice totŭ Humboldt, (4) ne învață a cunósce cója pămêntuluĭ, cum este ea în timpul nostru. Acésta e o sciință așa de sigură, pe

(1) Humboldt, Cosmos I., 166, 167. Reusch, Bibel und Natur, p. 37, 38.

(2) Maĭ pe largŭ despre acésta la Güttler, pag. 62, 66. — Pfaff. pag. 469 s. c. u.

(3) Erfahrungswissenschaften — scrie Humboldt — sind nie vollendet. Die Fülle der sinnlichen Warhnehmungen ist nicht zu erschöpfen; keine Generation wird sich je rühmen können, die Totalität der Erscheinungen zu über sehen.“ Cosmos I, pag. 65.

(4) Essai geognostique sur le gisement des roches, pag. 5. (după Reusch, pag. 41).

câtŭ póte fi sciinţa fisicală descriptivă. De altă parte totŭ ce privesce la starea de maĭ 'nainte a planetuluĭ nostru, este totŭ aşa de nesigurŭ, ca şi modul cum s'a format atmosfera planetuluĭ.»

«Noĭ trebue să concedemŭ cu sinceritate — scrie şi Buckland (1) — că încă nu e timpŭ, a stabili în privinţa pămêntuluĭ o teorie deplină şi neschimbată, pentru că încă nu cunóscemŭ tóte faptele sigure, pe carĭ să putemŭ basa cu succesŭ astŭ-felŭ de teoriă.»

De aicĭ se face învéderatŭ, de ce o ipotesă o urméză pe alta, şi de ce schimbarea teorielor geologice a devenitŭ proverbială. De bună samă, că-ĭ prea multŭ ḑisŭ, dacă afirmă Lichtenberg, că din cele 50 de ipotese despre formarea pămêntuluĭ, nouĕ ḑecimĭ se numĕră maĭ multŭ a istoria spirituluĭ omenescŭ decâtŭ la istoria pămêntuluĭ; (2) cu tóte acestea nesiguranţa cea mare şi diverginţa opin unilor, ce domnesce astă-ḑĭ chiarŭ şi în privinţa multor ces tiunĭ fundamentale, trebue să o admitemŭ cu toţiĭ. (3)

(1) Buckland, Geologie und Mineralogie, d. v. Agassitz, p. 11. „Wir müssen aufrichtig gestehen, das die Zeit noch nicht da ist, eine vollkommene Theorie der Erde fest und unabänderlich festzustellen, weil wir noch nicht alle die Thatsachen vor uns haben, auf welche eine solche Theorie mit Erfolg gegründet werden kann."

(2) Lichtenberg, Geologische Phantasien im Göttinger Taschenbuch, pag. 79 după Tholuk, verm. Schr. II, 156.

(3) Fried. Pfaff se esprimă în precuvêntarea la opul sĕŭ: „Allgemeine Geologie als exacte Wissenschaft, Leipzig 1875 în urmatorul modu: Es ist gewiss eine nicht zu leugnende und auffallende Thatsache, dass trotz der häufig statt fehlender zwingender Beweise angeführten „Uebereinstimmung der Forscher" *nicht eine einzige geologische Erscheinung angeführt werden kann, welche nicht in der verschiedensten und widersprechendsten Weise erklärt würde.* Von der Gestalt und Temperatur der Erde an bis zu den noch vor unsern Augen vor sich gehenden Bewegungen der Erdrinde und den Wirkungen des Wassers *gibt es nicht eine einzige geologische Thatsache, uber welche nicht die abweichendsten Theorien aufgestellt wurden und werden, aber keine, die nicht, sowohl begründet sie auch erschien, bezweifelt, dagegen auch keine, die nicht, so schlecht sie auch begründet war, geglaubt wurde.* In jedem der folgenden 16 Kapitel wird man Beweise für diese Sätze finden. Angesichts dieser Thatsachen dürfte es eine wohl aufzuweisende Frage sein: In wie weit kann die gegenwärtige Geologie auf den Namen einer exacten Wissenschaft Anspruch machen?"

Pentru aceea și suntŭ naturaliștiĭ ceĭ esacțĭ fórte modeștĭ în aprețuirea celor ce le socoteșce geologia și le dă de resultate sigure, și fórte severĭ în dejudecarea ipoteselor, ce se susținŭ în privința periódelor de maĭ înainte ale istorieĭ pămêntuluĭ. (1)

Din cele aduse se vede, cum-că și sciința geologică este încă sciință parțială, prin urmare și obiecțiunile, ce se facŭ pe basa eĭ din partea unor geologĭ contra adevĕrurilor biblieĭ, suntŭ în partea lor cea maĭ mare numaĭ nisce combinațiunĭ. Maĭ alesŭ este datorința imperativă pentru ceĭ ce aŭ misiunea a apĕra raportul mosaicŭ despre facerea și desvoltarea pămêntuluĭ, ca să deosibéscă cu mare luare aminte ipotesele de adevĕrurĭ și numaĭ pe temeiul acestor din urmă să demonstre, cum că între biblie și geologie nu esistă contradicere. Póte că diua de mâne să constate neadevĕrul multor teoriĭ geologice, și atuncea întrebŭ, ce se va alege din afirmarea de astădĭ, că între adevĕrurile sânteĭ scripturĭ și cele geologice n'ar fi esistândŭ nicĭ o diverginţă? Geologia este încă sciință tênĕră, și ar fi de sigurŭ lucru pripitŭ, dacă am privi tóte axiomele eĭ actuale de fapte reale și maĭ pe susŭ de tótă îndoéla. Geologia

(1) Huxley, über unsere Kenntniss etc. scrie: „Die umsichtigsten von den Männern die sich mit derartigen Unternehmungen beschäftigen, bestehen mit Recht auf der Behauptung, dass unsere geologische Urkunde noch sehr unvollkommen ist; denn, ich wiederhole es, es, ist nach der Natur der Dinge durchaus unvermeidlich, dass die Urkunde einen höchst fragmentarischen und unvollkommenen Charakter hat. Unglücklicher Weise hat man diesen Umstand beständig vergessen. Männer der Wissenschaft, gleich junger Füllen auf einer frischen Weide, sind geneigt, sich auf einem neuen Felde der Forschung zu erlustigen, im kurzen Galop durchzugehen, ohne sich um Hecken und Gräben im Mindesten zu bekümmern, die reele Grenze ihrer Forschungen aus den Augen zu verlieren und die ausserordentliche Unvollkommenheit dessen, was wirklich bekannt ist, zu vergessen. Geologen haben sich eingebildet, dass sie uns sagen könnten, was auf irgend einem Punkte der Erdoberfläche zu einer gegebenen Zeit vorging; sie haben ... eine Geschichte der Erdkugel construirt, so voll von Fabeln Wund undern, als irgend eine andere Geschichte des Alterthums."

însă are viitorŭ şi noĭ nu ne îndoimŭ, cum că cu câtŭ va progresa ea pe calea adevĕruluĭ, cu atâtu maĭ multŭ va şi fi în stare a mărturisi de D-ḍeŭ şi provedinţa luĭ în natură.

Dară orĭ şi până unde ar ajunge sciinţele naturale în urmărirea istorieĭ, a formaţiuniĭ şi a desvoltăreĭ pămêntulu câtŭ şi a sistemuluĭ lumiĭ, ele totu-şĭ nu vor ajunge maĭ departe decât până la o substanţă şi la legile eĭ. De unde-ĭ apoĭ substanţa aceea, de unde-sŭ puterile eĭ de suntŭ ele fără începutŭ, saŭ produsu-s'aŭ prin o causalitate afară de dênsele? fost'aŭ legile natureĭ totŭ-d'auna active în felul lor de astă-ḍĭ?... écă, aceste-sŭ nisce întrebărĭ, la carĭ sciinţele naturale nu-sŭ competinţĭ a rĕspunde. Căcĭ îndată ce ar rĕspunde, ar şi părăsi câmpul cercetărilor empirice şi ar trece în cel al credinţeĭ, saŭ în celŭ alŭ speculaţiuneĭ. (1) Naturalistul póte avea în privinţa întrebărilor amintite socotinţe proprie, dară dacă le are atuncĭ nu le are ca naturalistŭ, ci ca mărturisitorŭ alŭ credinţeĭ religióse saŭ ca filosofŭ.

«Pentru geologie, ḍice O. Frass trebue să existe corpurile simple ale planetuluĭ; ele suntŭ punctul fix alŭ luĭ Archimedes, de unde operéză ea maĭ departe. De începutul primŭ alŭ lucrurilor, geologia nu scie spune nimica şi în totŭ caḍul nu scie nimica maĭ de trébă, decâtŭ ceea ce scie fie-care acum de de-multŭ, adică că: «Intru începutŭ a făcutŭ D-ḍeŭ cerul şi pămêntul.» (2)

Éră a argumenta că ceea ce nu se póte nimici, nu se póte nicĭ crea, că materia nu se póte nimici, prin urmare

---

(1) Ernst Commer, System der Philosophie II, scrie în privinţa acésta: Während die Naturwissenschaft den Wechsel oder die Weränderungen innerhalb der Welt zu erkennen hat, fragen wir nach dem Ursprung der Gesammtheit der Weltdinge. p. 23.

(2) Die einfachen Kőrper des Planeten müssen der Geologie gegeben werden; das ist der fixe Punkt des Archimedes, von dem aus sie weiter operirt. Ueber der ersten Anfang der dinge weiss sie nichts anderes, jedenfalls nichts Besseres zu sagen, als was Iedermann schon lange weiss: Im Anfang schuf Gott Himmel und Erde. O. Frass. Vor der Sünd fluth, p. VIII.

nicĭ crea; că ceea ce nu se póte crea, este fără începutŭ, așa-dară și fără finitŭ, prin urmare eternŭ, acésta nu merită altă combatere, decâtŭ ceea ce a făcut'o Delitzsch (1); ḍicêndŭ: «nebunia ce s'a rĕspicatŭ, nu se maĭ póte face, ca să nu se fi fostŭ rĕspicatŭ; ea este decĭ fără finitŭ, prin urmare fără începutŭ — ergo eternă.»

La întrebarea despre origina materieĭ și a legilor eĭ, n'are decĭ naturalistul nicĭ unŭ rĕspunsŭ (2). Aicĭ este hotarul, peste care cercetarea empirică nu va putea păși nicĭ odată. Aicĭ se sfêrșeșce sciința (3) și încépe religiunea. Nu-

(1) Was kein Ende hat, kann keinen Anfang haben, was nicht zerstört, werden kann, kann auch nicht erschaffen werden; der Stoff kann nicht zerstört, also, auch nicht erschaffen werden; er ist ohne Ende, also auch ohne Anfang; er ist ewig.—Das ist eine Schlusskette, wie wen ich sagen wollte: Ein einmal ausgesprochener Unsinn kann nicht unausgesprochen gemacht werden; der Unsinn ist also ohne Ende, also auch ohne Anfang, ergo ewig. System der christl. Apolog., Leip. 1869, p. 82.

(2) Acésta o esprimă și Darvin, ḍicêndu: Gibt es eine Thatsache, oder nur den Schatten einer Thatsache, welche, den Glauben unterstützte, dass unorganische Elemente ohne irgend welche organische Wesen und blos unter dem Einflusse bekannter Kräfte ein lebendig's Geschöpf hervorbringen können? Für jetzt ist ein solches Resultat für uns absolut unbegreiflich. Man hat mich getadelt, das ich den „pentateuchischen“ Ausdruck von einer Urform, der zuerst „das Leben eingehaucht wurde“, gebraucht habe; er ist aber geeignet, das Geständniss auszusprechen. dass wir über den Ursprung des Lebens ebenso wenig wissen, wie über den Ursprung von Kraft und Stoff. După: Karl Ernst v. Baer und der Darvinismus, v. Dr. C. Scheidemacher, 3 Art., Natur u. Offenb. 1877, p. 412.

(3) O. L. Erdmann, ḍice în privința acésta în prelegerea sa: Ueber das Verhältniss der naturwissenschaftlichen Forschung zum religiösen Glauben, amtlicher Bericht über die 34. Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte in Karlsruhe, Sept. 1858. Intre altele p. 20: Eine Grenze kann und darf die Naturwissenschaft ihrem Wesen nach nicht überschreiten —ich meine die Grenze, über welche hinaus keine sinnliche Erfahrung und kein auf sinnliche Erfahrung gegründeter Schluss möglich ist.... Hier endet die Wissenschaft, hier beginnt die Religion, sie allein hat eine Antwort auf jene Fragen, (Ueber Ursprung der Materie u. s. w.) indem sie uns den Glauben lehrt an Gott den almächtigen Schöpfer Himmels und der Erden. p. 22. s. c. u. — veḍĭ Luthardt I. p. 261, 262.

maĭ religiunea are unŭ rĕspunsŭ nerĕsturnatŭ la întrebarea de maĭ susŭ, învĕțândŭ, că «D-deŭ a făcutŭ lumea», și în contra acestuĭ adevĕrŭ religiosŭ nu se póte obiecta nimic din punctul de vedere alŭ sciințelor naturale.

«Se înșélă însu-șĭ, dice Kurtz, (1) dacă îșĭ închipuiesce celŭ ce cércă natura saŭ dacă voiesce chiar a convinge pre alțiĭ, cum-că cercetările empirice 'l-ar constrânge, să nege învĕțătura biblieĭ despre facerea lumiĭ; nu cercetarea empirică, cĭ speculațiunea pórtă vina negăriĭ.»

In privința începutuluĭ materieĭ și a legilor eĭ n'avem așa dară a lămuri referința dintre bibliă și sciințe naturale, ci numaĭ în privința desvoltăreĭ celor ce le-a creatŭ D-deŭ. Dară maĭ 'nainte de a trece la desfășurarea obiectuluĭ acestuia, voimŭ să atingemŭ măcar pe scurtŭ și înțelesul adevĕruluĭ creștinescŭ despre facerea lumiĭ prin Dumnedeŭ.

(2) Credêndŭ creștinul în Dumnedeŭ, Făcĕtorul ceruluĭ și alŭ pămêntuluĭ, se înțelege, că nu gândesce la Dumnedeul Panteismuluĭ, care ar esista în legile lumiĭ și în spir'tul omenescŭ, așa că totŭ ce ar vedea, să-ĭ fie însușĭ Dumnedeŭ. Nu gândesce nicĭ la D-deul Deismuluĭ, care din momentul, ce ar fi creatŭ lumea, ar fi lăsat'o în scirea legilor, ce i le ar fi datŭ, fără a se maĭ interesa de dînsa, ci gândesce la Dumnedeul celŭ adevĕratŭ, la D-deul celŭ ce a creatŭ, susține și conduce tóte. Acestŭ D-deŭ este din eternŭ ființa cea maĭ deplină, viéză prin sine și de sine însă-șĭ, este nedependinte și nemărginită; este ființă personală, înzestrată cu inteligență nefinită, cu voie absolută, așa că face tóte, câte le voĭesce, cum le voĭesce, și pentru că le voĭesce; elŭ esistă din eternŭ cu necesitate și nimĕruĭ, afară de luĭ, i se cuvine esistența necesarie. Elŭ îșĭ este sie-șĭ sin-

(1 Es ist eine blosse Selbsttäuschung, wenn ein Naturforscher sich einbildet oder andern einreden will, die Ergebnisse seiner empirischen Forschung hätten ihn zum Leugner der biblischen Lehre von der Weltschöpfung gemacht; nicht die Empirie ist schuld daran, sondern die Speculation. Bibel und Astronomie pag. 12.

(2, V. C. No. 8.

gurŭ de ajunsŭ, este prin sine și în sine însu-șĭ și nu are trebuință de niminĭ și de nimica. Totŭ ce esistă afară de Dumnedeŭ, esistă numaĭ în urma unuĭ actŭ liberŭ alŭ voieĭ luĭ absolute, nu esistă decĭ în urma uneĭ necesitățĭ, ce ar fi esistatŭ în Dumnedeŭ însușĭ saŭ afară de dênsul. Dumnedeŭ a pututŭ crea ceea ce a creatŭ, și pentru că a creatŭ ceea ce a creatŭ, putea crea, în urma atotŭ-putințeĭ și a voințeĭ sale neatârnate, și altă lume, altŭ-felŭ formată, altŭ-felŭ organisată. Ceea ce a creatŭ însă, este dovadă de atotŭ-putința, de înțelepcĭunea și bunătatea luĭ nemărginită. Fie-care obiectŭ, mare orĭ micŭ, fie-care sóre și fiecare firŭ de érbă a începutŭ să esiste atuncea, acolo și tocma așa, cum, unde și cândŭ a voitŭ Dumnedeŭ. Căcĭ atotŭ-putințeĭ luĭ îĭ este totŭ atâtŭ de ușorŭ a crea orĭ unŭ sistemŭ solarŭ orĭ unŭ firŭ de érbă. Elŭ a pututŭ crea din nimica acéstă lume, precum o vedemŭ astă-dĭ, deplinŭ ordinată, deplinŭ organisată, deplinŭ desvoltată. Elŭ putea crea și numaĭ nisce elemente simple, care înzestrându-le cu legĭ și puterĭ necesariĭ să le lase după voința sa, ca să se desvolte pe încetul, până să ajungă la starea determinată a desvoltăreĭ lor. Și una și alta ĭ-a fostŭ luĭ Dumnedeŭ totŭ una de ușorŭ, și ceea ce a creatŭ, a atêrnatŭ numaĭ de la înțelepciunea și voința luĭ absolută.

Legile, ce suntŭ active în lume, sûntŭ legile luĭ și în locul lor, dacă ar fi voitŭ, ar fi fostŭ rônduitŭ alte legĭ. Cele ce esistă însă, esistă numaĭ prin atotŭ-putința luĭ și ele vor rĕmânea active până atuncĭ, până cândŭ îĭ va plăcea luĭ. Căcĭ Dumnedeŭ póte, dacă voiesce, să le schimbe saŭ să le suspende în totŭ momentul. Elŭ tóte le vede, tóte le conduce și pentru tóte îngrijesce. Atotŭ putința, înțelepciunea și bunătatea luĭ nemărginită este ceea ce a creatu tóte din nimica și susține corpurile cerescĭ în cursul lor, ceea ce îmbracă criniĭ câmpuluĭ și nutresce paserile ceruluĭ; fără scirea și voia luĭ Dumnedeŭ nu pică nicĭ o pasere pe pămêntŭ și nicĭ unŭ firŭ de pĕrŭ din capul omuluĭ.

Écă! în câte-va trăsurĭ icóna luĭ Dumnedeŭ, care după sânta scriptură și după învĕțătura unanimă a sânților pă-

rinţî şi a învĕţătorilor bisericescî este Făcĕtorul ceruluî şi alŭ pămêntuluî, alŭ vĕḑutelor tuturor şi nevĕḑutelor. (Sim. v. N. C.) Şi cine crede aşa în D-ḑeŭ, acela de sigurŭ, ca nu află nicî o contraḑicere între învĕţătura biblieî şi sciinţa natureî. Căcî unul şi acela-şî este autorul lor, Dumneḑeŭ. Si dacă totu-şî s'ar părea, că am da aicî de vr'o contraḑicere, atuncî să ne aducemŭ aminte de ceea ce a observatŭ fericitul Augustinŭ cu cuvintele : «Dacă se face vre o obiecţiune contra autorităţiî S. Scripture, atuncî fie ea orî câtŭ de artificiósă, totuşî e numaî părută.» (1) Şi ce a observatŭ păr. Augustinŭ, aceea aŭ întărit'o mulţî naturaliştî vechî şi noî şi cu deosebire ceî ce aŭ făcutŭ invenţiunile cele maî semnate pe câmpul sciinţelor naturale. Aşa bună-óră Rolnger, Baco de Verulam, Copernicŭ, Keppler, Galilei, Cuvier, Ampére, Agassiz, etc. etc. (2)

(1) Ep. 149 ad Marcell. In privinţa acésta scrie şi Euler în opul sĕŭ: „Rettung der göttlichen Offenbarung gegen die Einwürfe der Freigeister", §§. 39, 40, 44 următórele: „Was die von den Freigeistern vorgebrachten Schwierigkeiten und scheinbaren Widersprüche anbetrifft, welche sie in der heil. Schrift anzutreffen vorgaben, so wird nicht undienlich sein, zuvörderst zu bemerken dass sich keine so fest gegründete Wissenschaft findet, gegen welche nicht ebenso wichtige und noch wichtigere Einwürfe gemacht werden könnten. Ja, es lassen sich darin solche scheinbare Widersprüche ausfinden, welche dem ersten Anblick nach unlöslich scheinen. Da man aber diese Wissen schaften bis auf ihre ersten Gründe untersuchen kann, so wird man in den Stand gesetzt, dergleichen Schwierigkeiten völlig zu heben. Wenn man aber noch nicht vermögend wäre, dieses zu thun, so würden doch diese Wissenschaften nichts von ihrer Gewissheit verlieren. Warum sollte denn der heil. Schrift durch ähnliche Einwendungen sogleich alles Ansehen benommen werden?" Compar. şi Hettinger, die Dogmen des Christenthums. I. p. 197, s. c. u. unde se aducu fórte multe de citate aceste.

(2) Veḑî Reusch, Bibel und Natur, p. 50—63, unde sub titlul: „Naturwissenschaft und Glaube keine Gegensätze", se înşiră aprópe 60 de învĕţaţî maî însemnaţî din timpul maî vechiŭ şi noŭ, germanî, francesî, englezî, italienı, din Europa şi din America, care toţî testéză, că între raportul mosaicŭ despre facerea lumiı şi resultatele sciinţelor naturale nu există contraḑicere.

După ce am atinsŭ pe scurtŭ partea generală a obiectului acestuia, trecŭ la obiecţiunile, ce se facŭ din partea naturaliştilor necredincoşĭ contra învĕţăturilor biblieĭ despre facerea lumiĭ şi în specialŭ despre desvoltarea planetuluĭ nostru.

Dară spre a avea orientare maĭ bună, avemŭ să petrecemŭ :

I. Obiecţiunile din partea Astronomieĭ;
II. Obiecţiunile din partea geologieĭ şi
III. Obiecţiunile din partea paleontologieĭ.

I.

Obiecţiunile din partea Astronomieĭ.

Este maĭ pe sus de tótă îndoiala, că D-ḑeŭ a voitŭ, cum că omul să-ĭ cunóscă operele, şi să le cunóscă, după câtŭ îĭ este luĭ de trebuinţă, ca uneĭ fiinţe finite, ce este. Dintr' însele să cunóscă elŭ apoĭ puterea şi înţelepciunea Făcĕtoruluĭ, să-lŭ mărescă şi să-lŭ adoreze. Acésta este în adevĕrŭ ocupaţiunea cea maĭ sublimă a omuluĭ şi semnul caracteristicŭ alŭ fiinţeĭ luĭ. De aceea şi aflămŭ unele concepute despre mărimea şi construcţiunea lumiĭ chiarŭ la popórele cele maĭ vechĭ ale Orïentuluĭ, care fură desvoltate cu timpul maĭ departe de Grecĭ şi de Romanĭ. La Grecĭ Pitagora şi Anaxagora aŭ combinatŭ, că pămêntul ar trebui să se rotéscă în jurul osieĭ sale, éră sórele l'aŭ ţinutŭ eĭ de unŭ corpŭ maĭ mare decâtŭ Peloponesul. Maĭ târḑiŭ Philolaŭ, Hipparchŭ şi după dênşiĭ Ptolomeŭ, representantul vechiuluĭ sistemŭ, ce se formase despre universŭ, a presimţitŭ chiarŭ rotaţiunea dublă a pămêntuluĭ, (1) presimţire ce a fostŭ adeverită în timpul maĭ noŭ cu lucrările luĭ Copernicŭ (2) († 1543), Keppler († 1630) Ga-

(1) Veḑı : Baaders Lehre vom Weltgebäude verglichen mit neueren astronomischen Lehren, von Dr. A. B. Lutterbeck, Prof. an der Univ. Giessen. Frankfurt 1866. Artic. în fóia Natur und Offenbarung, 1866, p. 557 s. c. u.

(2) Precum fie-care theorie noue îşı are nu numaĭ adepţĭ dar şi contrarĭ, aşa şi noul sistemŭ astronomicŭ alŭ luĭ Copernicu a avutŭ

lilei (1) şi Nevton († 1727). In urma invenţiunilor geniale ale bărbaţilor acestora fu delăturat sistemul solarŭ alŭ luĭ Ptolomeŭ şi înlocuitŭ cu celŭ ce pórtă numele luĭ Copernicŭ. Acestŭ sistemŭ fu desvoltatŭ maĭ departe de Kant, Laplace, Herschel, Gauss şi Mädller.

Nu întrămŭ în desfăşurarea sistemuluĭ astronomicŭ de astă-dĭ — căcĭ acésta nu se ţine de problema nóstră, — ci trecemŭ deadreptul la obiecţiunile, ce se facŭ pe basa luĭ contra biblieĭ. Se dice cum-că în ochiĭ luĭ Moisi pămêntul ar fi centrul universuluĭ şi cum-că miliónele de corpurĭ cerescĭ n'ar fi decâtŭ nisce obiecte accidentale, nisce lumine şi semne, ce-ĭ servescŭ omuluĭ de rĕstimpurĭ, dile şi anĭ. Acésta este prea adevĕratŭ şi adăugămŭ încă, cum-că Moisi nu s'ar fi fostŭ respicatŭ alt-felŭ chiar nicĭ în cadul, dacă ar fi şi avutŭ cunoscinţă de tóte ipotesele astronomieĭ de astă-dĭ. Moisi adică n'a scrisŭ *carte pentru astronomĭ*, ci pentru unŭ poporŭ întregŭ, ba pentru tóte popórele pămêntuluĭ, căcĭ descoperirea, care se ocupă cu cerul şi cu pămêntul în înţelesul maĭ înaltŭ alŭ cuvêntuluĭ, este destinată pentru tóte popórele. De bună sémă, că pămêntul din punctul de vedere astronomicŭ este numaĭ unŭ planetŭ şi anume unŭ corpŭ dintre cele maĭ micĭ corpurĭ cerescĭ, decĭ cu atâta maĭ puţin se póte elŭ considera de centrul universuluĭ. Pentru Moisi însă elŭ este locul celŭ maĭ principalŭ din universŭ, fiind-că-ĭ terenul întregeĭ istoriĭ, ce se nareză în cărţile cele sânte şi la care raportul despre facerea lumiĭ este numaĭ introducere. Din punctul de vedere religiosŭ putemŭ adăoga, că pămêntul este şi

pe lângă adoratorĭ şi mulţĭ contrarĭ. Afirmarea unora însă, că Copernicŭ ar fi avutŭ multe de suferitŭ din causa nouluĭ sĕŭ sistemŭ nu-ĭ adevĕrată. (Vedĭ: Kurze Darstellung der Geschichte der Astronomie, von C. Düsing, Artillerie-Major a. D., publicată în fóia Natur und Offenbarung, 1860, p. 424.

(1) Nu-ĭ adevĕratŭ nicĭ de Galilei, că pentru teoriele sale ar fi fostŭ aruncatŭ în închisóre, din care causa şi-ar fi fostu perdutŭ vederea ochilor. Vedĭ totŭ, Dusing's kurze Darstellung der Astronomie.

pentru noĭ centrul universuluĭ în înţelesŭ maĭ înaltŭ, este aşa dicêndŭ Iudea Universuluĭ, fiindŭ-că aicĭ i-s'a descoperitŭ Dumnedeŭ omuluĭ, aicĭ s'a pogorîtŭ însuşĭ Fiĭul luĭ D-deŭ şi a plinitŭ mântuirea némuluĭ omenescŭ, mântuire ce s'a întinsŭ asupra întreguluĭ universŭ. Apoĭ pămêntul maĭ este şi unicul corpŭ cerescŭ în sistemul nostru solarŭ, care e aptŭ pentru desvoltarea vieţeĭ, cum e aceea a omuluĭ. Acésta o învaţă însă-şĭ astronomia modernă, susţinêndŭ, că tóte corpurile cerescĭ, afară de planete, s'ar afla încă în o stare fluidă-înfocată şi ar fi aşa-dară nepotrivite pentru viéţa organică. (1)

In geografia fisică bine-că Palestina ocupă unŭ locŭ subordinatŭ între alte ţĕrĭ, şi Vitleemul unŭ locŭ încă maĭ neînsemnatŭ între oraşele pămêntuluĭ, dară în istoria religiuneĭ însémnă Palestina, légănul creştinismuluĭ, maĭ multŭ decâtŭ America, şi Vitleemul, locul nasceriĭ Mântuitoruluĭ lumiĭ, maĭ multŭ decâtŭ London, Paris, Viena şi tóte oraşele cele maĭ marĭ. Şi aşa şi pămêntul póte să ocupe între cele-l'alte corpurĭ cerescĭ în privinţa mărimiĭ unŭ locŭ fórte neînsemnatŭ; dar în raportul mosaicŭ despre facerea lumiĭ elŭ însémnă maĭ multŭ decâtŭ orĭ-care stea'ba maĭ multŭ decâtŭ întregŭ sistemul nostru solarŭ. Ceea ce sûntŭ stelele de sine şi între o-laltă, ceea ce sûntŭ ele în spaţiul ceruluĭ, aceea o póte cerceta astronomia în voia cea bună. Pre scriitorul inspiratŭ nu-lŭ intereséză nicĭ sistemul luĭ Ptolomeŭ, nicĭ celŭ alŭ luĭ Copernicŭ, ci-lŭ intereséză numaĭ o unică întrebare, şi anume întrebarea: ce sûntŭ stelele pentru omŭ şi anume pentru omul ca servŭ alŭ luĭ Dumnedeŭ, precum îlŭ numesce biblia. Şi în privinţa acésta ne spune Moisi, că stelele sûntŭ ca să lumineze în întunericul nopţiĭ, ca să servéscă de orientare călĕtoruluĭ şi corăbieruluĭ şi ca omul să cunóscă în acele lucrurĭ măreţe atotŭ-putinţa, înţelepciunea şi bunătatea nemărginită a Creatoruluĭ a tóte, a luĭ Dumnedeŭ, să-lŭ măréscă şi săi-se închine luĭ. In acestŭ înţelesŭ vorbesce Moisi maĭ

[1]) Pfaf, p. 204, ibd. fünf Vorträge, p. 30.

departe şi de luminătorii cei mari ai cerului, de sóre şi de lună, şi amintesce şi de cele-l-alte stele numai în trécătŭ. «Sórele şi luna, ḑice s. Ión gură de aurŭ, se numescŭ luminătorii cei mari, nu cu privire la cantitatea lor, ci cu privire la activitatea şi puterea lor, căci dacă sûntŭ şi alte stele mai mari decâtŭ luna, totuşi influenţa lunei se simte pe pămêntŭ mai multŭ decâtŭ influinţa celor-l'alte stele (afară de sóre) şi apoi ea mai apare şi simţurilor mai mare.» (1)

In privinţa acésta ḑice şi Galilei: (2) «Dacă ascrie Sânta Scriptură de mai multe ori lui Dumneḑeŭ însuşi nişte atribute ce nu'i se cuvinŭ în realitate (părere de rĕŭ, mânie, etc.) şi dacă o face acésta numai spre a se acomoda înţelesului poporalŭ, de ce să nu fi putut ea ascrie, totŭ din considerarea nesciinţei poporului, sórelui şi lunei, vorbindŭ de dînsele, nisce atribute, ce diferescŭ de cele ce li-se cuvinŭ în realitate? Dacă ḑice ea aşa-dară de sóre, cum că stă locului, éră de pămêntŭ, că se mişcă, de aici nu resultă nici o scădere pentru autoritatea Sântei Scripture, pentru-că ea rĕspică numai ceea ce se arată simţurilor mulţimei.»

Mai bine decâtŭ cu aceste doue autorităţi nu se póte combate obiecţiunea, cum că biblia ar învĕţa sistemul falsŭ alŭ lui Ptolomeŭ.

Ce se atinge de aceea, că după biblia ar fi esistatŭ pămêntul înainte de ce ar fi existatŭ sórele, observămŭ că cu acestŭ adevĕrŭ alŭ raportului mosaicŭ consună şi astronomia modernă, căci theoria lui Kant-Laplace despre desvoltarea corpurilor ceresci susţine în principiŭ succesiunea acésta, adecă mai ântêiŭ esistenţa pămêntului şi apoi a sórelui. (3) Dreptŭ că şi teoria acésta este încă numai o i-

(1) Hom. 6, în Gen.

(2) Naturforschung und Bibel in ihrer Stellung zur Schöpfung von Prof. Dr. B. Schäfer in Münster. Uă interesantă recensiune a opului se află: Nat. und Off. 1878, p. 14, 18.

(3) Mai pe largŭ la Lücken, p. 56 s. c. u.

potesă și o ipotesă fără de temeiŭ pentru creștinul credinciosŭ cu atâtŭ maĭ multŭ, cu câtŭ Laplace singurŭ nu face într'însa locŭ luĭ D-ḑeŭ. Maĭ departe se aducè înainte, cum-că după raportul mosaicŭ aŭ fostŭ de trebuință 5 ḑile pentru desvoltarea pământuluĭ, éră pentru tóte stelele cele-l'alte numaĭ o unică ḑi, pe cândŭ astronomia ar fi aflatŭ tocma contrariul, și anume, că corpurile cerescĭ s'ar fi desvoltatŭ din starea gazotică, în care s'aŭ aflatŭ 'a începutŭ, în decursŭ de milióne de anĭ, până aŭ ajunsŭ prin îndesirea și închegarea materieĭ originale la starea lor de față. Ce să rĕspundemŭ la acéstă obiecțiune?

In cele ḑise amŭ atinsŭ, că, de și sûntŭ însemnate invențiunile, ce le-a făcutŭ astronomia în ḑilele nóstre cu ajutorulŭ telescopuluĭ și alŭ analiseĭ spectrale, (1) totu-șĭ tóte, câte le învață ea în privința istorieĭ formăriĭ stelelor și a catastrofelor, prin care arŭ fi trecutŭ ele în desvoltarea lor, nu sûntŭ decâtŭ nisce ipotese și combinațiunĭ, care cu greŭ se potŭ dovedi, parte din causa depărtăriĭ de totŭ mare a corpurilor, parte din causa mijlócelor prea modeste, de care dispune astronomia, spre a-șĭ întemeia combinațiunile de felul acesta pe fapte sigure maĭ pe susŭ de tótă îndoiala. (2) Și dacă totu-șĭ i-ar succede óre-cândŭ sciințeĭ astronomice a se rădica până la trépta, încâtŭ să demonstre adevĕrul ipoteselor, ce le susține în privința stăreĭ primitive a corpurilor cerescĭ și a desvoltăriĭ lor ulterióre, atuncĭ creștinul nu ar avea decâtŭ să salute cu bucurie și mângăiere acestŭ progresŭ alŭ spirituluĭ omenescŭ, căcĭ ar avea motive maĭ multe, de a lăuda și a mulțumi luĭ D-ḑeŭ care l-a făcutŭ pre omŭ părtașŭ de bucuriile creațiuniĭ și a lucrărilor mânelor sale.

Până cândŭ însă rĕmâne obiecțiunea de susŭ o ipotesă neîntemeiată, până atuncĭ decade și pentru noĭ datoria, de a lămuri referința dintre dânsa și raportul mosaicŭ.

(1 Comp. Natur und Offenb. 1868, 154. Pfaff, die neuesten Forschungen etc. p. 1.

(2) Burmeister, Geschichte der Schöpfung p. 1.

Aicĭ observămŭ numaĭ că scopul luĭ Moisi n'a fostŭ, de a ne învĕţa, cum s'aŭ desvoltatŭ corpurile cerescĭ, ci luĭ ĭ-a fostŭ a minte numaĭ a propune adevĕrulŭ nestrămutatŭ, că D-ḑeŭ n'a creatŭ numaĭ pămêntul, ci şi tóte corpurile cerescĭ, care prin atotŭ-putinţa luĭ aŭ devenitŭ în ḑiua a patra luminătoriĭ pămêntuluĭ şi semne pentru rĕstimpurĭ, ḑile şi anĭ. In raportul mosaicŭ nu citimŭ, că D-ḑeŭ ar fi ḑisŭ: «Să se facă luminătorĭ pe întinsul ceruluĭ, şi să despartă . . . . .», ci citimŭ: «Să se facă luminătorĭ pe întinsul ceruluĭ, ca să despartă ḑiua de nópte», aşa-dară că corpurile cerescĭ, care le-a făcutŭ din nimica prin atotŭ-puternicul sĕŭ cuvêntŭ, să devină stele pentru pămêntŭ. (1)

(1) Cu privire la obiecţiunea naturiştilor indusă maĭ susŭ, rĕspunde teologul Kurtz în opul sĕŭ: Bibel und Astronomie, p. 101 în următorul modu: Eben darum, weil die Beschreibung des vierten Tagwerkes von Sonne und Mond sawohl vie von den Sternen sich ausschliesslich an das hält, was sie für die Erde sind, und nicht im mindensten darauf Bezug nimmt, was sie für sich sein sollen, eben darum muss, es als eine ungehörige Folgerung bezeichnet werden, wenn man sich darauf steifen wollte, Sonne und Mond sovohl wie der gesammte Fixsternhimmel seien erst am wierten Tage, d. h. nachdem die Erde als Weltkörper völlig ausgebildet war, wirklich geschaffen, d. i. erst jetzt aus dem Nichts ins Dasein gerufen worden. Wie die Urkunde nichts darüber aussagt, was diese Himmelskörper für sich sind, so sagt sie auch nichts darüber, wann und wie sie zu dem geschaffen seien, was sie für sich sind. Zwar wird das vierte Tagewerk. gerade wie alle anderen, durch das schöpferische „Gott sprach: es werde" eingeführt, aber es steht auch dabei, was und wozu die Sterne werden sollen, nämlich zu Leuchten, die da scheinen auf Erden. Wenn sie das früher nicht waren, sondern erst jetzt wurden, so isden Worten der Urkunde völlige Genüg geschehen; den dies jetzt erst eintretende, erst jetzt regulirte und fixirte Werhältniss des Sternenhimmels zur Erde ist ebensowohl ein Act und Ergebniss schöpferischer Thätigkeit, wie die Regulirung des Verhältnisses zwischen Licht und Finsterniss, zwischen Land und Meer. — So heisst es auch „Gott setzte sie in die Rakiah des Himmels", — ganz natürlich; denn da die Rakiah den Erdhimmel bezeichnet, der erst am zweiten Tage geschaffen war, so konnten die Sterne, wenn sie auch vor dem zweiten Tage schon da waren, noch nicht als die Rakiah stehend angesehen werden, sondern konnten erst ihre Stellung an diesem Him-

Totŭ în felŭl acesta se resfrânge maĭ departe şi obiecţiunea, că fără de sóre n'ar fi cu putinţă, ca să fie fostŭ esistatŭ lumina şi schimbarea ḑileĭ cu nóptea în cele d'ântêiŭ treĭ ḑile ale Faceriĭ. Observămŭ, că în cele d'ântêiŭ treĭ ḑile nicĭ nu este vorba de o schimbare a ḑileĭ cu nóptea, după cum se înţelege în timpul nostru, ci numaĭ de despărţire între lumină şi întunericŭ care le numesce Dumneḑeŭ ḑiua şi nóptea. (1) Şi cum-că lumina n'ar fi cu putinţă fără de sóre, acésta nu o potŭ afirma sciinţele naturale, căcĭ noĭ scimŭ, că lumina se produce şi prin procese chimice orĭ prin puterĭ electrice şi aşa-dară nu-ĭ legată nu-

mel einnehmen, sobald sie für die Erde etwas, zu sein anfingen. Nicht minder leicht und ungezwungen erclärt sich auch das „Gott machte Sonne, Mond und Sterne" im Vers 16; denn für die Erde richtete er sie erst jetzt zu, und für die Erde fingen sie erst jetzt an vorhanden zu sein. Es ist aber keineswegs damit ausgeschlossen, dass sie zu dem, was sie für sich sind, schon früher gemacht waren. Es bleibt also unentschieden, ob Sonne, Mond und Sterne erst nach der Erde erschaffen seien, oder ob sie zwar schon vor der Erschaffung (?) der Erde in völlig ausgebildetem Zustande da waren, aber erst jetzt ihre Bestimmung fur die Erde ihnen gegeben wurde, oder endlich ob ihre Ausbildung mit der Erde gleichzeitig vorgegangen und mit ihr gleichen Schritt gehalten, so dass also am wierten Tage erst die Ausbildung beider so weit vorgeschritten war, dass sie von jetzt an in das ihnen bestimmte bleibende Verhältniss zu einander treten konnten." Acésta părere o exprimă şi Vosen, das Christenthum, p. 749. Reusch, profes. de teológia la Univers. Bonn în opul sĕŭ Bibel und Natur pag. 142 este totu de acea socotinţă. — Asemenea şi Fr. Reinhard : Der biblische Schöpfungsbericht vor dem Tribunal der Naturforscher, die grosse Frage unserer Tage. Art. în fóia Natur und Off. 1882 p. 500.

In genere observamŭ, că cu socotinţa luı Kurtz, prof. de teol. din Dorpat, consună maı toţı teologiı bisericeĭ apusene; ea se propune şi în scóle. Cu tóte acestea ea nu-ĭ decâtŭ o opiniune teologică, dară nicı decum dogma bisericeĭ. Teologiĭ bisericeı nóstre catolice dreptumaritórie sûntu multu maı riguroşĭ şi maĭ precauţı în explicarea raportuluı mosaicŭ şi se reţinu în esegesă de combinărĭ de felul acesta. Veḑĭ Macarie, Handbuch zum Studium der christl. Orthodox.-dogm. Theologie tradusă de Dr. Blumenthal, 1875, p. 84, 85.

(1) Fac. 1, 4, 5.

maĭ decâtŭ de sóre. Totŭ așa nu potŭ ele demonstra, că în cele d'ântêiŭ treĭ ḑile ale «Faceriĭ» n'ar fi esistatŭ lumina fără de sóre, și acésta cu atâtŭ maĭ multŭ nu o potŭ demonstra, fiindŭ-că ele înse-șĭ declară cu sinceritate, că nu cunoscŭ modul, în care-șĭ produce sórele lumina. (1) Apoĭ mulțĭ naturaliștĭ între carĭ și Humboldt, (2) aŭ aflatŭ în lumina nordică și în alte fenomene argumente, că planetul are afară de lumina ce o primesce de la sóre, încă și lumina propriă. Fiind decĭ chiarŭ după mărturiile naturaliștilor feluritŭ isvorul lumineĭ, întrebămŭ: este întemeiată obiecțiunea naturaliștilor necredincioșĭ, că înainte de desvoltarea deplină a sistemuluĭ nostru solarŭ n'ar fi fostŭ cu putință să esiste lumina? Dacă a esistatŭ însă lumina pe pămêntŭ și înainte de facerea sóreluĭ și cu dânsa de bună sémă și căldura magnetismul și electricitatea, apoĭ a pututŭ să esiste pe pămêntŭ și vegetațiunea, produsă de Dumnедеŭ în ḑiua, a treia. Dreptŭ că astă-ḑĭ, pentru ca să crescă și să se desvolte plantele, este de trebuință lumina și căldura sóreluĭ; dar dacă lumina și căldura trebuinciósă pămêntuluĭ n'aŭ fostŭ înainte de sóre legate de sóre în felul de astă-ḑĭ atuncĭ și vegetațiunea n'a fostŭ ca astă-ḑĭ dependinte de sóre. (3)

(Va urma.)

---

(1) Koppe, Ges. Naturwiss.I. 85. Uniĭ, precum Mädler în op. Ges. Naturwiss. III. 563. —Delitzsch, Genesis p. 93 susținŭ, că isvórul luminei nu-i însu-șĭ corpul sóreluĭ, ci unŭ felu de gazu luminatoru de care este înconjurat corpul sóreluĭ numită fotosferă, în contrastu cu atmosfera pamêntuluĭ. Acéstă socotință s'a combătut apoĭ pe temeiul cercetărilor facute cu ajutorul analiseĭ spectrale. Kirchhoff și alții susținŭ, că sórele ar consta dintr'unŭ sîmbure vêrtosŭ orĭ fluidŭ, care s'arŭ afla în o ferbințélă extraordinară și ar fi înconjuratŭ de unŭ gazŭ (fotosfera) înfocatu, a căruĭ temperatură ar fi maĭ josŭ decâtŭ cea a sîmbureluĭ însușĭ. Veḑi Natur u. Off. 1867, 352.

(2) Kosmos I. 207.

(3) Pfaff, Schöpfungsgeschichte, p. 623.

AL TREILEA DISCURSŬ

al

Sântuluĭ Ión Chrisostom

contra

Adversarilor vieţeĭ monastice

TRADUCŢIUNE DE PROTOSYNCELUL GHERASIM SAFFIRIN

Urmare. Veḑĭ No. 3 anul al VIII-lea pag. 343.

15. Acestŭ principiŭ demonstratŭ pênă la evidenţă, să cercetămŭ acuma în carĭ din aceste două condiţiunĭ este căderea maĭ facilă: saŭ maĭ bine, nicĭ că este aicĭ trebuinţă de cercetărĭ. Se pare că ar fi lesne omuluĭ care are o soţiă de a evita desordinile imoralităţeĭ, căcĭ elŭ află în însăşĭ condiţiunea sa unŭ sprijinŭ, şi că n'ar putea fi totŭ aşa în tóte cele-l-alte casurĭ; şi cu tóte acestea, noĭ avemŭ s'ĭ deplângemŭ multŭ maĭ multe căderĭ la persónele căsătorite decâtŭ la solitarĭ. Se vĕdŭ multŭ maĭ puciniĭ creştinĭ eşindŭ din mônăstire pentru ca să intre în căsătorie, decâtŭ bărbaţĭ părăsindŭ patulŭ conjugal pentru culcuşulŭ necuratŭ alŭ curtesanelorŭ. Dar décă căderile lorŭ în nisce lupte în carĭ le 'ar fi lesne de a triumfa suntŭ atâtŭ de dese la ómeniĭ din lume, cumŭ se vorŭ împrotivi eĭ celorŭ-l-alte pasiunĭ a cărorŭ tiraniă o suferŭ cu multŭ maĭ multŭ decâtŭ solitariĭ? Fără îndoélă aceştia din urmă aŭ de susţinutŭ atacurĭ maĭ grele din partea pofteĭ, în urmarea înfrânăreĭ în care trăiescŭ: déră cele-l-alte patime cadŭ mórte la picórele lorŭ, în vreme ce năvălescŭ cu furiă preste ceĭ-l-alţĭ ómenĭ şi 'ĭ restórnă cu violenţă. Pentru că, pre unŭ tĕrâmŭ în care aŭ de susţinutŭ unŭ resbelŭ maĭ anevoiă de suferitu, solitariĭ rĕmânŭ maĭ cu lesnire victorioşĭ

decâtŭ ceĭ-l-alţĭ, cu tóte avantagiele ce înlesnescŭ acestora lupta, este învederatŭ că le va fi cu mulţŭ maĭ lesne de a rĕmâne neclătiţĭ acolo unde vorŭ avea slabe atacurĭ de respinsŭ. Şi într'adevĕrŭ, iubirea avuţielorŭ, dorinţa de plăcerĭ, de putere şi de alte bunurĭ ale lumeĭ acesteia, exercitéḑă multŭ maĭ puţină stăpânire preste dênşiĭ decâtŭ preste ómeniĭ din lume. Cândŭ este vorba de luptă şi de bătălie în regulă, privesce cine-va ca maĭ puţinŭ periculósă, nu acţiunea în care victimele cadŭ fĕră întrerupere unele preste altele, ci aceea în care ele nu cadŭ decâtŭ în micŭ numĕrŭ şi la rare intervale. Trebue în casulŭ acesta să raţionămŭ totŭ astŭ-felŭ. De sigurŭ va fi cuĭ-va maĭ anevoiă de a învinge avariţia în mijloculŭ vârtejuluĭ afacerilorŭ decâtŭ retrasŭ în munţĭ. Nimica nu este maĭ puţinŭ dificilŭ, în casulŭ d'întêiŭ, decâtŭ de a ceda omulŭ avariţieĭ; ceea ce vrea să ḑică a profesa unŭ felŭ de idolatrie. De este avutŭ solitarul nu despreţuesce pre rudele séle; elŭ le va lăsa bucurosŭ averea sa. Lumeanulŭ, din contră, nu numaĭ că le va despreţui, déră ceva maĭ multŭ le va trata totŭ cu atâta de puţină dreptate cu câtŭ tratéḑă pre străinĭ: unŭ felŭ de idolatrie maĭ criminală decâtŭ idolatria ordinariă.

Pentru ce amŭ enumera noĭ tóte ispitele din care solitariĭ esu învingĕtorĭ, şi pre a cărorŭ lovire violentă lumeniĭ n'arŭ puté-o suporta? Si tu nu te temĭ, şi tu nu te cutremurĭ de a intra într'unŭ genŭ de viaţă în care este cine-va atâta de degrabă sclavŭ alŭ fără-de-legeĭ! Socotescĭ tu de puţină importanţă crima idolatrieĭ, o condiţiune care ne pune maĭ pre josŭ de necredincioşĭ, o purtare care ne smulge din serviciulŭ luĭ Dumneḑeŭ, tóte lucrurĭ la carĭ viéţa lumeĭ acesteia ne expune maĭ de grabă decâtŭ viéţa singuratică? Inţelegĭ tu acuma câtŭ de profunde eraŭ temerile nóstre? Décă ar fi vorba de temere, n'ar trebui să ne ne tememŭ pentru aceia carĭ fugŭ de regiunea tempestelorŭ şi se grăbescŭ de a intra în portŭ (limanŭ), ci pentru aceia, carĭ plutescŭ în voia vijelieĭ şi a valurilorŭ. Pentru aceştia naufragiulŭ este cu multŭ maĭ puţinŭ depăr-

tatŭ, orĭ pentru că suntŭ încongiurațĭ de maĭ marĭ pericule, orĭ pentru că nu aŭ energia necesariă pentru a le birui. Déră acolo, nicĭ unŭ valŭ întĕrîtatŭ; o linisce perfectă; și, din partea vĕslașilorŭ pre carĭ furtuna i-ar putea isbi, o atitudine fermă și chotărîtă. Décă noĭ conducemŭ pre credincioșĭ la pustie, nu o facemŭ numaĭ pentru ca eĭ să se îmbrace cu unŭ sacŭ, pentru ca să se condamne acolo la unŭ felŭ de robie, pentru ca să se culce pre cenușe, déră maĭ înainte de tóte pentru ca să evite vițiulŭ și să practice virtutea.

— Eĭ ce! tóte persónele căsătorite trebue déră neapĕratŭ să péră? — Nu este acésta ceea-ce ḍicŭ eŭ. Eŭ pretindŭ că ele nu se vorŭ mântui decâtŭ cu prețulŭ celorŭ maĭ numeróse silințe, și acésta din causa obstaculelorŭ ce se punŭ înaintea lorŭ: unŭ individŭ, liberŭ de orĭ-ce legăturĭ, alérgă maĭ răpede decâtŭ acelă ale căruĭ membre suntŭ încărcate de lanțurĭ. Atuncĭ, aceste persóne vorŭ priimi fără îndoiélă o maĭ frumósă recompensă și maĭ strălucite cununeĭ? — Nicĭ-de-cumŭ: jugulŭ pre care 'lŭ pórtă, ele l-aŭ luatŭ de bună voiă, și eraŭ cu desăvîrșire libere de a nu se însărcina cu dênsulŭ. Décă déră, ast-felŭ precumŭ amŭ demonstratu-o, noĭ suntemŭ supt aceléșĭ obligațiunĭ ca și solitariĭ, să alegemŭ calea cea maĭ lesnicіósă, să atragemŭ într'însa pre copiiĭ noștri; să nu ne apucămŭ a i lăsa naufragiuluĭ și a i prăpăstui, ca și cumŭ amŭ fi inimiciĭ lorŭ de mórte, în abisulŭ rĕuluĭ. Alțiĭ de arŭ face-o, ar fi ceva maĭ puținŭ revoltătorŭ. Déră, să veḍĭ părințĭ pre care experiența i-aŭ învĕțatŭ despre valórea lucrurilorŭ omenescĭ, și care aŭ învĕțatŭ prin eĭ înșișĭ câtŭ suntŭ de recĭ plăcerile ce ele procură, mergêndŭ cu nebunia până acolo încâtŭ să împingă pre copiĭ lor către aceste bucuriĭ pre care etatea le va interḍice pre viitorŭ, și în locŭ de a se socoti nefericițĭ că aŭ petrecutŭ astŭ-felŭ viéța lorŭ, în momentulŭ de a trece pragulŭ morțeĭ, de a se înfățișa înaintea tribunaluluĭ supremŭ și de a auḍi acolo decretulŭ falal, precipitându pre altulŭ în calea perḍăreĭ, nu este acésta unŭ lucru ce le răpesce orĭ-ce dreptŭ de scu-

să, de indulgență și de iertare? Eĭ nu vorŭ avea de a expia numaĭ greşélele lorŭ personale; eĭ vorŭ expia maĭ multŭ procedările lorŭ nedemne față de copiiĭ lorŭ, ori de vorŭ fi fostŭ, orĭ de nu vorŭ fi fostŭ încununate de succesŭ.

16. Póte că voĭ ațĭ dori să vedețĭ pre copiiĭ copiilor voștri? Indrăsnițĭ voĭ să formațĭ o asemenea dorință, voĭ care nu meritațĭ numele de părințĭ? Nu este nascerea care face pre paternitate, și despre acésta înșășĭ părințiĭ convinŭ, când, copiiĭ lorŭ ajungênd la culmea perversitățeĭ, eĭ ĭĭ respingŭ și nu'ĭ maĭ recunoscŭ ca pre propriĭ lor copiĭ, fără ca să'ĭ maĭ pótă întórce de la acésta nicĭ natura, nicĭ nascerea, nicĭ orĭ-ce arŭ fi. Să nu se împodobéscă dar părințiĭ cu un titlu de care, dacă este să raționămŭ exactŭ, eĭ se arată nedemnĭ. Să dea paternitățeĭ onórea ce i se datoresce, și atuncĭ vorŭ putea să doréscă de a vedea pre copiiĭ copiilorŭ lorŭ, atuncĭ numaĭ 'ĭ vorŭ vedea. Căcĭ fiiĭ lorŭ vorŭ avea și eĭ odraslele lor, născute «nu din sânge, nicĭ din voință corporală, nicĭ din voința omuluĭ, ci dela însușĭ Dumnedeŭ.» (Ioan., I, 13.) Aceștĭ copiĭ nu vorŭ face nicĭ din căsătorie, nicĭ din banĭ, nicĭ din orĭ-ce altŭ lucru unŭ subiectŭ de muncă pentru părințiĭ lor; eĭ nu le vorŭ aduce nicĭ o nelinisce, și le vorŭ promite maĭ multă bucurie decâtŭ nu le ar procura paternitatea după natură. Eĭ nu aŭ fostŭ adușĭ pre lume și crescuțĭ în acelașĭ scopŭ ca copiiĭ ordinarĭ; eĭ suntŭ reservațĭ pentru ó destinată cu multu maĭ strălucitóre și cu multŭ maĭ frumósă; de aceea aducŭ eĭ bucuriă mare acelora ce 'ĭ aŭ născutŭ.

Afară de aceste considerațiunĭ, voiŭ observa unŭ lucru. Nu mĕ mirŭ ca persóna pentru care învierea viitórie nu este nicĭ cumŭ unŭ articulŭ de credință, să plângă pentru copiiĭ lorŭ: nu mĕ mirŭ, dicŭ de acésta, pentru-că elle nicĭ n'arŭ putea să pretindă alte mângâierĭ. Dar noĭ care privimŭ mórtea ca pre unŭ somnŭ, care suntemŭ de multŭ timpŭ instruițĭ despre adevĕrulŭ lucrurilorŭ de aicea de josŭ, fi-vomŭ noĭ scusabilĭ, că plângemŭ pentru copiiĭ noștri, că voimŭ să vedemŭ pre nepoțiĭ noștri și să-ĭ lăsămŭ pre unŭ pămêntŭ din care ne grăbimŭ de a

eși și în care lăcuința nóstră nu este decâtŭ o neîntreruptă suspinare? Supunŭ acéstă reflexiune persónelorŭ deprinse cu lucrurile spirituale. Celorŭ ce vorŭ iubi bunurile corporale și vorŭ fi prea lipițĭ de viéța presentă, le voiŭ dice că nu se póte sci într'unŭ chipŭ sigurŭ, maĭ ânteiŭ, dacă se vorŭ nasce copiĭ din copiiĭ lorŭ; alŭ doilea, dacă nascerea lorŭ nu va fi unŭ subiectŭ de întristare; căcĭ, dacă ea causédă bucurie, 'șĭ adună cine-va totŭ atâta întristare din grijile, din supĕrările și din fricele ce eĭ i le aducŭ pre fie-care di. Cuĭ déră, veĭ întreba tu, să lăsămŭ domeniele nóstre, casele nóstre, sclaviĭ și baniĭ noștri? Căcĭ, aceea este o grije a căreĭ expresiune isbesce la fie-care momentŭ urechiele mele. Eĭ bine, lasă-le aceluia care maĭ ânteiŭ trebuia să le aibă în stăpânire, și acésta, cu atâtŭ maĭ mare cuvêntŭ cu câtŭ, în mânele sale ele vorŭ fi preservate de orĭ-ce felŭ de periculŭ. Adinióră, miĭ de pericule arŭ fi amenințatŭ bunurile tale; vermiĭ, timpulŭ, tâlchariĭ, lingușitoriĭ, invidioșiĭ, unŭ viitorŭ nesigurŭ, nestabilitatea lucrurilorŭ omenescĭ, mórtea în fine arŭ fi pututŭ despoia pre fiiulŭ tĕŭ de aceste posesiunĭ și de aceste avuțiĭ. Acuma tesaurele sale suntŭ neajunse de tóte aceste cause de perdere; elŭ le aŭ pusŭ într'unŭ locŭ în care aceste cause nu le vorŭ putea atinge. Acestŭ locŭ este cerulŭ, care sdrobesce orĭ-ce cursă, care întrece cu rodirea pămêntuluĭ celŭ maĭ fertilŭ, și care permite persónelor ce șĭ-aŭ stabilitŭ într'ênsulŭ depositulŭ avereĭ lorŭ de a trage dintr'ênsele fructele cele maĭ abundante. Nu trebue dar să te exprimĭ ast-felŭ. Décă copilulŭ tĕŭ ar voi să trăiască în lume, atuncĭ aĭ avea dreptulŭ să suspinĭ și să strigĭ: «Vaĭ! cuĭ să lăsămŭ câmpiele nóstre, cuĭ aurulŭ nostru, cuĭ cele-l-alte bunurĭ ale nóstre?» Dar écă că averea nóstră devine în acéstă stare de lucrurĭ atâtŭ de considerabilă încâtŭ nu numaĭ că ea nu ni se va lua la eșirea nóstră dintr'acéstă viéță, dar încă atuncea ne vomŭ bucura noĭ de avantagiele eĭ.

Dorescĭ tu să vedĭ, încă dintr'acéstă viéță, pre cine-va dispunêndŭ de bunurile luĭ pămêntescĭ ca unŭ adevĕratŭ

stăpânŭ; în privința acésta unŭ asemenea spectaclu ți-lŭ va oferi solitarulŭ maĭ de grabă decâtŭ omulŭ din lume. Cuĭ, te întrebŭ, veĭ atribui tu cu preferință titlulŭ de stăpânŭ: aceluia care împarte șĭ respândesce bunurile séle în tótă libertatea, séŭ aceluia care, în economia sa, nu îndrăsnesce nicĭ să-se atingă de banulŭ sĕŭ, care'lŭ îngrópă și se teme de a usa de dênsulŭ ca și cumŭ n'ar fi alŭ sĕŭ? Aceluia care 'șĭ aruncă aurulŭ sĕŭ fără folosŭ și fără scopŭ, séŭ aceluia care uséḍă de dênsulŭ în modŭ convenabil? Aceluia care sémĕnă pre pămêntŭ, séŭ aceluia ce sémĕnă în cerŭ? Aceluia care n'ar putea da tóte câte posedă după cumŭ i-ar plăcea, saŭ aceluia care este în privința acésta liberŭ de orĭ-ce felŭ de legături? La câte tributurĭ cultivatorul și traficantulŭ nu suntŭ supușĭ, câte persóne nu'ĭ înconjóră de tóte părțile, reclamândŭ fie-care partea ce li se cuvine! Pentru acela care are scopulŭ de a'șĭ împărți bunurile săracilorŭ, nimenea nu va veni să-ĭ vorbéscă cu unŭ tonŭ de amenințare, și cu chipulŭ acesta, elŭ va fi într'unŭ înțelesŭ multŭ maĭ legitimŭ, adevĕratulŭ stăpânŭ alŭ avereĭ séle. Unŭ omŭ se ruinéḍă în mijloculŭ curtesanelorŭ, alŭ meselorŭ bogate, alŭ lingăilorŭ și lingușitorilorŭ; 'șĭ vestejesce gloria sa, 'șĭ sacrifică mântuirea, devine râsulŭ acelora ce'lŭ înconjóră; privi-lŭ-veĭ tu ca pre unŭ stăpânŭ alŭ banilorŭ pre carĭ aŭ cheltuitŭ? Și ḍice veĭ tu contrariulŭ despre acela care ar usa de bunurile séle într' unŭ chipŭ cu adevĕratŭ utilŭ și gloriosŭ, conformŭ cu bună-voința luĭ Dumneḍeŭ și cu o suverană înțelepciune? N'aĭ semĕnatŭ cu unŭ individŭ care arŭ recunósce în elŭ pre unŭ omŭ care ar avea stăpânire să dispună liberŭ de ceea ce posedă, și în acelașĭ timpŭ l'ar plânge că n'ar avea acéstă liberă stăpânire, cândŭ 'lŭ-ar vedea consacrându'șĭ averea sa în cheltuelĭ necesariĭ? Incă ar trebui să comparămŭ pre persónele de care vorbimŭ nu cu aceia care 'șĭ risipescŭ averea lorŭ, déră cu aceia care o cheltuescŭ pentru propria lorŭ nefericire. Dacă, într'unŭ casŭ, întrebuințarea bunurilorŭ nóstre ne dă maĭ multă strălucire, maĭ multă îmbelșugare de avere și siguranță; în cel-l-altŭ, ea

atrage asupra nóstră, pre lângă rușine și ocară o sentință de condamnare.

17. Dar n'ar fi vremea, veĭ ḑice tu, de a îmbrățișa la bĕtrânețe acestŭ modŭ de viéță, cândŭ n'ar maĭ avea cine-va să se gândéscă la căsătorie și la copiĭ? Și cine ne va asigura, maĭ ântêiŭ, că vomŭ ajunge la o etate înaintată; alŭ doilea, că vomŭ rĕmânea cu statornicie, presupunêndŭ că amŭ ajunge la acea etate, în aceléșĭ disposițiunĭ? Durata vieţeĭ nóstre nu este nicĭ cumŭ în mânele nóstre. Paul nu ne permite de a nu o sci, căcĭ elŭ aŭ ḑisŭ: «Ḑiua Domnuluĭ va veni ca unŭ furŭ nóptea.» (I Tessal. V. 2.) Si apoĭ nicĭ nu suntemŭ sigurĭ că sentimentele nóstre vorŭ fi totŭ-d'a una aceléșĭ, și pentru acésta ințeleptulŭ ne dă acestŭ avis: » Nu întârḑia a te întórce la Domnulŭ, și nu lăsa din ḑi în ḑi să trécă;» (Eccli., V, 8;) acéstă întârḑiere ar putea atrage asupra ta ruina și nefericirea în timpulŭ isbândireĭ. De altrăminte, și de n'amŭ fi în acéstă nesiguranță, încă n'ar trebui să ținemŭ de rĕŭ pre copiiĭ noștri și să închidemŭ ochiĭ asupra bunurilorŭ de carĭ vorŭ putea fi eĭ lipsițĭ. Ar fi lucru cu totulŭ nebunescŭ, atuncĭ anume cândŭ unŭ tênĕrŭ are trebuință de sprijinire, și cândŭ inimiculŭ 'lu atacă maĭ cu violință, de a-lŭ constrânge cine-va să se încurce cu așa chipŭ în afacerile lumescĭ încâtŭ să fie expusŭ la o neînlăturabilă cădere. șĭ de a aștepta ca deja să fi priimitu elŭ numeróse răniri și nicĭ o parte să nu 'ĭ maĭ fi rĕmaș sănătósă într'ênsul, pentru ca să'l acopere cu o cunună pentru ca să'l scóle dela pămêntŭ pre care zace fără nicĭ o putere.—De sigurŭ așa, veĭ ḑice tu. Atuncĭ lupta 'ĭ-va fi facilă, combaterea 'ĭ-va fi plăcută, pentru că pofta i se va fi stinsu.—Si ce luptă ar fi acolo cândŭ n'ar maĭ fi adversarŭ? Astŭ-felŭ, acolo nu vorŭ maĭ fi atuncĭ strălucite cunune. «Fericitŭ, este scrisŭ, acela care va fi purtatŭ jugulŭ din tinerețele sale; acela se va așeḑa în singurătate și va rĕmânea în tăcere.» (Thren., III, 27.) Da, acela va merita acclamațiunile, felicitările și laudele, care va pune unŭ frîŭ revoltelor natureĭ și care 'șĭ va conduce năvișórea cu o mână fermă prin toiulŭ furtuneĭ. Să nu maĭ insistămŭ cu tóte acestea

asupra acestuĭ subiectŭ; admitŭ, dacă tu o voiescĭ, că-ţĭ va trebui să susţiĭ atuncĭ unŭ resbelŭ adevĕratŭ. Ah! décă ar sta în puterea nóstră de a determina timpulŭ de resbelu, amŭ face bine de sigurŭ de a aştepta acéstă epocă. Décă, din contra, viéţa nóstră întrégă nu este decâtŭ o luptă continuă care începe din copilărie, adecă dela alŭ ḑecelea anŭ aprópe, etate în care începemŭ a deveni responsabilĭ de faptele nóstre, după cumŭ o arată exemplulŭ acelorŭ copiĭ cari, pentru că aŭ luatŭ în bătaie-de-jocŭ pre Eliseĭŭ, fură sfăşiaţĭ de urşĭ; décă lupta, ḑicŭ, începêndŭ de la acéstă etate nu ne maĭ dă pace şi décă vênturile de pre atuncĭ ne isbescŭ cu furie, cu ce dreptŭ te amesteci tu de 'ĭ punĭ aceste limite? Aşŭ înţelege limbagiulŭ tĕŭ décă ar sta în puterea nóstră să oprimŭ pre diavolulŭ de a ne ataca şi de a ne face resbelŭ. Déră fiind-că nu 'lŭ-veĭ putea împedica ḑe a 'şĭ continua lovirile şi asalturile sale, de voiescĭ ca să rĕmână cine-va în nelucrare, saŭ maĭ bine ca să-l cedeze victoria fără a se bate, veĭ causa unŭ rĕŭ gróznicŭ, veĭ desarma pre copilulŭ tĕŭ în faţa inimiculuĭ furiosŭ care 'lŭ urmăresce, şi 'lŭ veĭ da astŭ-felŭ în mânele sale. Elŭ este tênĕrŭ şi fără putere: nouĕ raţiune pentru a 'ĭ asigura maĭ multŭ securitatea sa, şi prin urmare pentru a usa de precauţiunĭ maĭ numeróse. Ceea ce este maĭ convenabil în asemenea casŭ, este de a 'şĭ căuta liniştea şi tranchilitatea, şi nu de a se arunca în noianulŭ afacerilorŭ, de a se sbuciuma într'o atmosferă de sgomotŭ şi turburare. Dér écă că pre aceia cărora lupta le oferesce cele maĭ multe dificultăţĭ, saŭ din causa etăţeĭ lor, saŭ din causa slăbiciuneĭ lorŭ, saŭ din causa neexperienţeĭ lorŭ, saŭ din causa ómenilorŭ în mijloculŭ cărora trăiescŭ, voi 'ĭ têrâţĭ în foculŭ resbeluluĭ, ca şi cândŭ eĭ deja arŭ fi triumfatŭ contra obstaculelorŭ şi arŭ fi câştigatŭ vigórea necesară, şi nu le permiteţĭ de a se retrage la pustie şi a se prepara acolo de luptă. Ce n'ar ḑice cine-va despre unŭ principe care ar ordona unuĭ general învingĕtor în o sută de lupte de a studia în repausŭ arta resbeluluĭ, în vreme ce în acelaşĭ timpŭ arŭ însărcina pre unŭ individŭ fără expe-

riență de aceste lucrurĭ și incapabil de a susținea aspectulŭ inimiculuĭ, de a conduce anumé pentru acestŭ motivŭ bătălia; nu 'ĭ-ar impune elŭ o îndatorire maĭ pre susŭ de puterile séle și nu-ĭ ar rădica înainte obstacule nevincibilĭ? Maĭ pune afară de acésta că căsătoria odată contractată, nu maĭ are cine-va libertatea faptelorŭ sale, că trebue să trăéscă totŭ-d'auna cu soția sa și că este expusŭ, déca ea pretinde să pădéscă înfrânarea, a cădea în adulteriŭ. La ce să maĭ vorbescŭ de cele-l-alte necesitățĭ, de copiĭ, de grijile casnice, lucrurĭ carĭ potŭ multŭ modifica sentimentele nóstre și a arunca sufletulŭ nostru într'o létargică indiferență.

18. Astŭ-felŭ multŭ maĭ bine este a ne arma din tinerețele nóstre, cândŭ suntemŭ încă liberĭ și stăpânĭ pre faptele nóstre; propozițiunĭ pre carĭ le vomŭ vedea demonstrate independent de raționamentele precedente, prin considerațiunile ce vomŭ aduce îndată. Acela care aștéptă o etate înaintată pentru a îmbrățișa acéstă viéță de înțelepciune, nu se va ocupa atuncĭ exclusivŭ decâtŭ de a 'șĭ expia greșélele comise în decursulŭ anilorŭ ce aŭ trecutŭ: întru acésta 'șĭ-va cheltui totŭ zelulŭ sĕŭ, și încă ĭ se va întâmpla că nu va putea satisface acesteĭ datoriĭ și va duce cu sine părăsindŭ acéstă lume pre unele din ranele séle. Déră acela care s'a preparatŭ de luptă din frageda vêrstă, nu-șĭ întrebuințédă timpulŭ astŭ-felŭ; elŭ nu are nicĭ cumŭ de a vindeca loviturile ce a priimitŭ, și cu totulŭ de la începutŭ cuceresce cununĭ. Pe cândŭ celŭ d'ântêiŭ are prea din destulŭ de a repara desastrele suferite, acesta din urmă rădică trofee de la primulŭ sĕŭ pasŭ în cale, adauge victoriĭ la victoriĭ asemenea unuĭ atletŭ dela jocurile olympice care, din tinerețea pênă la bĕtrânețea sa, nu încetéză de a'șĭ audi numele sĕŭ gloriosŭ proclamatŭ prin vocea heroldului, și móre după ce de sute de orĭ i s'aŭ ornatŭ fruntea cu cununa triumfală. Unde dorescĭ tu să-țĭ vedĭ pre fiiulŭ tĕŭ? Cu aceia carĭ potŭ să privéscă cu fruntea senină pre înșișĭ archanghelii, saŭ cu aceia carĭ remânŭ confundațĭ în mulțime și cari ocupă celŭ din urmă rangŭ vorŭ ajunge

eĭ décă vorŭ trece preste tóte obstaculele indicate maĭ sus; dacă mórtea nu ĭ-aŭ răpitŭ maĭ înainte de vreme; dacă n'aŭ fostŭ nicĭ cumŭ împedicațĭ de soția lorŭ; dacă n'aŭ priimit prea numeróse rane pentru ca timpulŭ bĕtrânețeĭ să le permită de a le vindeca, dacă chotărârea lorŭ s'aŭ mănținutŭ fermă și neclătită. Eĭ bine, cu tóte aceste condițiunĭ, eĭ nu vorŭ ajunge a ocupa decâtŭ celŭ din urmă locŭ. Óre în aceste rangurĭ dorescĭ tu să vedĭ pre fiiulŭ tĕŭ, saŭ printre aceia ce vorŭ străluci în capulŭ falangeĭ? Cine va fi atâtŭ de miserabil, veĭ respunde tu, pentru ca să doréscă pentru copiiĭ sĕĭ pre cea d'ânteiŭ din aceste destinate în locŭ de cea de a doua? Dar noĭ ținemŭ la societatea lorŭ și voimŭ ca să-ĭ avemŭ cu noĭ. Și eŭ doréscŭ cu sinceritate aceea ce și voĭ înșivĕ o dorițĭ, ca părințĭ; voiescŭ ca copiiĭ vostri să reintre în casa părintéscă, și să recunóscă grijile ce v'aŭ costatŭ în modulŭ celŭ maĭ excelinte ce le ar fi în puterea lorŭ; dar să nu o ceremŭ dela dênșiĭ în acestŭ momentŭ. Cândŭ voĭ 'ĭ trimitețĭ într'unŭ orașŭ pentru a 'șĭ face acolo educațiunea, 'ĭ ținețĭ timpŭ câtŭ de îndelungatŭ depărtațĭ de patria lorŭ; cândŭ trebuescŭ să învețe o artă mecanică, saŭ vre unŭ meșteșugŭ din cele maĭ umilĭ, voĭ nu hesitațĭ de a le interdice pragulŭ lăcuințeĭ vóstre, și de a'ĭ obliga să'șĭ aibă mâncarea și somnulŭ în casa învĕțătoruluĭ lorŭ. N'ar fi lucru nerațĭonatŭ, cândŭ e vorba a'ĭ forma nu într'o disciplină omenéscă, ci într'o filosofie ceréscă, de a'ĭ chiăma lângă voĭ maĭ înainte de a fi obținutŭ resultatele sperate? Ce dară! se va permite aceluia care învață să alerge pre o funie întinsă de a rĕmânea timpŭ îndelungatŭ absinte dela căminulŭ domesticŭ; și va voi cine-va să transforme pre părințĭ în gâdiĭ copiilorŭ lorŭ, cândŭ aceștia din urmă învață să se ridice dupre pămêntŭ la cerŭ? Unde se va găsi o absurditate maĭ rea decâtŭ acésta? Aŭ cultivatoriĭ, atâtŭ de avidĭ cumŭ suntŭ de a culege fructele munceĭ lorŭ, nu aștéptă epoca perfecteĭ cócerĭ? Să nu ne apucămŭ dar să smulgemŭ pre copii noștri maĭ înainte de vreme din lăcuința singurătățeĭ; să așteptămŭ ca să fie pĕ-

trunşĭ de doctrina ce li se predă, şi să se desvolte în sufletulŭ lorŭ rădăcinile înţelepciuneĭ. De ar trebui să petrécă dece anĭ, două-decĭ de anĭ într'o monastire, să nu ne întristămŭ de acésta, nicĭ să fimŭ neliniştiţĭ: cu câtŭ de mult vorŭ rĕmânea în gymnasiŭ, cu atâtŭ maĭ multŭ vorŭ căpĕta în vigóre. Ar fi chiarŭ de preferitŭ, dacă găsescĭ că este bine, să nu fixedĭ nicĭ unŭ termenŭ, şi să priimescĭ simplu pre acela în care fructele ce se speră 'şĭ vorŭ fi atinsŭ complecta lor desvoltare: atuncĭ să se întórne fiiulŭ tĕŭ dela singurĕtate, şi nu maĭ înainte. Cu prea multă grăbire, nu veĭ reeşi decât să facĭ imposibilă acéstă desvoltare complectă. Arborele căruia se refusă sucurile nutritóre de carĭ aŭ trebuinţă rădĕcinele sale, nu va fi în nicĭ un timp de nicĭ o utilitate. Să prevenímŭ acéstă greşélă resemnându-ne la separaţiune. Departe de a lĕ grăbi întórcerea, să le punemŭ din contra obstaculŭ dacă eĭ voiescŭ să vie, maĭ înainte de timpŭ. După cum când vor veni între noĭ cu totul formaţĭ în virtute, vor procura preţióse avantage tătăluĭ lor, mameĭ lor, familieĭ lor, patrieĭ lor şi naţiuneĭ din care eĭ facŭ parte; de asemenea, întorcêndu-se între noĭ slabĭ şi imperfecţĭ, vor părea un obiect de batjocură şi de ocară, şi vor fi de o potrivă vĕtĕmătorĭ celor-l-alţĭ şi lor înşi-le. Să ne pădim bine ca să nu provocăm un asemenea trist resultat. Când trămitemŭ pre copiiĭ noştri departe de noĭ, de ordinar noĭ nu consimţim ca să 'ĭ revedem decât după ce 'şĭ-aŭ îndeplinit ce le am însemnatŭ; dacă eĭ ar reveni maĭ înainte de acéstă epocă, noĭ am simţi cu mult maĭ puţină bucurie de vederea lor decât mâhnirea când ne gândim la inutilitatea călătorieĭ lor. Oh! cât suntem de nebunĭ punênd atâta de puţin zel pentru lucrurile sufletuluĭ, pre când desfăşurăm atât de mult pentru ale vieţeĭ. Noĭ suferim cu o răbdare nealterabilă depărtarea copiilor noştri, dorim chiarŭ ca ea să se prelungéscă de îndată ce trebue să resulte dintr'acésta vre-un avantagiŭ; dar aicĭ cugetarea la depărtarea lor nu deştéptă în noĭ decâtŭ slăbiciune şi lipsă de curagiŭ; sacrificămŭ din causa împuţinăreĭ de suflet avantagele cele maĭ preţióse, atuncĭ cu tóte

acestea când multe subiecte de mângâiere se oferesc inimeï nóstre, nu numaï dacă considerăm nobleţea întreprinderei, siguranța succesuluï și lipsa a orï-căruï obstaculŭ întru realisarea acestorŭ speranțe, dar dacă considerămŭ încă separațiunea însășï.

Nu este nicï cum plăcut părinților de a merge să'șï vadă copiiï lor, când eï sunt la o mare distanță, maï ales décă părinţiï sunt înaintaţï în etate; dar aicï voï puteţï veni ca să'ï vedeţï când voiţï. Profitaţï de acéstă libertate când nu vor putea să vie eï la voï; duceţi-vě la dênşiï; bucuraţi-vě de presența și de conversațiunea lor: veţï trage dintr'acésta pre atâta folos pre câtă plăcere. Nu numaï veţï fi fericiţï că-ï vedeţï, dar veţï reveni acasă încă şi maï fericiţï de binele ce veţï fi câştigat; şi câte odată chiar veţï rĕmânea lângă dênşiï, seduşï (câştigaţï) de încântările uneï atât de marï înţelepciunï. Aşteptaţï pentru a'ï chiema pênă să capete puterï, şi să fie capabilï de a fi utilï aprópeluï: aduceţiï când vor putea să servéscă tuturorŭ de lumină, şi când lumina va putea să fie pusă în sfeşnicŭ. Atuncï veţï vedea ce va trebui să cugetaţï despre copii aï cărora părinţï sunteţï, şi despre copii acelora pre cari voï în acestŭ momentŭ 'ï socotiţï fericiţï. Atuncï veţï cunósce avantagele filosofieï lor, când eï vor vindeca relele încurabilï ale fraţilorŭ lor, când vor fi proclamaţï sus de bine-făcătorï, ptotectorï şi mântuitorï aï nefericiţilor, când vor fi trăit ca nisce îngerï pre pămênt, când vor servi de ţintă tutor pri virilor: în sfârşit, orï-ce am putea ḑice nu este nimica în comparaţiune cu ceea ce experienţa şi însĕşï faptele vĕ învaţă. Sciţï voï ce arŭ fi trebuitŭ legislatoriï să facă, dacă ar fi ascultat de raţiune; în loc de a conduce prin frică pre tineriï ajunşï la virilitate, să se fi aplicat a'ï forma şi a'ï fasona în decursul primilor anï, şi n'ar fi avut nicï cum după acéstă trebuinţă de a usa de ameninţărï. Dar iacă acum ce se face: în decursulŭ bóleï mediculŭ nu ḑice nimica pacientuluï şi nu'ï indică nicï ŭnŭ remediŭ propriŭ a'lŭ uşura; dar cândŭ orï-ce speranţă s'aŭ perdutŭ, écă mediculŭ că ordonă remediï preste remediï. Tocmaï când ne amŭ pervertitŭ legislatoriï se gândescŭ ca să ne formeḑe. Nu eraŭ nicï cum ast-fel principiele luï

Paul: elŭ voiesce ca de la început și din ceĭ d'ântêiŭ anĭ, învĕțătoriĭ să învețe pre copiĭ virtutea, și să închidă cu totul intrarea vițiilor în sufletul lor. Educațiunea cea maĭ bună consistă, nu întru a lăsa câmp liber rĕuluĭ, cu gândul ca să se caute maĭ târḑiŭ mijlócele de a'l desrădăcina, ci întru a nu neglija nimica pentru a'ĭ opri intrarea în inima nóstră. Pentru acésta eŭ nu mĕ mărginesc întru a vĕ da ḑor ca să întórçețĭ din acéstă cale periculósă pre persónele ce ar voi să umble pre dênsa; ci voiesc încă ca voĭ să venițĭ în ajutorul lor, să mântuițĭ nava în pericul, și să 'ĭ procurațĭ o navigațiune favorabilă. Dacă noĭ cu toțiĭ am îmbrățișa acest sentiment, dacă maĭ înainte de tóte am îndrepta pre copiiĭ noștri către virtute, dacă am privi virtutea ca pre singurul lucru necesarŭ, și restul ca nefolositor, am culege dintr'acésta atâtea de marĭ bunurĭ încât nu le aș putea enumera fără a'mĭ atrage imputarea că exagereḑ. Ce este maĭ mult, acela care, dorind ale cunósce, va face în privința acésta experiență, ne va arăta recunoscința sa, și o va mărturisi încă maĭ viŭ către Domnul, vĕḑênd viéța ceruluĭ domnind pre pămênt, și doctrina fericireĭ viitóre și a învierei obținênd nouĕ adesiunĭ, chiar din partea necredincioșilor.

19. Cum că acésta nu este emfasă, écă proba: când noĭ vorbim celor necredincioșĭ despre viéța ce o duc aceștĭ locuitorĭ aĭ singurătățeĭ, eĭ la acésta nu găsesc nimica de a contraḑice, și tóte silințele lor, tótă argumentațiunea lor se mărginescŭ întru a ne obiecta micul numĕr al sânților. Ah! dacă noĭ am rĕspândi acéstă sămênță în orașe, dacă acéstă regularitate de morală ar începe să capete acolo putere de lege, dacă noĭ am instrui pre copiiĭ noștri, maĭ pre sus de tóte, să conserve amiciția luĭ Petru, dacă noĭ 'ĭ am învĕța sciința lucrurilor spirituale de preferință și maĭ înainte de orĭ-ce altă sciință, tóte causele de tristeță ar dispărea, o infinitate de rele ce desoléḑă viéța presentă s'ar isgoni, și aceste încântărĭ ale vieței viitóre, adecă, lipsa de orĭ-ce durere, de orĭ ce întristare și de orĭ-ce subiect de lacrime, le amŭ gusta cu toțiĭ încă din acéstă viéță. Inchipuiți-vĕ că

noï n'am maï fi posedațï de pasiunea avuțielor și a glorieï deșarte, că nu ne amŭ maï teme de mórte, că am privi sărăcia, ispitele, nu ca pre un rĕŭ, ci ca pre un fórte mare bine; că am alunga din inima nóstră orï-ce sentiment de inimiciție și de ură, noï n'am maï găsi nicï în afară nicï în lăuntrul nostru nicï un subiect de luptă și de chin, și condițiunea ómenilor ar fi maï asemenea cu condițiunea fericiților. — Dar care om veï observa tu, a venit vre-odată în privința acésta la acest punct? — Eŭ înțelegŭ necredința ta; voï trăițï în mijlocul orașelor, și nu avețï nicï cum de a face necontenit cu cărțile nóstre sânte. Dacă voï ațï cunósce și pre credincioșiï carï 'șï aŭ fixatŭ lăcuința în pustie, și pre bărbațiï a căror istorie antică o naréḑă cărțile inspirate, ațï sci că solitariï, și maï înainte de dênșiï apostoliï, și maï înainte de aceștia drepțiï de odinióră, aŭ pus perfectŭ în practică acéstă înțelepciune.

Pentru a evita orï-ce discuțiune, să acordămŭ că fiul tĕŭ nu va veni după aceste sânte persóne decât în a doua saŭ în a treia linie: condițiunea sa nu va fi pentru acésta maï puțin din cele maï avantagióse. El nu se va rădica la înălțimea luï Petru nicï a luï Paul; el nicï măcar nu se va apropia de dênsa; urméḑă óre să ḑicem pentru acésta că trebue să-ï refusăm onórea de a-ï urma la o óre-care distanță? Écă cu tóte acestea unde tinde limbagiul tĕŭ. Acésta este ca și cum aï ḑice: pentru că nu se póte face dintr'ênsul o pétră prețiósă, el nu va fi decât fier; el nu va deveni, nicï argint, nicï aur. Pentru ce dar, în cele pămêntescï, nu raționeḑï tu tot în felul acesta, și urmeḑï un raționament cu totul opus? Când trămițï pre fiul tĕŭ să studieze literele, tu nu te gândescï de sigur să'l veḑï rădicându-se la culmea elocințeï, și cu tóte acestea nu te apucï să 'l întorcï dela acéstă cărare (carieră), nu neglejï nimica din partea ta, și te aï crede satisfăcut dacă copilul tĕŭ ar obține al cincilea saŭ al ḑecelea rang printre oratoriï cu renume. De sunt copiiï vostri supt drapelele împĕratuluï, voï nu vĕ așteptațï la aceea ca eï să ocupe pre dată posturile

(însărcinările) cele maĭ înalte, şi cu tóte acestea nu le impuneţĭ să lapede sabia, nicĭ de a numaĭ călca pragul palatelor: din contra, îĭ îndemnaţĭ din tótă puterea vóstră a nu renunţa la acéstă carieră, aspirând simplu de a 'ĭ vedea ocupând una din funcţiunile ordinare ale armateĭ. Decĭ dar ce raţiune vĕ face când nu v'aţĭ putea gândi la marĭ resultate, când e vorba chiar de resultat din destul de neînsemnate şi a căror speranţă nu vi se presintă decât amestecată cu multă nesiguranţă, ce raţiune vĕ face, dic, să nu vĕ daţĭ înapoĭ dinaintea nicĭ uneĭ silinţe, dinaintea nicĭ unuĭ sacrificiŭ, în vreme ce sunteţĭ atâta de negligenţĭ şi atâta de puţinĭ la suflet când este cestiunea de interesele sufletuluĭ? Fără îndoélă că voĭ doriţĭ cu ardóre să reeşiţĭ într'un casŭ, şi că puţin vĕ îngrijiţĭ de a reeşi în cela-l-alt. Apoĭ, fiind-că nu îndrăsniţĭ să o mărturisiţĭ cu francheţă, alergaţĭ la subterfugiĭ şi la pretexte. Dacă voĭ aţĭ avea o voinţă fermă şi sinceră, nicĭ unul din obstaculele ce aduceţĭ înainte nu v'ar împedica. Este un lucru incontestabil: orĭ-cine este în prada uneĭ pasiunĭ adevĕrate, când chiar nu ar putea să 'ĭ satisfacă tóte exiginţele, nicĭ să atingă culmea cea maĭ elevată a dorinţelor sale, va aspira tot-d'auna să o satisfacă într'o óre-care mĕsură, fie chiar cea maĭ restrânsă. Individiĭ dedaţĭ la vin şi la bĕutură, pentru că nu vor avea la dispoziţiunea lor un vin ales şi delicios, nu vor despreţui pentru acésta vinul cel maĭ ordinar. Veţĭ oferi avaruluĭ nu petre preţióse, nicĭ aur, ci numaĭ argint, el vĕ va arĕta pentru acésta o vie recunoşcinţă. Atâta de mare este tirania uneĭ dorinţe ardinte, încât înduplecă pre orĭ-cine este posedat de dânsa, de a face totul, de a suporta totul pentru a ajunge ca să o satisfacă. Decĭ, dacă vorbele vóstre nu sunt un zadarnic subterfugiŭ, vĕ trebue să le justificaţĭ printr'un concurs generos şi energic. Nu este nicĭ cum în caracterul persónelor care doresc un lucru de a'ĭ împedica realisarea, ci de a întrebuinţa tóte mijlócele pentru ca să'l realiseḑe. Atleţiĭ jocurilor olympice sciŭ bine că din mulţimea concurenţilor unul singur va lua cu-

nuna și eĭ pentru acésta nu se daŭ maĭ puțin la exercițiele cele maĭ violinte și cele maĭ penibile. Este cu tóte acestea o mare diferență între dênșiĭ și noĭ. Fără a maĭ vorbi despre scopul asemnat fie-căreia din aceste lupte, pre când acolo n'ar putea fi decât o singură cunună și un singur învingător, aicĭ superioritatea séŭ inferioritatea merituluĭ nu consistă în aceea că unul se retrage cu fruntea încununată, și altul fără nicĭ o cunună, dar în aceea că numele nostru va fi proclamat într'un mod maĭ mult saŭ maĭ puțin strălucitor, asigurațĭ fiind că vom căpĕta în tot casul o recompensă.

In fine noĭ am voi dintru început să lucrăm serios la educațiunea copiilor noștri, și să'ĭ dăm persónelor doritóre de a'ĭ fórma în virtute, n'ar fi nicĭ-de-cum lucru extraordinar ca să ajungă eĭ a obține primul rang. De sigur, Dumnedeŭ nu ar fi de loc nesensibil către atâta ferbințélă și zel; el 'șĭ-ar întinde propria sa mână, și ar ajuta la săvêrșirea statueĭ. Dar când acéstă mână intervine, este imposibil ca silințele desfășurate să rĕmână fără resultat; este de asemenea imposibil ca să nu se rădice cine-va la cel maĭ înalt punct de splendóre și de glorie, când facem și noĭ din partea nóstră aceea ce depinde de noĭ. Nisce femeĭ aŭ obținut dela Dumnedeŭ ca să le ajute în grijile ce ele avéu de purtat pentru copii lor; cu atât maĭ mare cuvênt vom obține noĭ, dacă cu adevĕrat o voim, aceeașĭ favóre. De și numeróse exemple vin în sprijinul celor ce eŭ aduc înainte, pentru a nu prea prelungi acest discurs, voiŭ lăsa (la o parte) pre tóte cele-l-alte, și mĕ voiŭ mulțumi de a 'țĭ menționa numaĭ unul.

20. O femeie judană anume Anna, născu un copil. Ea nu se putea aștepta să maĭ devie încă mamă; căcĭ nu căpătase pre acest unic fiŭ decât cu mare greutate și după multe lacrime, pentru că era stérpă. De și a avut să suporte vreme îndelungată, din causa acésta, insultele rivaleĭ sale, ea nu făcu ceea ce facețĭ voĭ și, când avu pre acest copil, nu-l ținu lângă ea decât pênă ce 'l înțărcă. De îndată

ce nu maĭ avu trebuință de lapte, ea se duse pre dată de 'l oferi luĭ Dumneḍeŭ; și de atuncĭ nicĭ odată nu ceru ca el să se întórne în casa părintéscă; ea 'l lăsă în templul Domnuluĭ inima sa de mamă 'ĭ impunea dorința de a'l vedea, ea nu'l chiema lângă dânsa; ci se suia cu tatăl sĕŭ pênă la templu, unde 'l lăsase pre urmă, pentru că'l consacrase Domnuluĭ. Dar acest copil deveni atât de însemnat și atât de virtuos, încât Ebreiĭ, depărtând de la dânșiĭ prin enormitatea rĕutățeĭ lor, favorile divine, pênă într'atâta încât nu maĭ avéŭ vedeniĭ nicĭ oracule, Dumneḍeŭ se lăsă să fie înduplecat prin nevinovăția acestuĭ tênĕr; restabili lucrurile cum eraŭ ele maĭ înainte, și spiritul profeților, de-unăḍi dispărut, făcu să se auḍă din noŭ oraculele lor. Aceste favorĭ, Samuel le obținu maĭ înainte de a fi ajuns la etatea de bărbat, și nefiind încă decât un copil. «Nu era nicĭ cum atuncı vedenie manifestă, nicĭ cuvênt însemnat.» (I Reg., III, ı.) Si într'o asemenea stare de lucrurĭ comunică Domnul adesea planurile sale tênĕruluĭ Samuel.

Ast-fel sunt avantagiile alipite de sacrificiul bunurilor nóstre ce'l facem luĭ Dumneḍeŭ, de renunțarea ce se referesce nu numaĭ la posesiunile și averea nóstră, cĭ și la propriĭ noștri copiĭ. Acéstă renunțare ne este impusă relativ de sufletul nostru; cu atât maĭ mare cuvênt ne este ea (impusă) relativ de tóte cele-l-alte. Patriarchul Abraam nu hesită înaintea unuĭ sacrificiŭ de acéstă natură, și chiar maĭ costător; pentru acésta, fiul sĕŭ 'ĭ fu dăruit și gloria sa dintr'acésta deveni încă și maĭ mare. Noĭ nu posedămŭ nicĭ odată maĭ bine pre copiiĭ noștri decât când 'ĭ delăsăm Domnuluĭ. El este pentru dênșiĭ un protector maĭ putinte decât n'am fi noĭ înșine, căcĭ el veghiază asupra lor cu o grije maĭ eficace. Nu vedețĭ voĭ în casa celor marĭ cam ceva de asemenea? Ast-fel servitoriĭ carĭ acolo împlinesc vre un oficiŭ inferior și carĭ rĕmân cu părințiĭ lor aŭ prea puțină strălucire și prea puțină autoritate. Dar servitoriĭ pre cari stăpâniĭ 'ĭ aŭ luat din familia lor și pre cari 'ĭ întrebuințéḍă saŭ în serviciul perșóneĭ lor, saŭ să suprave-

ghieze bunurile lor, se bucură pre lângă dênşiĭ de o maĭ mare favóre şi de un maĭ mare credit; şi domnesce între dênşiĭ şi ceĭ d'ântêĭ atâta de mare distanţă câtă între stăpânĭ şi servitorĭ. Dacă ómeniĭ tratéză pre ceĭ ce 'ĭ servesc *cu atâta bună-voinţă şi generositate*, ce va face dar abisul infinit a tótă bunătatea, Dumneḑeŭ însuşĭ? Lăsaţĭ dar pre copiiĭ voştri să se consacre serviciuluĭ sĕŭ, nu conducându-ĭ în templu cu Samuel, dar în cer chiar cu îngeriĭ, cu Archangeliĭ. Intr'adevĕr de funcţiunile şi ministeriul acestor spirite fericite se vor împărtăşi persónele cari vor fi îmbrăţişat regulele înţelepciuneĭ creştine: nu este îndoélă asupra acestuĭ punct.

Adaugă la acésta că interesele vóstre ca şi ale lor, vor fi cu mult maĭ bine îngrijite. După cum uniĭ ómenĭ aŭ datorit numeluĭ părinţilor lor óre-carĭ favorĭ, de asemenea părinţiĭ vor putea aştepta favorĭ încă şi maĭ marĭ prin meritele copiilor lor. 'Ţĭ voiŭ arĕta aceste douĕ proposiţiunĭ enunţate în Dumneḑeescele Scripturĭ. Ezechia, persóna de altrăminte fórte însemnată prin pietatea şi virtutea sa, nu avu nicĭ cum în purtarea sa neimputabilă un titlu suficient pentru a conjura pericului de care era ameninţat; şi Dumneḑeŭ declară că'l va mântui în consideraţiunea virtuţeĭ moşuluĭ sĕŭ. «Voiŭ protege acest oraş, ḑice el, şi'l voiŭ mântui din causa mea şi a luĭ David servitoruluĭ meŭ.» (IV Reg., XIX, 34.) Paul, scriind luĭ Timoteiŭ, se exprimă în privinţa părinţilor precum urméză: «Eĭ se vor mântui prin copiiĭ ce vor nasce dacă vor fi statornicĭ în credinţă, în dragoste, în sfinţenie şi în castitate. (I Timot., II, 15.) Iob, a căruĭ dreptate, simplicitate şi pietate o exaltă Scriptura este lăudată încă şi pentru îngrijirea sa către copiiĭ sĕĭ. Ea nu consista întru ale aduna banĭ, nicĭ întru a'ĭ înconjura de strălucire şi de glorie. In ce dar consistă ea? Să ascultăm ceea ce ḑice Scriptura: «Ḑilele de ospĕţ terminându-se, Iob chiămă lângă dênsul pre copiiĭ sĕĭ, 'ĭ purifică, şi, sculându-se de diminéţă fórte, oferi un sacrificiŭ pentru fie-care dintre dênşiĭ; el junghiă un viţel pentru a

expia pĕcatul în favórea sufletelor lor. Căcĭ Iob ḑicea în inima sa: Póte că copiiĭ meĭ vor fi conceput în mintea lor cugete ofensătóre pentru Dumneḑeŭ.» (Iob. I, 5.) Ce scusă ne va remânea nouĕ a căror temeritate merge atât de departe? Dacă un om care trăia maĭ înainte de grație și de lege, care nicĭ-odată nu priimise nicĭ-unŭ fel de învĕțămênt, veghia cu atâta grije asupra copiilor sĕĭ încât tremura pentru greșalele lor secrete: cum ne vom apĕra, noĭ cari trăim supt grație; cari am priimit învĕțămintele de la dascălĭ atât de numeroșĭ, carĭ suntem înconjurațĭ de exemple și de consiliĭ, și carĭ cu tóte acestea, departe de a tremura pentru greșélele nóstre nesigure, desprețuim greșélele nóstre arĕtate, și cari, afară de acest dispreț, alungăm pre persónele ce ar voi să le aducă remediŭ? Tot o asemenea purtare, urcând pênă la culme virtutea luĭ Abraam făcu, după cum ḑicém de curênd, pre acest patriarch atât de glorios.

21. Aceste numeróse exemple să ne determine de a prepara Domnuluĭ ministri și servitorĭ încercațĭ (probațĭ). Dacă ómeniĭ ce formézá pre atlețĭ în diversele cetățĭ, saŭ cari dreséḑă pre soldațiĭ unuĭ principe în arta resbeluluĭ, sunt pentru acésta recompensațĭ cu strălucite onorurĭ; la ce recompensă vom trebui noĭ să ne așteptăm, noĭ cari vom forma pentru Dumneḑeŭ ómenĭ plinĭ de grandóre și de generositate, saŭ maĭ bine îngerĭ adevĕrațĭ? Să ne aplicăm dar a'ĭ pune în stăpânirea acestor tesaure de pietate care nu se trecŭ, care ne însoțescŭ la eșirea din acéstă lume și care sunt pentru noĭ de un avantagiŭ neprețuit și în acéstă viéță și în cea-l-altă. Tesaurele pămêntuluĭ nu vin după noĭ; ele per din acéstă lume, și adesea ne causéḑă ruina nóstră. Dar tesaurele de carĭ noĭ vorbim sunt ale nóstre înainte ca și după mórte, și ele umplu de siguranță pre orĭ-cine le posede. Ast-fel este legea; acela care prețuesce lucrurile pămêntuluĭ maĭ pre sus de ale spirituluĭ, va fi lipsit și de unele și de altele; acela care din contra suspină după lucrurile ceruluĭ va căpĕta de o potrivă

și pre ale pămêntuluĭ. Acest limbagiŭ, nu sunt eŭ care 'l țin; ci acela care trebue să'ĭ asigurede executarea. «Căutațĭ împĕrăția luĭ Dumnedeŭ, dicea Domnul, și tóte cele-l-alte se vor adauge vouĕ.» (Matt., VI, 33). Ce lucru de comparat cu acéstă onóre! Ocupați-vĕ de lucrurile spiritualĭ, ne dice el, și lăsați-mĭ mie grijea despre tóte câte vĕ privesce un tată plin de dragoste pentru copilul sĕŭ, care, însărcinându-se însușĭ cu tot ce privesce administrarea caseĭ și supraveghierea servitorilor, și cu tóte afacerile de acest fel, întețesce pre fiiul sĕŭ de a se deda exclusiv la cultul înțelepciuneĭ, écă Dumnedeŭ! Să ascultămŭ vocea sa: să căutăm împĕrăția ceréscă, și vom vedea pre copiiĭ noștri radiind de glorie și vom împărtăși și noĭ înșine splendórea lor, și, făcênd bunurile cerescĭ și viitóre unicul obiect al dragosteĭ nóstre, ne vom bucura chiar de bunurile viețe presente.

De altrăminte ascultarea vĕ va procura o recompensă admirabilă, în vreme ce îndĕrĕtnicia și neascultarea ar atrage asupra vóstră o înfricoșabilă pedépsă. Nu vĕ va fi permisŭ ca să punețĭ înainte cutare saŭ cutare scusă, și să dicețĭ că nu aŭ fost nimenea pentru a vĕ lumina. Maĭ înainte chiar de a lua noĭ cuvêntul, acest pretext vĕ era râdicat; căcĭ natura aŭ pus în noĭ o facultate cu ajutorul căreia noĭ distingem cu perfecțiune ceea ce este bine de ceea ce nu este, și ce e maĭ mult preceptele acesteĭ filosofiĭ isbesc pretutindenea ochiĭ noștri, și relele de care lumea este infectată sunt de ajuns prin ele singure pentru a inspira persónelor ce sunt maĭ cu violență înamorate de lume, cugatarea de a se refugia în singurătate. Ast-fel, chiar când noĭ am fi pădit tăcerea, voĭ încă n'ațĭ fi fost pentru acésta maĭ scusabilĭ. Dar acum sunteți maĭ puțin, după lungile discursurĭ ce ațĭ audit, după exortările întețitóre ce noĭ am tras, fie din ênsĕșĭ lucrurile, fie din sorgintea éncĕ și maĭ autorisată a Dumnedeescilor Scripturĭ. Presupunênd chiar că copiiĭ voștri nu s'ar perde la voĭ și că ar ajunge la ultimul rang în ordinea mântuireĭ, voĭ totușĭ nu

ațĭ scăpa de tot felul de suplicii, dacă ațĭ pune obstacul aspirațiunilor lor către o viéță maĭ perfectă, și dacă 'ĭ ațĭ reține pe pămênt pre când eĭ s'ar sili ca să sbóre către cer. Dar fiind-că nimica din tóte acestea nu este admisibil, fiind-că eĭ sunt expușĭ la o perdere irevocabilă, și fiind-că este vorba de un pericul din cele maĭ grave, ce iertare să sperăm, ce indulgență să pretindem dacă pre lângă responsabilitatea greșalelor nóstre personale, vom alătura responsabilitatea înfricoșabilă a greșélelor ce vor comite în urmă copiiĭ noștri? Din parte'mĭ, eŭ nu cred că eĭ vor fi atât de greŭ pedepsițĭ pentru greșalele în carĭ vor putea cădea, când vor fi fost împinșĭ în aceste abisurĭ, pre cât vețĭ fi voĭ înși-vĕ pentru că 'ĭ ațĭ pus în acéstă tristă necesitate. Maĭ bine ar fi pentru acela care scandaliséḍă pre un singur copil ca să se arunce în mare cu o pétră de móră de gât; judecațĭ despre supliciile, despre chinurile reservate părinților atât de cruḍĭ, atât de barbarĭ încât scandaliséḍă pre propriĭ lor copii?

Bine voiesce dar te conjur, de pune un termen orĭ-căreĭ împrotivirĭ și consimte a avea copiĭ cu adeverat filosófĭ. Nu'mĭ repeti explicațiunea ce mĭ-o daŭ mulțĭ părințĭ. Si care este acéstă explicațiune? «Este, ḍică eĭ, pentru că noĭ vedem că copiiĭ noștri nu puteŭ nicĭ cum ajunge scopul ce'șĭ propusese, pre care noĭ 'ĭ am împedicat de a 'l urmări.« De ar fi fost prevederea ta învestită cu caracterul certitudineĭ și nu cu un caracter simplu conjectural, pentru că mulțĭ dintre aceia pentru carĭ se aștepta cine-va să-ĭ vaḍă căḍênd s'aŭ ținut tarĭ; de a'ĭ fi sciut acésta într'un mod sigur, totușĭ n'ar fi trebuit să întorcĭ pre fiul tĕŭ de la scopul sĕŭ. Dacă pre óre-care persóne supuse la căderĭ dese le am face și noĭ înșine să cadă, creḍĭ tu că acéstă împrejurare este de ajuns pentru justificarea nóstră: și nu va fi ea anume principalul motiv al condamnăreĭ nóstre? Si pentru ce n'aĭ lăsat tu lenevireĭ fiiuluĭ tĕŭ plina responsabilitate a cădereĭ sale; pentru ce aĭ prevenit prin tine însuțĭ pĕcatul, și aĭ atras responsabilitatea asupra capuluĭ

tĕŭ? Ce dic? Tu nu trebuiaĭ nicĭ chiar să permițĭ căderea acestuĭ copil; pentru ce dar n'aĭ făcut tot ce depindea de tine pentru a o preveni? Tocmaĭ pentru că cunosceaĭ căderea apropiată a fiuluĭ tĕŭ aĭ meritat pedépsa cea maĭ teribilă. Nu, când prevede cine-va asemenea lucrurĭ, se chiamă că le provóca; trebue din contra să presinte o mână de ajutor, să desfăşure maĭ mult zel spre a comunica aceluia dupre a căruia cădere se teme, o atitudine maĭ fermă, orĭ de are să resiste, orĭ de nu are. Noĭ suntem obligațĭ tot-d'auna să facem din partea nóstră eeea ce este posibil, chiar de nu ar culege aprópe dintr'acésta nicĭ un fruct. Pentru ce dar acésta şi în ce scop? Pentru ca Dumnedeŭ să céră compt de sterilitatea resultatelor, nu nouĕ, ci aprópeluĭ. Ast-fel adresa el viĭ împutărĭ servitoruluĭ care nu trăsese nicĭ un profit din talentul ce i se încredințase: «Ar fi trebuit, 'ĭ dice el, să fi dat acest argint banchierilor; şi la întornarea mea, aş fi luat al meŭ cu dobêndă.» (Mat., XXV, 27.)

Să punem dar în practică acéstă lecțiune a Domnuluĭ, spre a evita pedepsele sale. Noĭ nu'l vom înşela după cum înşelăm pre ómenĭ, pre el care scrutédă inimele care aduce tóte lucrurile la lumină, şi care ne face neîncetat responsabilĭ de mântuĭrea copiilor noştri. Dacă servitorul care nu banul sĕŭ ca să producă fu atât de riguros pedepsit, ce fel va fi punițiunea aceluea care împedecă pre ceĭ-l-alțĭ de a face să producă talentul ce li s'a încredințat? De am reeşi prin consiliele nóstre să aruncăm pre copiiĭ noştri în vêrtejul afacerilor lumeĭ, saŭ de şi, după ce vor fi susținut eĭ cu tărie aceste atacurĭ, cu tóte acestea se vor retrage în munțĭ; aceea numaĭ că noĭ vom fi voit a 'ĭ împedica de la acésta, vom suferi aceleaşĭ pedepse. După cum când am predica iubĭrea de înțelepciune, de am convinge pre cine-va saŭ nu, aceeaşĭ recompensă ne este asigurată, pentru că am făcut tot ce a stat în puterea nóstră, de asemenea orĭ-cine 'şĭ propune perderea aprópeluĭ de o împlinesce saŭ de nu o împlinesce, este condamnat la acelaşĭ

supliciŭ; căcĭ nu depinde de dênsul că scopul sĕŭ nu și'l aŭ executat. Prin urmare silințele nóstre de ar fi și neputinciőse pentru resturnarea și distrugerea sentimentelor copiilor voștri, vețĭ fi întru acésta pedepsițĭ tot atât cât și persónele ale căror silințe 'șĭ-aŭ ajuns resultatul lor.

Să ne pĕtrundem bine de tóte aceste considerațiunĭ, să lăsăm la o parte tóte raționamentele zadarnice, să aspirăm a ne glorifica cu generositatea copiilor noștri, a construi temple destinate de a purta pre Christos, a forma atlețĭ cerescĭ, ale înlesni lupta, a'ĭ reînsufleți, a căuta întru tóte interesul lor, spre a fi părtașĭ când-va cununilor lor. Dar dacă voĭ vĕ declarațĭ adversariĭ acesteĭ opere, nu vețĭ împedica pre copiiĭ voștri, dacă hotărârile lor sunt energice, de a îmbrățișa șĭ nevrênd voĭ acéstă filosofie, și de a'ĭ gusta tóte avantagiile; voĭ nu vețĭ prepara pentru voĭ decât muncĭ fără mĕsură, și nu vețĭ recunósce oportunitatea consilielor nóstre decât când acéstă mărturire nu vĕ va maĭ fi de nicĭ o utilitate.

SCIINŢA ŞI RELIGIUNEA

De un timp în cóce socialiştiĭ şi materialiştiĭ, care spre nenorocirea nóstră a începutŭ a se afirma prin unele organe de publicitate inconsciente, se silescŭ a face să prindă şi la noĭ rădăcinĭ idea greşită că ar fi o incompatibilitate între sciinţă şi religiune. Acéstă cestiune a fost şi este desbătută încă de pe la începutul ereĭ crestine, şi toţĭ scriitoriĭ serioşĭ aŭ constatat, din contră, că fără religiune nu póte exista nicĭ adevĕrata sciinţă.

Nu ne vom încerca să facem polemică contrarilor religiuneĭ. Dar fiind că un curentŭ nefavorabilŭ cleruluĭ şi învĕţămêntuluĭ religiosŭ a început a se purta prin unile din sferile politice, la noĭ în ţéră, credem a satisface pe onorabiliĭ cetitorĭ publicând şi noĭ, dupre *Revista Teologică*, următoriul articul estrasŭ din cartea D-luĭ Philibert D'Assel întitulată: *La democratie et ses conditions morales.* *(Redacţiunea)*

RELIGIUNEA

Religiunea este principala bază morală a societăţilor.

Prin unele părţĭ ale caracteruluĭ eĭ, religiunea se apropie, prin altele ea se îndepărtéză de democraţie.

Prin principiul de egalitate ea se apropie. — Inaintea luĭ Dumneḑeŭ toţĭ oameniĭ sunt egalĭ, după cum toţĭ cetăţeniĭ sunt egalĭ înaintea legeĭ.

Egalitatea religiósă a arătat ómenilor egalitatea civică. Aceste două egalităţĭ sunt mama şi cu fiica. Legătura maternităţiĭ nu e ruptă.

Religiunea e cu totul democratică, fiind că ea este în tótă intregimea aceeaşi pentru toţi. Şciinţa, bogăţia se impart în fragmenţe neegale : vulgul nu póte culege de cât părţi fórte mici. Din contră, religiunea nu e nici o avere materială, nici o cultură a spiritului : ea este, în individ, o disposiţiune a sufletului, şi fie-care învĕţat saŭ ignorant, bogat saŭ sărac, póte sa o simtă în acelaşi grad.

Principiul religios însă se depărtéză de principiul democratic, prin caracterul superior al autorităţii sale. Pe când cetaţénul nu recunóşte alte legi, de cât acele primite şi votate de el, cel credincios atârnă de o Putere, care se esercită în afară şi mai presus de el. El e adeveratul supus al unui monarch, al carui regat nu e din lumea acésta. Ori-ce religiune se cuprinde în respectul unei autoritaţi superióre omenirei, în credinţa unei doctrine suverane : în dinstăinuirile unei cunoscinţi plină de inspiraţiuni : ea se sprijină deci pe o bază deosebita de aceea care susţine societatea civilă.

Supunerea e aceeaşi, fie legea divina saŭ omenéscă, origina legei însă e cu totul alta şi principiul autorităţei sale, nu are acelaşi caracter în amîndouĕ cazurile.

Intre aceste douĕ ordine, religios şi civil nu póte esista nici un antagonism, fiind-că aceste douĕ autorităţi de origine diferita, se esercita în domenii cu totul distincte. Societatea sufletelor nu are nimic comun cu acea a intereselor sociale : ea nu póte lua naştere din aceleaşi legi, precum nici sciinţele esperimentate nu pot sa'şi ea origina din metóda geometrică.

Totuşi unii democraţi încércă, în mai multe ţĕri, să sape edificiul religios pe care se sprijin societăţile de atâta secoli.

Duşmani a ori-cărei monarchii, ei nu viséză de cât la resturnarea monarchiei lui Dumnezeŭ şi la suprimarea din lume a tot ce nu e produsul direct a voinţei poporului.

Cu acest sistem, credinţa publică, ar deveni o credinţă nouă, ce ar înlocui pe cea veche.

Un fel de morală de instituţiune omenéscă ar lua locul moralei religióse. Atunci nu ar esista alt cult de cât acel al patriei, alte serbări de cât acele naţionale.

Admiţând chiar că s'ar putea isbuti, nu ar fi însă un ser-

viciŭ aduș omenireĭ, căutând al desbrăca de credințele religioase.

In adevĕr religiunea este singura bază solidă și universală a moralei, căcĭ ea impunănd omuluĭ credința în recompense sau în pedepse viitóre, pentru fapte pe care legile omeneștĭ nu póte să le atingă, ea cuprinde singura sancțiune reală a actelor voințeĭ. Legile omenescĭ nu lovesc de cât greșelile deja comise, maĭ mult înca faptele grave. Ele nu aŭ acțiune nicĭ asupra tendințelor care conduc pe nesimțite la crime, nicĭ asupra culpabilitațiĭ uneĭ seriĭ de intențiunĭ saŭ de fapte care formézá o scară ale căreĭ trepte conduc la greșala legală. Ele sunt decĭ represive, ear nu preventive. Este chiar de trebuință ca în democrațiĭ, legile criminale să fie cât se pote de puține, pentru că sub acest regim libertatea să gaséscă cât se póte maĭ puține pedicĭ. Când legislațiunea penala este nesuficientă în întinderea și în scopul sĕŭ, atuncĭ consciința are un rol cu mult maı important.

E adevĕrat că consciința este regulatorul libertățeĭ omeneștĭ, acel regulator însă se sdruncină saŭ nu funcționéza când el nu este esercitat din copilarie și când nu primește o direcțiune de maĭ sus.

In contra acesteĭ opiniunı se póte aduce ca esemplu pe uniĭ indivizĭ saŭ pe unele societațĭ înzéstrate cu multă moralitate, însa fară vre o credință religiósa positivă. Aceștia nu ascultă de cât consciința lor. Insa acéstă consciința a fost formată sub influența principiilor respândite deja într'o lume socială maĭ vastă, care 'ĭ încunjóră, din care eĭ fac parte saŭ aŭ eșit, și care a fost inspirata numaĭ de religiune. Moralitatea lor particulară se ține de acéstă moralitate generala prin legăturĭ invisibile însa puternice.

Chiar dacă s'ar admite că noțiunea filosofică a bineluĭ, privită în esența sa morală, ar putea ajunge să mențină pe oameniĭ luminațĭ în calea datorieĭ, ceea ce nu vom discuta aicea, un ast-fel de folos ar fi însă restrâns tot-dé-una pentru clasa literaților, a învĕțaților, a filosofilor și a discipulilor lor. Care este însă numĕrul filosofilor și care este maĭ cu séma influența lor într'o societate democratică? Dumnedeŭ este

pentru mulțimĭ singurul filosof învĕțător ; și Religiunea este singura filosofie care o aŭ maĭ aprópe.

Nu numaĭ că religiunea este pentru popor singura basă seriósă a moraleĭ, dar ea este încă cea maĭ înaltă lumină, care ĭ deștéptă ideile. E de ajuns a esamina condițiunea de traĭ a lucrătoruluĭ saŭ a plugaruluĭ, care represintă tipul cetățenilor, ce formézā majoritatea într'o democrație. Individul cu o profesiune lucrătóre este sclavul munceĭ grele, care 'ĭ absórbe timpul și 'ĭ micșorézā puterile. Când se mântue zioa, el se oprește sdrobit de ostenélă, și se întórce pentru odihnă la casa sa, dacă o are. Grijile ce 'l suprind îĭ vin de la munca sa, adese-erĭ de la interesele sale, câte o dată chiar de la vre-o meschină afacere publica, care aduce neliniștea în satul sĕŭ, care 'ĭ preocupă, fără însă a-ĭ înălța gândirile sale. Din scéstă stare el nu póte eși. Din partea materială, este expus îndemnărilor bețieĭ, acest flagel a democrațiilor prospere, în care mijlócele generale de traĭ permit ómenilor se scadă în ea.

De o dată apare religiunea : ea cuprinde pe acest individ, îl scóte din mijlocul sĕŭ de esistență 'ĭ arată un traĭ maĭ bun de cât traiul present, aruncă asupra cugetuluĭ sĕŭ lumina supranaturală a dogmelor sale, îĭ deștéptă prin descrierea uneĭ lumĭ necunoscute, imaginațiunea adormită, șĭ o mișcă prin prestigiul sărbărilor și a ceremonielor sale severe saŭ strălucitóre. La munca neadormită, ea veghiază pentru liniștea luĭ, și îĭ pune stavilă în lucrările silite a vețiĭ sale, și tot ea îl cheamă la picióreie altaruluĭ, îl îndémnă să se róge și să asculte cuvêntul luĭ Dumnedeŭ. O esistență nouĕ se deschide pentru el, un văl se ridică spre viitor, o filosofie vorbește sufletuluĭ, o poesie șoptește inimeĭ sale.

De la religiune, de la credințele sale, de la cultul sĕŭ, ea naștere idialul cel maĭ înalt care, póte lumina cugetul muncitoruluĭ, care îl smulge de la plăcerile grosolane a simțurilor, precum și de la realitățile vulgare a condițiuneĭ sale de muncă.

In democrațiĭ influența morală și spirituală a religiuneĭ este cu atât maĭ salutară, cu cât săracul represintă tipul dom-

nitor a speciei omeneştĭ, stăpânul societaţiĭ, şi fiind că el nu póte lua de aiurea moralitatea sa.

Suveran colectiv, nerĕspunzător deci, poporul nu întâlneşte alte piedicĭ la voinţele sale, de cât moderaţiunea şi spiritul dreptaţiĭ a indivizilor care 'l compun : salvarea societaţiĭ este încredinţată dreptaţiĭ consciinţeĭ lor. Dacă poporul divine materialist şi atheŭ, societatea atuncĭ e în mâinele unuĭ suveran materialist şi atheŭ.

In Francia, în secolul al 18-lea, clasele luminate, care derigeaŭ societatea, nu se sfieaŭ să dărâme edificiul religios, pentru a îndrepta câte-va abusurĭ. Modele şi desfrâul nimiciră în curând aceste imprudente încercărĭ. Increzătóre în durata influenţeĭ lor, aceste clase pretindeaŭ să substitue filosofia în locul religiuneĭ şi să guverneze ast-fel poporul despre a căruĭ credinţă puţin le păsa, fiind că el nu lua parte în chestiunĭ politice.

Astădĭ însă, tocmaĭ că fiind cele maĭ luminate aceste clase ş'aŭ recunoscut greşala.

Ele vĕd acuma neajunsul filosofieĭ pentru propria lor moralisare, şi maĭ cu sémă pentru moralisarea puterniculuĭ stăpân pe care democraţia l'aŭ suit la putere.

In lipsa deşteptăriĭ spirituluĭ, pe care acest stăpân nu o va putea câştiga din causa condiţiuneĭ sale muncitóre, ele înţeleg acuma nevoia de a impune pasiunilor luĭ frâul religiuneĭ

Oameniĭ înţelepţĭ se înspăimântă când gândesc că vor cădea în mâinile uneĭ democraţiĭ a tot puternică, în care morala nu ar avea altă garanţie contra dorinţelor de tot felul, de cât nişte principiĭ fără temeiŭ, puse de ceĭ interesaţĭ.

Stavila care se ridică saŭ se cobóră după voinţă, nu maĭ poate fi o stavilă. In ordinea morală nu sunt adevĕrate stavile de cât acelea care, stabilite de o autoritate superióră, nu pot fi trecute de puterile care le ameninţă saŭ caută ale înconjura.

Democraţiile înfloritóre, a căror spectacol ni'l arată istoria fie în trecut saŭ în present, aŭ fost tot-d'a-una societăţĭ religioase.

Svițera s'a arătat în tot-d'a-una religiósă până la fanatism; fanatismul însă dă naștere la lupte și persecuțiunĭ între secte, însă aceste discordiĭ neîncetate între credincioșı, dovedesc vigórea convingerilor religióse în popor. Dacă însa liniștea publică a perdut, moravurile s'aŭ păstrat și caracterile nu s'aŭ micșorat, în mijlocul conflictuluĭ acestor ideĭ rivale. De un secul încoace, Svițera a fost pusă în mișcare prin o suflare religiósa, care a dat viață acesteı micĭ națiunĭ amenințată sa cada într'un repaos silit. Ea póte să se transforme, să'șĭ dea guvernul în mâinile unor capı fara credința și fara respect pentru credința altora, transformarea însă nu e încă îndeplinita. Ea pare din contra că se oprește, schimbându'șı calea. Singură suprafața e atinsa; Svițeranul însa ramâne legat de secta sa, cum e legat de munțiĭ, de cantonul și de patria sa.

In America, cea maĭ mare națiune democratică, religiunea e fórte profund populată, prin emigrarea puritanilor ea a rĕmas tot-d'a-una credinciósă tradițiunilor uneĭ ast-fel de origine. Religiunea, ca și în Roma, face parte din moravurile publice, întru atât însă, întru cât acéstă participare e compatibilă cu sub-împarțirea în secte.

Constituțiunea chiar e pusa sub patronagiul religiuneı.

In împrejurărĭ grave a existențeĭ naționale se ordonă chiar de catre guvern, într'un mod solemn, rugăciunĭ publice. Jurămintele se fac înaintea Biblieĭ. Calugarĭ sunt atașațı pe langă flotă și armată. Duminica repaosul e absolut, administrațiunile sunt închise, populațiunea întreaga merge la biserică, pentru ca sa asiste la oficiurĭ și se ia parte la întrunirile religióse. Luptatoriĭ în timpul resbeluluĭ, se feriaŭ a se întâlni în zioa Domnuluĭ. Nu credem că armatele monarhiilor, atat de creștine din Europa, aŭ împins atat de departe respectul principiilor religióse.

Nicairĭ, nicĭ într'o țară.

Simțimêntul religios nu e atât de puternic ca în America; și nu se poate găsi o altă democrație atat de întinsă, care se fie, cu tóte viciurile guvernuluĭ sĕŭ, atat de înflorită.

După un așa esemplu, nu e adevĕrat a zice, ca uniĭ de-

mocraţĭ din Europa, ca deprinderea religiuneĭ, distruge iniţiativa omuluĭ, şi înjoseşte caracterul sĕŭ.

O lege istorica necontestabilă ne arată prosperitatea morala, şi credinţa religioasă a popórelor legate în orĭ ce epocă, prin o strînsă corelaţiune.

Grecia şi Roma, înzestrate totuşĭ cu religiunĭ puţin moralisatóre, nu ş'aŭ vĕdut decadenţa de căt atuncĭ cand orĭ ce simţimênt religios s'a stins în inima cetaţenilor sĕı. Nu cunóştem nícĭ o societate prosperă, care sa fi fost atheă, nicĭ chiar vre-o socie ate care să fie atheă în întregime. Viitorul nu ne va reserva spectacolul acesteĭ surprinderĭ, probabilităţile realisareĭ sale sunt desminţite prin învĕţăturile din trecut.

„Thiers zice. *(Le Consulat et l'Empire.)* Trebue o credin-„ţa religiósă, trebue un cult la orı-ce asociaţiune omenésca.

„Omul, aruncat în acest univers, fara a şti de unde vine, „unde merge ; pentru ce sufere, pentru ce chiar esistá ; ce „resplata sau ce pedépsă vor primi turburarile indelungate „ale vieţıı sale ; înconjurat de contrazicerile semenilor sĕĭ, carĭ „'ı sı un unıı, ca este un Dumnezeu, autorul neînţeles a tu-„turor lucrurilor ; alţiĭ, că nu este ; aceştia, binele şi rĕul ; „care trebue să slujiască de regulă purtăriĭ sale ; ceĭ-l'alţĭ, „că nu esistá nicĭ binele, nicĭ rĕul ; că acestea sunt invenţi-„unı interesate ale puternicilor de pe pamênt ; omul în mijlo-„cul acestor contradicţiunĭ, simte ó nevoie puternică, de a „'şı face o credinţ ı hotărîta asupra acestor lucruri. Adevĕ-„rată saŭ falşă, sublimă sau ridicula, el 'şĭ face una. Pretu-„tindenı, în orĭ-ce timp, în orĭ-ce loc, în anticitate ca şi în „timpiĭ modernĭ, în ţĕrile civilizate ca şi în ţĕrile sĕlbatice, 'l „vezĭ la piciórele altaruluĭ, pe uniĭ venerabilĭ batrânĭ, pe alţiĭ „respıngatorĭ şi setoşı de sânge, când nu domneşte o cre-„dinţă stabilită, miĭ de secte ca în America, miĭ de superstiţiĭ „ruşinóse ca în China, turbură şi injosesc spiritul omenesc.

„Sau dacă chiar în Francia, la 93, o sguduire trecătóre „au îndreptat religiunea antică a ţăreĭ, omul, chiar în mo-„mentul cand a facut jurămêntul de a nu maı crede în nimic, „se desminte după căt-va timp, şi cultul nechibzuit al zeiţeĭ

„Raţiuneĭ inaugurat pe treptele eşafodulu, dovedeşte „că acest jurământ era pe càt de zadarnic, pe atat de ne crezut“.

Intr'o democraţie, religiunea esercită o influenţă cu deosebire salutară, ea aruncă un element ponderator în tendinţele sale, şi represiv în abusurile sale. In mijlocul mobilităţiĭ lucrărilor omeneştı, ea înalţă principiul uneĭ autorităţĭ fixe cu o adunătură de credinţĭ nediscutabile. Maĭ pe sus de regulele dictate de voinţa omuluĭ, regule schimbătóre ; ea aşéză regulele vecĭnice ale moraleĭ. Ea opune în spirite, la exageraţiunile libertăţiĭ, suveranitatea puteriĭ divine ; esceselor egalităţiĭ, deprinderea respectuluĭ ; în fine poftelor egoismulu individual şi abusuluĭ putereí fără control, ea opune frâul respundereĭ morale.

Nu s'a descoperit încă o organisaţiune socială care să nu pună în faţă, pe cel tare cu cel slab, şi care să ia celuĭ întâiŭ toată partea sa de putere asupra celuĭ al doilea, de care ar putea abusa.

Pretutindenĭ unde există puterea de a face, esistă şi oarecare facultate de a abusa, pe care democraţia lucréză a o reduce, pe care însă nu o póte face să disparā. Perfecţionarea instituţiunilor, orĭ cât de intinsă ar fi, ea nu póte însă suprima rolul indivịilor, nicĭ substitui faptelor lor personale, lucrarea regulată a unor maşinĭ sociale stabilite cu chibzuinţă. —Omul va sta tot-d'a-una în viitor aşa cum a fost în trecut, maĭ mult saŭ maĭ puţin, la voinţa unuı alt om. Schimbarea puteriĭ nu impedică escesile sale : ea conduce din contră pe aceĭ carĭ aŭ ajuns la ea să se bucure de ceea ce se petrece şi se profite de ḑioa de azĭ, care nu va putea fi mâine.

Maĭ înainte, între stapân, când acesta era drept şi supusul sĕŭ, între tiran şi popor se înalţă un arbitru, care ameninţă saŭ caută se impace acesta era : preotul.

Acest preot, căte-o dată chiar papă, era personificarea dreptăţiĭ divine, care amintea celor tarĭ datoriile dreptăţeĭ omeneştĭ.

Din societățile nóstre care-saŭ despărțit cu desăvêrșire ordinul civil de ordinul religios, preotul a disparut ca judecĕtor. Dacă preotul a dispárut însă, Dumnedeŭ a rĕmas vorbind consciinței omenești ca un mijlocitor și ca un judecĕtoașeḑat între majoritățile și minoritațile învinse, adică ca or dinióră între suveran și supușiĭ sĕĭ.

Predică rostită de parochulŭ Ión Berariu din Stroeştĭ, cu ocasiunea sĕrbăreĭ de 24 Iunie în catedrala vecheĭ Mitropoliĭ, — unde sunt depuse móştele S. M. M. Ión cel Noŭ.

Sucéva.

„Şi totŭ poporulŭ căuta să se atingă de Elu — că putere eşia din Elŭ şi vindeca pre toţĭ.“ (Luca cap. VI, 19).

Iubiţilorŭ Creştinĭ!

In acestŭ locaşŭ dumnedeescŭ v'aţĭ adunatŭ astădĭ mulţime multă, nu numaĭ din locurĭ apropiete ci chiar şi din cele maĭ depărtate.

Aţĭ sositŭ făcêndŭ aşa călătorie numaĭ pentru Domnul şi în numele Sf. Ión-Noulŭ, — acăruia móşte odihnescŭ aicĭ.

Sositaŭ în fruntea nóstră din noua Mitropolie la acéstă veche Mitropolie, — şi celŭ maĭ alesŭ închinătorŭ, — prea bunulŭ şi prea vrednicul şi neobositulŭ nostru Arhipăstoriŭ, carele aprinsŭ de foculŭ dragosteĭ cereştĭ conduce turma cuvêntătóre la limanulŭ fericireĭ, şi carele nu perde nicĭ unŭ momentŭ—-de a aduce biserica luĭ Christos şi creştinatatea răsariténă la flóre şi vâlfa; — Şi carele astădĭ în acéstă dĭdire veche radicată de voevodulŭ Stefan în anulŭ 1523, — a bine-voitŭ să săvărşéscă Sf. li-

turghie archierĕscă, şi să reverse prin mânele sale bine-cuvêntătóre darulŭ Dumnedecscŭ preste via acésta care a sădit'o drépta celuĭ de sus.

De rugăciunĭ, cântărĭ şi laude resună acestŭ locaşŭ Dumnedeescŭ. Budele tuturorŭ şoptescŭ după pilda archiereuluĭ rugatorŭ, rugăciunĭ ferbinţĭ eşite din adânculŭ inimeĭ; — éră ochiĭ voştri varsă lacrimĭ de bucurie şi mulţemire, şi mânele vóstre darnice împărţescŭ darurĭ, jertfe şi milostenie în lauda acesteĭ serbătorĭ marĭ, carea este maĭ alesŭ hotărâtă pentru călĕtoria şi închinarea la acestŭ locŭ sfântŭ.

Cum nĕvălea poporulŭ odinióră pe când călca Domnulŭ cu piciórele sale pămêntulŭ Ierusalimuluĭ, ca să se atingă de dênsulŭ şi sa se vindece trupeşte şi sufleteşte prin puterea ce eşia din Elŭ, — ast-felŭ vĕ grăbiţĭ şi voĭ la racla în carea odihnescŭ móştele unuĭ sfânt mare, unuĭ martirŭ nebiruitŭ; ca atingêndu-vĕ de elŭ să primiţĭ vindecarea inimelorŭ vóstre sdrobite de necazurile lumeĭ şi de poverele eĭ grele.

Faţă cu atâta delŭ şi credinţă ce arătaţĭ pentru Domnulŭ şi sfinţiĭ seĭ; este bine să ne întreţinem puţinŭ în folosulŭ călĕtorieĭ şi a închinăreĭ vóstre la acest loc sfânt.

Călĕtoria şi închinarea vóstră în acestŭ locaşŭ Dumnedeescŭ şi la cinstitele móşte a sfântuluĭ purtătoriŭ de chinurĭ Ión, dovedeşte că credinţa, dragostea şi nădejdea, aceste treĭ virtuţĭ de căpetenie sunt în inima vóstră şi vĕ înfrumuseţéză pre toţĭ cu numele celŭ dulce de creştinŭ bunŭ.

Domnulŭ nostru Is. Christos s'aŭ dusŭ cu trupulŭ

din lumea acésta după ce şi-a plinit lucrul sĕu, — s'aŭ dus după ce a spălat cu sângele sĕu celŭ sfânt omenirea de pĕcate şi fĕră de legĭ, s'a dusŭ şi s'a înălţatŭ la ceriŭ şi şéde de a drépta părintelui ce-rescŭ de unde are să vie şi să judece, la a doua venire, viiĭ şi morţiĭ.

In urma luĭ însă a crescut şi s'a lăţit credinţa sa cea sfântă.

Din timpŭ în timpŭ a fostŭ întărită biserica luĭ Christos prin vase alese — prin sfinţiĭ mucenicĭ, care îşĭ câştigară cununĭ de biruinţă asupra crudilorŭ prigonitorĭ necredincioşĭ, cariĭ dupre cuvêntulŭ Sf. Ióu gură de aurŭ: „Prin viéţa lorŭ sfântă prin pilda lorŭ mântuitóre se sileaŭ de a stĕrpi rătăcirea din rădăcină, cariĭ respingeaŭ aşedĕmintele idolilorŭ, resboiaŭ rĕutatea“ (1) şi curăţiaŭ pământulŭ luĭ Dumnedeŭ de stricăciunea ce'lŭ cuprinsese. „Cariĭ nu s'aŭ tânguitŭ de slăbiciunea trupéscă nicĭ de mulţimea trebilorŭ, nicĭ de tirania timpuluĭ, — care se făceaŭ cu atâtŭ maĭ răvnitorŭ cu cât primejdiile îĭ împresuraŭ maĭ multŭ“ (2).

Pedepsele şi lanţurile, temniţele şi muncele schingiuirilĕ şi mórtea cea maĭ înfiorătóre şi totŭ ce este maĭ durerosŭ, maĭ crâncenŭ şi maĭ grosavŭ, nu'ĭ abătu de la credinţa cea adevărată. — Sângele lorŭ aŭ strigatŭ la ceriŭ şi din tóte picăturele lor, s'aŭ întăritŭ şi s'aŭ înmulţitŭ creştinătatea, s'aŭ premăritŭ şi s'aŭ lăţitŭ biserica luĭ Christos.

Pentru aceea lea împărtăşitŭ Domnulŭ darŭ ce-

(1) Ión gură de auru.

(2) Ión gură de auru cuvênt LXII pag. 530 edit. Melchisedec.

rescŭ îmbelşugatŭ, din care priimimŭ şi noĭ, atingêndu-ne de sfinţitele lor móşte, vindicarea trupéscă şi sufletéscă.

Şi din racla acésta ese putere vindecătóre, putere minunată şi supra-firéscă carea ne spală şi ne curăţeşte de patimĭ şi fŏră de legĭ, care vindecă inimile nóstre sdrobite şi necăjite, — putere care alină şi durerile nóstre trupeştĭ, care ne scapă de nenorocirĭ şi din necazurile cele maĭ grele.

Ce fericitŭ locaşŭ Dumneḑeescŭ! Ce oraşŭ fericit, ce locŭ vestit în creştinătatea răsăriténă (drept credinciósă)! Ce ţară bine-cuvêntată care păstréză în sînulŭ eĭ acéstă comóră de darurĭ nepreţuite! Mirele luĭ Christos unŭ suferitorŭ de chinurĭ grozave, biruitorulŭ ispitelorŭ şi alŭ amăgirilorŭ lumeĭ pline de deşertăciunĭ, ostaşulŭ luĭ Christos celŭ aprins de foculŭ dragosteĭ celeĭ negrăite către Dumneḑeŭ, — Acela odihneşte în acéstă raclă sântă. — Móştele cinstite asupra cărora s'aŭ vĕḑut dupre muncirea Sfântuluĭ unŭ stâlpŭ de focŭ până la cerŭ şi carele aŭ fostŭ sfinţite de îngerĭ adunaţĭ în soborŭ şi în vestminte strălucitóre, — ele revarsă de atuncĭ şi până astăḑĭ timpŭ de şése vécurĭ întregĭ asupra tuturorŭ celorŭ ce vinŭ şi se apropie de dênsele cu credinţă, miros de bună mirézmă şi darŭ de vindecare.

Sfântulŭ martirŭ Ión este scutulŭ nostru, pe Elŭ nu l'a putut învinge nicĭ slăbi în credinţă nemiloşiĭ sĕĭ muncitorĭ.

Cruḑimele cele maĭ marĭ, muncele cele maĭ îngrozitóre şi mórtea cea maĭ cumplită! tóte le a învinsŭ Sfântulŭ.

Ce pildă de virtute eroică creştinéscă! — Móştele sale sfinţite n'aŭ putut să le strivéscă, nicĭ să le desfacă, nicĭ sa le nimicéscă, timpurile furtunóse şi vitrige pentru strămoşiĭ noştri ce locuiaŭ prin ţéra acésta şi cele învecinate.

Ele s'aŭ păstratŭ peste şése vécurĭ lungĭ spre fala sfinteĭ nóstre bisericĭ dreptŭ credinciósă şi maĭ cincĭ-sute de anĭ în ţéra acésta şi maĭ alesŭ în oraşulŭ acesta bine-cuvêntatŭ.

Parinţiĭ, buniĭ şi străbuniĭ noştriĭ tot aicĭ aŭ călĕtorit, tot la acest locŭ sfânt aŭ năzuitŭ şi s'aŭ închinat. — Priimind putere şi darŭ ceresc prin sfântulŭ Ión, — să întăreaŭ cĭ în credinţa luĭ Christos.

Totŭ aşa şi noĭ cariĭ am calĕtoritŭ şi ne închinămŭ aicĭ, nicĭ noĭ n'avemŭ să rĕmânemŭ lipsiţĭ de darulŭ şi puterea cea minunată care se revarsă în acestŭ locaşŭ Dumneḑeesc pentru că dupĕ cuvintele sfinteĭ scripturĭ: „bunŭ este Domnulŭ şi darulŭ seŭ fără de sfîrşit şi pentru că minunat este Elŭ între toţĭ sfinţiĭ sĕĭ" (1).

Şi nouĕ ne-a mijloci Sfântulŭ dar cerescŭ şi mântuire de pĕcate, va mijloci celorŭ bolnavĭ tămăduire, celorŭ necăjiţĭ şi împovăraţĭ uşurare, éră bisericeĭ luĭ Christos ocrotire şi putere. — Ca şi Domnulŭ, ne întîmpină mirele sĕu Ión ḑicêndu-ne d'impreună cu Christos:

„Veniţĭ la mine toţĭ ceĭ osteniţĭ şi însărcinaţĭ şi eŭ vĕ voiŭ odihni pre voĭ, luaţĭ jugulŭ meŭ preste voĭ, şi vĕ învăţaţĭ dela mine că sunt blând şi sme-

---

(1) Pr. David.

ritŭ cu inima și vețĭ afla odihnă sufletelorŭ vóstre. (1)

Și în adevĕr la cine altulŭ să alergămŭ noĭ ceĭ osteniţĭ și însărcinaţı de necazurile și nevoile lumeștĭ? Incotro să apucamŭ când ne apasă durerĭ nesuferite? Incotro ne am duce mutându-ne din lumea acésta, dacă n'am fi pădițŭ credința în Dumnedeŭ și sfinţiĭ sĕi, cariĭ ș'aŭ vĕrsat sângele lor pentrŭ Christos Cariĭ l'aŭ mărturisit pre Domnulŭ cu cea maĭ grea mărturisire a sângeluĭ lorŭ. Cariĭ ĭ-aŭ fost martoriĭ de sânge și se făcură partașĭ de cea maĭ fericită mórte pentru fala și întărirea credințeĭ drepte, — a cărora sânge este după.cuvintele Sfinteĭ Scripturĭ „Sămânța Creștinilor.“ (2)

Din tóte unghiurile țĕrișóreĭ nóstre și maĭ departe de preste hotarele eĭ călătoriaŭ și sa închinaŭ prin sute de anĭ credincioșĭ la móștele sfântuluĭ mucenic Ióan. Și că astădı vorŭ călatori și se vorŭ închina creștiniĭ evlavioșĭ în tot-d'auna, nepoțiĭ și stranepoțiĭ în șir neîntreruptŭ, și sângele acestuĭ martir va fi și maĭ departe sămânță mănósă pentru înmulțirea și înflorirea bisericeĭ răsăritene.

Rugați-vĕ dar și închinați-vĕ sfântuluĭ cu credință și cu dragoste împreună cu nădejdea în mântuirea vóstră. — Ștergețĭ lacrimele și înădușițĭ suspinele vóstre voĭ închinatorĭ fericițĭ, Elŭ va așterne tóte rugele înaintea tronuluĭ vecıniculuĭ Dumnedeŭ și va împărtăși pe fie-care din îndurarea celuĭ de sus, dupre rugăciunele, faptele și credința sa. Elŭ va odihni și va liniști pre toțĭ ceĭ osteniţĭ și însărcinațĭ de durerĭ și amărăciunĭ.

(1) Mat. 11, 43.
(2) Ap. Pavelu.

După pilda și învĕțătura ce ne o împărtășește prea sfințitulŭ nostru Archiereŭ, carele fericește în fie-carele anŭ acest locașŭ Dumnedeesc, acéstă Mitropolie veche, cu sosirea, cu rugăciunele și cu învĕțăturile sale bine-cuvêntătóre, care priimește și le înalță rugele nóstre ferbințĭ înaintea Sfântuluĭ Ión, mijlocindu-ne prin Elŭ dela Domnulŭ ajutor și mântuire. — Să nu încetațĭ nicĭ voĭ de a crește și a vĕ lăuda cu folosulŭ și ajutorulŭ acesteĭ închinărĭ la sfințitele móște de aicĭ în tóte locurile unde vețĭ ajunge. — Vestițĭ iubițilorŭ, copiilorŭ voștri minunile, folosulŭ și ajutorulŭ ce ni'lŭ aduce nouĕ creștinilorŭ drept — credincioșı călátoria și închinarea la acestŭ locŭ Sfânt.

Asta o cerŭ de la toțĭ începênd de la sărmanulŭ muncitorŭ până la celŭ maĭ măritŭ și maĭ luminat creștinŭ, — fițĭ singurĭ că Domnul șĭ-a arătatŭ minunile sale întru Sfințiĭ sei. — Elŭ va rĕsplăti credința ce ațĭ arătat'o față cu vasulŭ seu ales însutit și înmiit.

Intorcêndu-vĕ la vetrele vóstre, iacă că ducețĭ cu voĭ darul și bine-cuvêntarea ceréscă, care ațĭ primit'o aicĭ; ducețĭ cu voĭ ușurare trupéscă și sufletéscă. Dee-vĕ Domnulŭ și în lumea cea-l-altă bunătațile pe care după Sfânta Scriptură „Ochiulŭ omuluĭ nu le a vedut, urechia nu le a auditŭ, nicĭ la inima omuluĭ nu s'aŭ suitŭ. — Acestea le-a pregătit Dumnedeŭ pentru ceĭ ce-lŭ iubia“ (1)

Sfinte mare mărturisitorule Ióne! tu carele eștĭ ocrotitorulŭ nostru, tu carele ne aperĭ și ne ferești în dilele grele de nevoĭ, — tu carele ne aĭ învred-

(1) Cor. 2. 9.

nicitŭ a ajunge şi a ne atinge de Sfinţitele tale móşte, ajută tu bunule acestorŭ evlavioşĭ închinătorı ca să petrécă ḑilele vieţeĭ lorŭ întru mărirea Domnuluĭ pentru carele aĭ mărturisitŭ, mijlocește-ne tu de la elŭ darulŭ sĕu celŭ Sfânt, carele să rĕmâe cu noĭ, acum şi tot-d'auna şi în vecĭ.

Amin.

NOTIŢE ISTORICE [1])

(Vedĭ No, 6 anul VIII pag. 450).

Puşa armaşul e tras în ţépă. Adam Banul şi Preda Floricolul aŭ nenorocirea a cadea cu armele în mâinĭ, şi se rănesc o mare parte de boerĭ din ambele partĭ.

Ţara ajunsese a nu maĭ putea súferi pe Leon Voda şi pe greciĭ care se maĭ înmulţise sub dênsul

Tóte simpatiile ţěreĭ sunt pentru Matheiŭ şi pentru partida sa care representa naţiunea asprită, şi care vědênd ţara stórsă şi sarăcita, s'a revoltat în contra stării lucrurilor şi a decis sa n'o maĭ dea maĭ mult pe mână de strein şi maĭ cu sémă pe mână de grecĭ, şi să nu maĭ îngădue pe Radu XII ca să vie să-ı sugă din noŭ.

Inscripţiunea cruceĭ despre care am vorbit maĭ sus precisézá data acesteĭ bătaliĭ în modul urmětor:

„In numele tatăluĭ şi al fiuluĭ şi al sfântuluĭ duh. Adecă „eŭ robul luĭ Dumnedeŭ Io Leon voevod, feciorul luĭ Ste- „fan voevod ricat'am acéstă cinstită cruce în numele sfân- „tuluĭ Gheorghe, pentru ca să se pomenéscă de rěsboiul „ce am avut într'acest loc cu pribegiĭ când aŭ venit de peste „munte asupra domnieĭ mele, în anul 7139 (1631) în luna „August, Marţı. Milostivul Dumnedeŭ, cu rugaciunea sfân- „tuluĭ Gheorghe, supusui'au sub sabia domnieĭ mele, şi i'am „biruit, şi câţı au cădut în bataie zac sub acéstă movilă; iar „crucea s'a ridicat în luna luĭ Februarie în 20, anul 7140, iar de la Christos 1632.

(Va urma)

---

[1]) De d. G. Stratilat, Romania No. 32